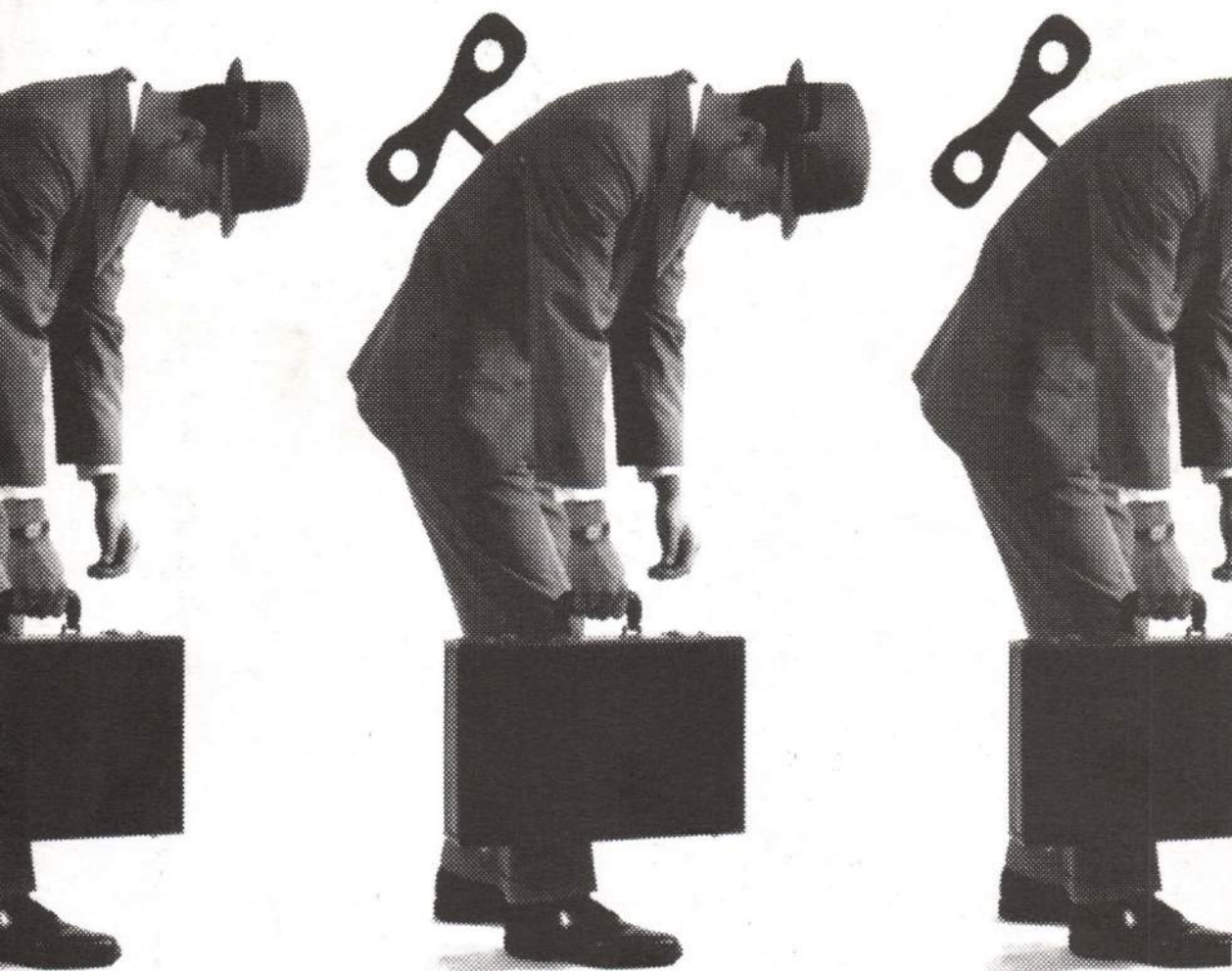

dunja janković × strip × straight edge × beograd u tranziciji × slučaj rijeka × queer u predgrađu
zooropa × foto × kuharica × sam svoj haker × sloboda softveru × obojeni program × reggae feljton

04 MEGAZIN

megazin za hakiranje stvarnosti × broj 15 × mjesečnik/ca × godina druga × veljača 2006. × cijena 15kn

MLADI NA TRŽIŠTU RADA

FINANCIRANJE NVO-a: PRLJAVA LOVA & NEVINE NAMJERE
SLOBODA WEBa I NJEZINI NEPRIJATELJI

04 MEGAZIN #15
megazin za hakiranje stvarnosti

izdavač
savez udruga klubtura, zg

uredništvo
lela vujanić & vid jeraj & karolina pavić

lektura vid jeraj

suradnici pero gabud & miroslav zec & eugen vuković & teo matković & ivana armanini & dunja janković & goran zec & maja čabrijan & petra mikuličić & davor konjikušić & horrorkatze & ivana slunjski & ana marija koljanin & vladan jeremić & blokovski & sonja desnica & ivan šamija & vrki & mirna bačun & dovla & igor kozličić & franjo glušac & stjepan jureković & ašhas adzhun & tomlislav kalousek & dragan šiša & oliver sertić

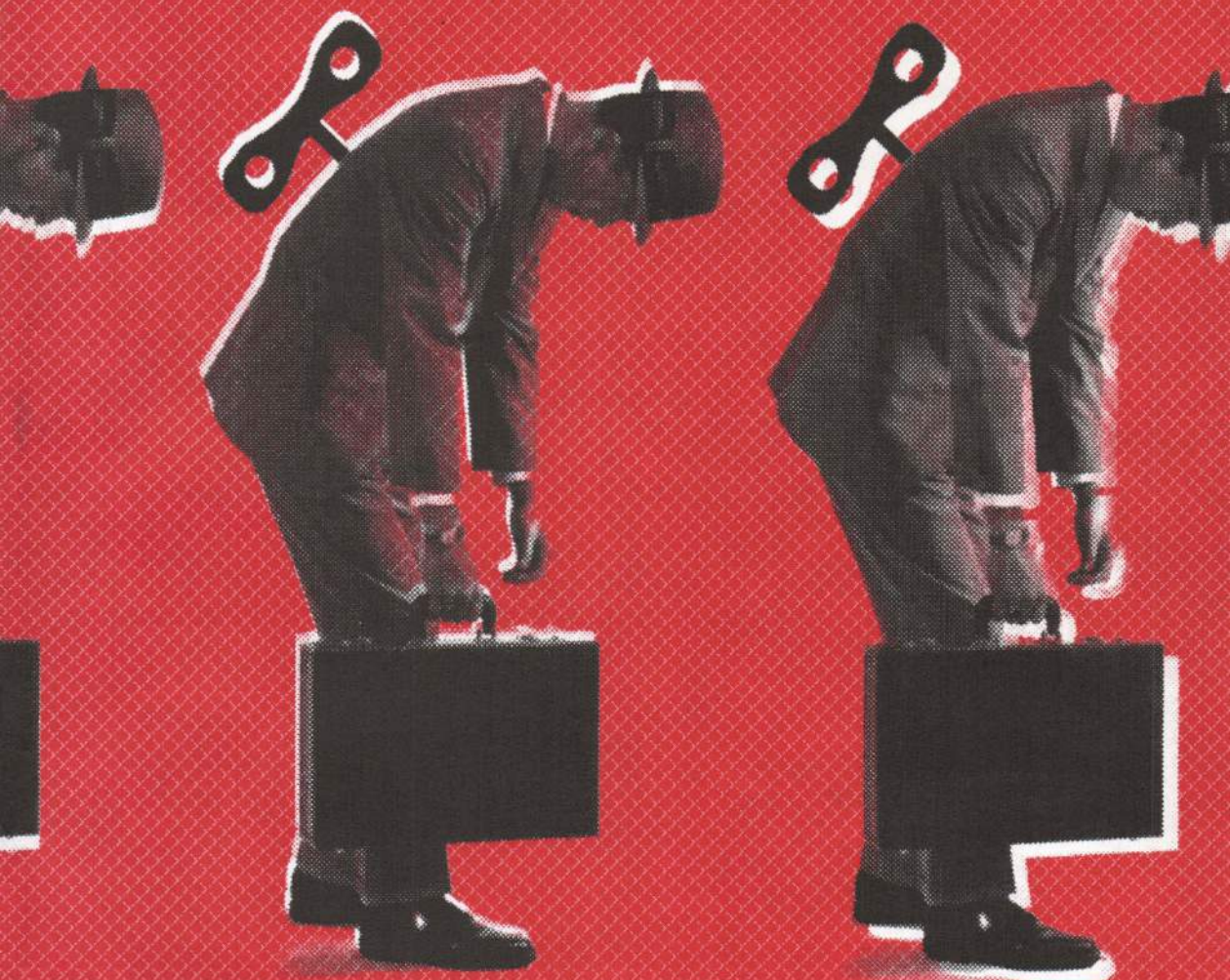
dizajn klis

tisak tiskara zelina

naklada 1400, veljača 2006.

suradnja multimedijalni institut (mi2), zg

donatori nacionalna zaklada
za razvoj civilnog društva

financije ružica gajić seka & sofija dobić

adresa redakcije su klubtura, svačićev trg 1, zg

tel/fax +385 (0)1 457 2591

web <http://www.04zine.org>

e-mail 04@clubture.org

ISSN 1845-2469

realizirano kroz platformu **clubture**[®]

Svi sadržaji u ovom časopisu objavljeni su pod licencom Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 2.0, ako nije drugačije izričito navedeno. Licencu Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 2.0 možete naći na <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0>

SADRŽAJ

003 int(e)r(n)o

004 in:vju

011 strip

014 fajl

14 Mladi i tržište rada **17** Intervju — Ana Karlović, Moj Posao **21** I

024 slobodarske prakse

24 Rat za privatnost **29** Privatnost bez tajni 3

034 čekiranje realnosti

34 Beograd u tranziciji **40** Finansiranje NVO-a — Prljava lova i ne

046 fotografija

052 artizan

52 Slučaj Rijeka — Stardust ili zameo ih vjetar **54** Mila Čuljak & Hero

062 zooropa

066 kolumna

068 priroda i društvo

072 sam svoj haker

074 vrkijeva kuharica

076 sloboda softveru

080 slušna obmana

80 Success story — Zu **84** Reggae — Kultura, a i korijeni... **87** Int

092 poezija & proza

094 naijave

94 ZagrebDOX **95** Kulturpunkt **96** RAF **98** Što čitaš **99** M

03 Uvodnik

Dunja Janković: Prosvijetlimo narod stripom

11 Dunja Janković

Kustva trojice VSSovaca o radu u Hrvatskoj

1 Straight edgeri — čistunci ili revolucionari

ine namjere 44 Europska unija i slatki greh

46 Dragan Šiša

ne na izmaku snaga 59 Queer u predgrađu

62 Poljska: Bolje SAD, nego EU

66 Baltazar je prešao na mračnu stranu

68 Humano obrazovanje: Klik ili skvik?

72 Camera obscura

74 Varijacije na bundevu i punjenje kartica

76 Intervju — TamTam feat. EmuCMS

vju — Kebra (Obojeni program) 90 Recenzije

92 Mirna Bačun

e, tvoje, naše 100 Pretplata 101 Kolporter

Dragi naši,

u međuvremenu su se **04**-ci dogodile velike promjene. Urednica je prilikom šetnje po zimskom vrtu, stala na zaleđen krumpir i pošteno natukla zadnjicu. Ostatak redakcije patio je od krize identiteta, sugerirajući jedni drugima da je baš "porno", a ne "retro" najbolji mogući novi vizualni identitet Megazina (kojim nam je skok prodaje zagaraniran!). Na svu sreću, to je samo minorni segmentić onog što nam se izdogađalo. Jezikom roditelja rečeno, preživjeli smo carski rez.

U novom broju povećali smo format, kao i broj strana. Poskupili smo, ali u odnosu na četiri Ferala, dva Zareza mjesečno, kao i pregršt maštovitih karikatura koje ne vrijeđaju ničije vjerske osjećaje, još smo uvijek najpriuštljiviji sociokulturni fenomen domaćeg medijskog prostora, a i šire. Širimo se opako i dobro prodajemo, a svega toga ne bi bilo bez vaše nesebične podrške.

Vaša redakcija

DUNJA JANKOVIĆ — AUTORICA STRIPA

PROSVIJETLIMO NAROD STRIPOM

Kad se netko raspameti od spoznaje da neka ženska osoba čita strip, a još je k tome i upućena u isti, onda je to pomalo zabrinjavajuće

— razgovarala Ivana Armanini

Dunja Janković, perspektivna mlada autorica stripa, dobitnica brojnih nagrada — nedavno je svoju nisku trofeja okrunila i — Prvom nagradom na Crtani Romani Šou — jedinom strip festivalu u Hrvatskoj! Njezin strip možete čitati na stranama Strip rubrike.

04: Onda Dunjo, kako je bilo primiti ovu nagradu, najveće priznanje u oblasti postojeće strip scene na ovom podneblju?

Srce mi je naraslo par cm u promjeru i time lagano potisnulo pluća u desno, zbog čega malo teže dišem.

04: Kako bi opisala atmosferu festivala, publiku i ponudu na njemu?

Atmosfera žudnje... Odvijale su se strip radionice, projekcije filmova i dvije izložbe: natjecateljska i "70 godina hrvatskog stripa", s izloženim originalima stripaša. Netko je odlučio otuđiti table Matakovićevega stripa — takav je naš Mataković! I koncert Septice je bio pun pogodak, iako su mogli ugasiti svijetla. Kroz sve dane se provlačio sajam stripa, gdje su štandovi više manje nalikovali jedni drugima, ali se mogao primjetiti impresivni porast knjižara i malih izdavača. Novost je bio i štand Komikaza, tzv. najbolji štand, koji je začinio cijelu priču. Zadnji dan hješe dodjela nagrada — i premda se sada foliram, bila mi je čast pokupiti prvu nagradu. Sve u svemu — respect! — s obzirom da je jedini strip festival u Hrvatskoj, treba ga poticati da preživi.

Primjećujem: kad se netko raspameti od spoznaje da neka ženska osoba čita strip, a još je k tome i upućena u isti, onda je to pomalo zabrinjavajuće.

04: Dobro si upoznata sa srpskom i slovenskom scenom, gdje smo mi u tim relacijama? Postoji li hrvatska strip scena ili je to neki naš privatni ufur?

Kolege iz Slovenije imaju snažan časopis "Stripburger", primjer dobre organizacije i promidžbe, koji iako izdaje i inozemne stripove, u stanju je podržati čitavu slovensku scenu.

Problem naše strip scene je što je mala, ali žestoko podijeljena

Kolege iz Srbije imaju pak nevjerovatnu volju i entuzijazam. Oni s minimalno sredstava imaju duplo jaču scenu nego mi. Npr. multimedijalna braća Kosmoplovci, naizgled neorganizirani, ali plodni poput dobrih roditelja, burazer Wostok iz Vršca koji sumanuto izdaje i dolazi do brojke od preko 400 samizdata, ekipa iz Pančeva, Subotice... Imaju dobro razvijene lokalne scene, koje su opet izvrsno međusobno povezane.

Problem naše strip scene je što je mala, ali žestoko podijeljena. Postoji određeni broj ljudi koji stvara stripove, i određeni broj koji ih čita. Taj zbroj se zatim dijeli na više manjih brojeva okupljenih oko određenih stilskih karakteristika. Te male skupinice su izrazito separirane, i vrte se u krug u granicama koje su si sami postavili. Vlada stilsko čistanstvo u maloj zemlji gdje za takve stvari jednostavno nema mjesta. Kad bi se stvorila neka međusobna komunikacija, pretpostavljam da bi se proširili horizonti i, malo po malo, imali bismo jednu jaku i inspirativnu scenu — prepunu različitosti. Zato mi je bilo super vidjeti Komikaze, koje promoviraju gomiletinu autora. Na sajmu stripa u sklopu CRŠ-a, stvorila se jedna situacija s dva krajnja pola i sada bi trebalo raditi na onom između. Primjerice, Q strip dosta dobro pokriva tu neku sredinu, premda malo više naginje mainstreamu. Sad bi se svi mi trebali uloviti za ruke, zapjevati i otplesati kolo.

04: Objavila si samostalni album u ediciji Komikaza, što je registrirano više na regionalnoj nego li na hrvatskoj sceni. Zašto je tome tako?

Našli su se neki ljudi koji su to vani odlučili činiti umjesto mene. A što se tiče Hrvatske, jača promocija je počela tek sad oko CRŠ-a, i to opet više zahvaljujući tebi, nego li meni. Definitivno mi treba menadžer.

04: Dio si priče Komikaza od početka, vidiš li neke pomake u cijeloj toj buci pod istim nazivljem — u kom pravcu srlja taj brod?

Sjećam se početaka, kad je to bio još jedan sićušan projekt, a sada je već prerastao okvire undergrounda, barem što se tiče prisustva na sceni. I ne mislim samo na domaću scenu. Komikaze djeluju posvuda, kao "putujući cirkus napokon u vašem gradu", nametnule su se svojim radom, radionicama, izložbama, sajmovima, dobrom voljom, veseljem i radošću.

Pristup stvaralaštvu kao neograničenom procesu, nesputanom pravilima i normama još uvijek izaziva otpor sa određenih strana

U zadnje vrijeme su se uspješno infiltrirale u nekolicinu strip dućana i donedavno neosvojive prostore knjižara, kojih je većina, nažalost i dalje u Zagrebu. I još da citiram tebe: Internet knjižare su dobar izum, ali još nije profunkcionirao kod nas, pa se sve svodi više na promotivni program, nego li na ozbiljnu distribuciju od koje bi se mogao očekivati profit i samoodrživost izdanja. :(

Pristup stvaralaštvu kao neograničenom procesu, nesputanom pravilima i normama, još uvijek izaziva otpor sa određenih strana, ali takav odnos prema radu je produktivniji nego li onaj po ustaljenim obrascima. To govori količina autora i fanova Komikaza koji ne pripadaju isključivo strip sceni, ali u njoj pronalaze kreativni moment. I samo djelovanje Komikaza poprimilo je svojevrsno multimedijalno ozračje te na taj način postalo životnije i prijemčivije. Zanimljivo je, zabavno, bazira se na igri i eksperimentu, to je formula s kojom se ne može pogriješiti.

04: Kao jedna od rijetkih žena koje se bave stripom, što bi poručila ostalima koje počinju? Da nastave!

04: Vjeruješ li u "ženski strip", "žensko pismo", "žensku poetiku"?

Veliki sam protivnik takvog načina etiketiranja, ali moram priznati da razlike ipak postoje, prvenstveno zato što živimo u društvu gdje se još uvijek osjeća tradicionalna podjela uloga na "tipično muško" i "tipično žensko", nastala patrijarhalnim odgojem. Zato većina muških stripaša crta snažne momke nabijene testosteronima i obrađuje opasne teme. Žena je pak manje u stripu, jer su im u djetinjstvu pokušavali Barbikama nametnuti određene životne prioritete. Kad se žene bave stvaranjem stripa, u većini slučajeva kroz njih govore o

Ne namjeravam biti patriot i usprkos svemu stavljati svoj talent u službu obogaćivanja kulture države koja za to ni ne mari

svojim životnim iskustvima, koja su zbog svega već navedenog sasvim različita od onih muških. Pojavljuju se prikazi jedne druge stvarnosti: otpor, pokušaji dokazivanja, ironični odmak, želja za izražavanjem mišljenja ili prepuštanje, i slično. Više kontemplacije i kritike od onoga na što smo navikli u stripovima etiketira se kao "žensko" pismo, jer progovara o osjećajima. Ali osjećaji nisu isključivo ženska karakteristika.

04:Što tvoja mama misli o tvojim nastojanjima?

Ona kimne glavom i nešto kaže... Ja podignem obrvu. Potom, pijemo kavu i jedemo srdele.

04:More, more, more... Čuli smo da se spremaš jedrilicom za Ameriku! Da li je i tvoja suradnja s "Morskim Prasedom" izronila iz te nedosanjane fantazije ili je sve to samo sirova narudžba koju si ti vrlo profi odradila, a i dalje odraduješ?

Možda i je bila neka telepatija u pitanju. Neko vrijeme sam znala gnjuriti glavu pod vodom i tako slati snažne mentalne impulse, svi znamo da je voda odličan vodič. Osim delfina, uspostavila sam odnos i s "Morskim prasedom". Nema govora o odradivanju, to su imaginarni dnevnik koji se bave sirovim emocijama, frustracijama i nerealiziranim žudnjama. Oni koji ne priznaju te bazične pokretače, ne vole moje stripove.

04:Imaš kompletnu arhivu svojih stripova, pregolemu... Kako sad gledaš na te radove, svoj razvojni put?

Zahvaljujući didi — kom' sam u 14-oj htjela dignuti spomenik! — sačuvan je taj fantastični svijet dječjeg autizma. Zanimljivo je kako djeca razmišljaju u krugovima. Nije valjda da već s dvije godine žele da im se kupi bicikl? Dešifrirati crtež lagano introvertiranog djeteta je nelak

posao, ali zanimljiv. Iskustva su primjenjiva i na "odraslu" jedinku. Crpim inspiraciju od sebe u trećoj godini.

04:Završila si Likovnu akademiju u Zagrebu, da li je to bio kraj škole ili imaš i daljnje planove?

Bio je to kraj nečega, to sigurno. Možda kraj dominacije autoriteta? U jednom dijelu akademskog obrazovanja desilo mi se ubojstvo kreativnosti koju sam, srećom, uspjela reanimirati pri kraju studija i sad je već skroz vitalna. Posljedice nemilog događaja se smanjuju iz dana u dan. Daljnji planovi odnose se samo na mlaćenje para.

04:Većina tvojih stripova je kompletno tvoja. Da li ti je priča bitna za strip ili ona koči struju svijesti i avanturu crteža?

Po meni su to dva različita procesa. Razmišljam u slikama i kad crtam po svojoj priči — neodvojiva je od crteža, riječi služe pojašnjenju vizualnog toka svijesti. Kod tuđe priče radi se o vizualnom opisu mog doživljaja iste. Tu su riječi samostalnije, a vizualizacija pojačava i osobnije opisuje situaciju u riječima. Nekad izbacim dio teksta ako smatram da je moj vizualni simbol izražajni. To se zove umjetnička sloboda.

Ne bih se zato složila s Lazićem koji je u jednom intervjuu spomenuo kako nema dobrog stripa, ako nije angažiran pisac za izradu scenarija. To je kao da kažete kompozitoru da ne može napraviti dobru pjesmu, ako na nju nije nakalempljen tekst nekog pjesnika. Kao da već melodija i zvuk ne mogu pričati sami za sebe.

04:Kako vidiš sebe u nekoj perspektivi? Mnogi naši crtači rade za strane izdavače u velikim industrijama Marvela, DC-ja i slično; neki po fancy galerijama izlažu uvećane kadrove stripova u skupim tehnikama; a nekolicina životari s ponekom tablom u novinama, te crtajući ljepuške stripove za odgajateljice djece. Ima li neka alternativna opcija koja je održiva, a da nije samo revoltirana opozicija na postojeće stanje?

Scena je prefragmentirana da bi itko imao ikakve koristi od nje. Lakše je otići van i raditi za vel'ku paru. Lakše je putem galerija stvoriti ozračje elitizma, te barem imati reputaciju u umjetničkim krugovima, ako već ne pare. A zatim, lakše se pokoriti zakonima kržljave

Lakše se pokoriti zakonima kržljave ilustrativne industrije i pokupiti nekakvu crkavicu, nego sjediti doma i psovati u papir kako umjetnike nitko ne razumije

ilustrativne industrije i pokupiti nekakvu crkavicu, nego sjediti doma i psovati u papir kako umjetnike nitko ne razumije. Više manje govorim iz vlastitog iskustva.

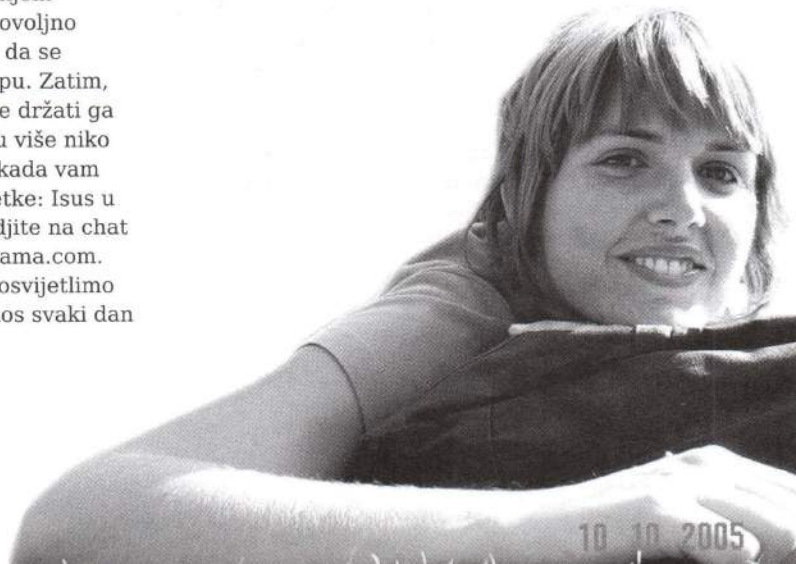
Ali, situacija je takva da je teško nekome zamjeriti ako djeluje u tom smjeru. Trebalo bi znati napraviti izbor, tako da se ne zakopava dignitet stripa, ali niti da se djeluje isključivo — jer se time strip izolira. Osobno, ne namjeravam biti patriot i usprkos svemu stavljati svoj talent u službu obogaćivanja kulture države koja za to ni ne mari. Htjela bih iskusiti kakav je to osjećaj kad netko plaća tvoj rad, jer ga istinski vrednuje kao i svaki drugi, kad ga netko uzima za ozbiljno, a ne kao odraz infantilnosti osobe. Nakon što doživim tako nešto, sumnjam da ću ikada više biti voljna volontirati, ali ću sigurno imati bolji uvid u to kako uništiti predrasude vezane uz strip na ovim područjima. U tom smislu ću i djelovati, ali nema više milodara, dragi izdavači!

Stvar se može popraviti umrežavanjem različitih scena u jednu koja će biti dovoljno velika da se njeno postojanje isplati i da se promijeni postojeći odnos prema stripu. Zatim, strip treba prožeti svakodnevicu, a ne držati ga kao osamljenu umjetničku granu koju više niko ne razumije i nikada neće. To je kao kada vam katolička mladež počne dijeliti one letke: Isus u igrici Pokršćavanje zabludjelih ili Dodjite na chat s Duhom Svetim na www.bog_je_s_vama.com. Svi se moraju prilagoditi situaciji. Prosvjetlimo narod stripom, gurnimo mu ga pod nos svaki dan barem tri puta!

04: Mnogi tvrde da je strip mrtav, a da film i videoigre vode bitku. S klincima koji vise na aparatima, strip sigurno gubi dio publike. Da li time dobiva nešto ili nekog? Može li se taj mrtvac zvan strip reanimirati injekcijom novih izvora mašte, osuvremenjavanjem ili pronalaženjem uzora u iskustvima drugih medija?

Glupost je reći za bilo koju umjetničku formu da je mrtva ili umire, isto kao što je glupo očekivati neki nevjerovatan uspjeh, prisjećajući se zlatnog doba stripa početkom prošlog stoljeća. Tada nije bilo TV-a, kompjutera, videa, CD-a, DVD-a, mobitela, igrice, digitalnih fotoaparata, kamera, miksera, tostera, mikrovalnih i inih zanimljivosti. Dominaciju knjige, tada kao vrhunske razbibrige, razbio je upravo strip. I tada su za strip govorili da je ružan križanac slike i riječi, kopile nedostojno ljubavi istančanih umjetničkih duša, ubojica književnosti. Naravno da strip nije "ubio" knjigu, niti su sve ove elektronske dakonije uništile strip kao izraz. E sad, strip se može približiti široj populaciji koristeći nove medije, ali se ne može nametnuti kao vodeći. Svatko bira svoje polje interesa, ali ako neko polje nije ponudeno, neće biti ni izabrano. Zato treba raditi u tom smjeru da strip bude uvijek ponuđen i dostupan. ▶

04: Aktivna si i kao grafterka; grafiti su za tebe: a) nasilno osvajanje prostora ili b) uzimanje pripadajućeg? c) oplemenjivanje bezličnog

04: Dio programa reciklaže postojećih resursa vidljiva je (osim u čestom shoppingu na Hreliću) i u tvom diplomskom — lociranom u vagonu napuštenog Istočnog kolodvora! Kako je akademska javnost reagirala na ovo novo mapiranje diplomantskih izložbi i namjeravaš li održati tu praksu?

Radi se o izložbenom konceptu sastavljenom od artikala propagandnog materijala u svrhu promocije fotokopiranog stripa. Kako je strip samizdat, tako je i reklamna kampanja čista fikcija autora i ironičan je komentar na percepciju stripa u javnosti. Kadrovi iz stripa su multiplicirani i otisnuti u različitim oblicima primjenjenog karaktera, na majicama, torbama, bedževima, plakatima. Ovaj proces nema za svrhu trivijalizaciju umjetničkog rada, nego se koristi vrijednosnim sustavom javnosti u prihvaćanju umjetničkog djela.

Projekt je nastao, u suradnji s Vanom Gačinom, iz odbojnosti prema postojećim izložbenim prostorima, pogotovo onima na Likovnoj Akademiji: trošni studentski ateljei ili pompozna Galerija u profesorskom hodniku. Unatoč pokušaju ometanja u izlaganju izvan cijenjene institucije, uspjeli smo dokazati da je to sasvim legalno po pravilniku Akademije. Većina profesora iz komisije je invalidna na neki način, pa nisu mogli doći. Zato je prof. Zlatko Keser — jedan od najinspirativnijih ljudi koje poznajem! — morao preuzeti ulogu zaštitnika. Bio je zadovoljan i izborio je završnu ocijenu za nas. Ostali nisu odradili svoj posao i za to dobivaju plaću. Nakon što sam na promociji ukrala svoju diplomu, bila sam jako ponosna.

04: Gdje su bubnjevi u svemu tome?

Moja velika strast, uvijek bila. Zadnjih godinu dana, umjesto da ostavljam znoj na palicama i bubnjevima, trošila sam se svaštareći u svrhu preživljavanja. To nije fer!

04: Osim lova na hobotnice, crtanja stripova, bubnjanja i bicikliranja ima li još nešto što bi nadodala svom profilu?

Gomile nedosanjanih fantazija.

04: Poruka za kraj?

Sve će bit OK.

O ISKUSTVIMA MLADIH
U I IZVAN TRŽIŠTA RADA U HRVATSKOJ

Trženje mladih

Populaciju mladih na tržištu rada prvenstveno čine ispali iz sustava obrazovanja, ili koji su zaobišli srednju školu već s 15 godina; zatim četvrtina generacije koja je prošla zanatsko-obrtničke škole, odnosno sa 17 napušta obrazovni sustav i u pravilu ga ne može nastavljati; te malobrojni gimnazijalci i "strukovnjaci", koji po četverogodišnjem srednjem obrazovanju ne krenu na daljnje školovanje, dok visokoobrazovanih u toj skupini ima i premalo, ali se o svojim šansama na tržištu rada najviše bune upravo oni

— napisao **Teo Matković**

Fascinantno je kako smo usprkos svim humanističkim i kolektivističkim zasadama našeg obrazovanja, usprkos zdravoj skepsi spram potržištenju i komodifikaciji svega i svačega, po pitanju rada, dakle aktivnosti koja će ispuniti najveći dio života (gotovo) sviju nas, tako olako spremni prihvatiti koncept tržišta rada. Uzeti, zdravo za gotovo, rad kao robu na tržištu, poslodavca kao kupca, i nas kao prodavača sebe samih u okružju gdje postoje ponuda i potražnja za onime što (ne) možemo i (ne) znamo. I tako mladi završe na tržištu rada.

Uz plaću, u paketu dobivamo mnogo toga što nas dobrim djelom oblikuje u ono što jesmo, te što i kako činimo.

Svijet rada, čak i kada se gledaju samo "radim-za-naknadu" aktivnosti, puno je kompleksniji od pukog tržišta — rad predstavlja izvor značenja, smisla i statusa (htjeli mi to ili ne), uokviruje naše društveno polje, stavlja u neke društvene mreže sa specifičnim ljudima, odgovornostima, odnosima moći, načinima nagrađivanja te utjerivanja lojalnosti. Znači, uz plaću, u paketu dobivamo mnogo toga što nas dobrim djelom oblikuje u ono što jesmo, te što i kako činimo (tu se jednako dobro uklapaju stereotipi činovnika, murjaka i linuksaša).

DVA MLADA RADE, A JEDAN TRAŽI POSAO

Vratimo se korak unazad. Za mlade je tipično da ne rade. Ne sudjeluju na tržištu rada. Stupanje u radni odnos, pokretanje biznisa stjecanje vlastitog kruha (paštete, DVD-a, krpica...) svojevrсна je inicijacija, tranzicija u odraslu mladu osobu i napuštanje zone "prve" mladosti. U dobnoj skupini od 16–24 — koju Međunarodna

organizacija rada i razne klasifikacije određuju kao skupinu mladih — radno je aktivno tek oko 37% stanovništva. Ostale dvije trećine su ili na školovanju ili na studiju, koji traje i traje, ili, kao manjina, čame kod kuće i ne traže posao. No, pogledamo li radno aktivne mlade, znači, one koji imaju ili traže posao, dolazimo na teren gdje je već mnoga suza prolivena: stope nezaposlenosti mladih, visokoj kako u Europi, tako i u Hrvatskoj. Iako je u padu još od 2000., kad je prelazila 40%, početkom 2005. je iznosila respektabilnih 33% — dakle, od troje mladih na tržištu rada, dva rade a jedan traži posao.

Tko sve čini ovu populaciju? Ove mlade? Prvenstveno oni koji su ispali iz sustava obrazovanja ili su zaobišli srednju školu već s 15 godina; zatim ona četvrtina generacije koja je prošla zanatsko-obrtničke škole, odnosno sa 17 napuštaju obrazovni sustav i u pravilu ga ne mogu nastavljati; te malobrojni gimnazijalci i "strukovnjaci", koji po četverogodišnjem srednjem obrazovanju ne krenu na daljnje školovanje. Visokoobrazovanih u ovoj skupini ima i premalo; uz minimalno trajanje sveučilišnog studija od četiri i pol godine, i prosječno trajanje od sedam godina, oni u pravilu s 25 ne stignu ni doći do tržišta rada. Dakle, ti mladi na tržištu rada su u pravilu podobrazovani i slabo zapošljivi — otuda i visoke stope nezaposlenosti.

No, u interesantnom obratu, o svojim šansama na tržištu rada najviše se bune studenti — koji tehnički više niti ne pripadaju skupini mladih do vremena kada završavaju studij, odnosno traže posao. I relativno često i brzo ga i nalaze, čemu svjedoče relativno niske stope nezaposlenosti VSS mladih. S druge strane, gotovo da nema niti spomena o onima koji će imati najnepovoljnije ishode — ekipi koja nije završila srednju ili je silom prilika završila u *dead-end* zanatskim školama gdje se stječu tek konkretna, i već zastarjela znanja. Rezervna SSS armija rada nalazi se u tek neznatno boljem položaju.

PREVIŠE RADNIKA, PREMALO POTREBA

Dakle, parafrazirajući Lenjina ili citirajući Blaira: obrazovanje, obrazovanje, obrazovanje. Što i koliko brzo taj sustav proizvodi, za koga, uz koji trošak? Pitanje je dosta složenije od pukog vaganja apstraktnih postotaka izdvajanja iz državnog budžeta. Na primjer, treba li nam tolika horda frizera i mesara? Koji je temelj onemogućavanja mladim ljudima da slijede svoje životne snove krutim administrativnim sustavom kvota — koji čak nema niti dodira s tehnokratskim "potrebama tržišta rada"? ▶ Što je s konkretnim troškovima preživljavanja tijekom obrazovanja — ne samo knjige, već i stan, hrana, krpice, zabava — koji ne zaobilaze nikoga? Oni koji imaju, uz nešto upornosti lako mogu kroz sve to. Oni koji si ne mogu priuštiti, zapinju... a njihove šanse da se pridruže onih

Koji je temelj onemogućavanja mladim ljudima da slijede svoje životne snove krutim administrativnim sustavom kvota — koji čak nema niti dodira s tehnokratskim "potrebama tržišta rada"?

Međutim, upravo poradi fleksibilnosti i galopirajuće modernizacije, mogućnosti napredovanja i samoaktualizacije u pravilu su veće nego nekada, pogotovo u "mračnim vremenima".

33% nezaposlenih rastu. Ovdje je riječ o starom sociološkom konceptu socijalne mobilnosti, odnosno (ne)mogućnosti mladih iz obitelji sa slabijim resursima da se izdignu, da imaju jednake šanse kao i ostali njihovi vršnjaci.

Vratimo se poslu! Kao što ćemo vjerojatno i na vlastitoj koži ustanoviti kroz koje desetljeće, tražite li posao, bolje je biti mlad nego star — mada nešto radnog iskustva ne škodi. Ako ste mladi, puno je bolje biti muško nego li žensko, uz uobičajeno diskriminatorno pitanje "Aaa... mislite li vi radati???", bolje je da znate ljude i da vas znaju nego da ste bez veza; bolje je biti Hrvat nego nehrvat; a pogotovo je bolje biti obrazovan nego li neobrazovan.

FLEKSIBILNOST KAO NOVI TREND

No, jednom kada smo posao našli, u kakav to svijet rada ulazimo? Popularna je krilatica: fleksibilan. No, kao i svaka floskula, fleksibilnost može značiti bilo što — od najcrnje eksploatacije i opće nesigurnosti, do rada "po vlastitoj mjeri". Često su "ulazne" pozicije, gdje mlad čovjek počinje karijeru, upravo one nesigurne, marginalne i otvorene šikaniranju. Međutim, upravo poradi fleksibilnosti i galopirajuće modernizacije, mogućnosti napredovanja i samoaktualizacije u pravilu su veće nego nekada, pogotovo u "mračnim vremenima". I opet, ne postoje dva ista iskustva; svaka tvrtka je različita, svaki je šef različit, svaki je sektor različit, svaka je grupa suradnika drugačija. Povrh toga, o radnim odnosima (*industrial relations*), dakle

o tome kako je organiziran radno-životni svijet u Hrvatskoj, ne znamo ništa još od vremena kad su malobrojni istraživači digli ruke od analiziranja samoupravljanja. S druge strane, na razini Europe ustanovljeni su neki opći trendovi: smanjenje autonomije zaposlenika (i to u svim tipovima zanimanja), rast intenziteta rada, nešto bolji fizički radni uvjeti (malo je ostalo znojnih momaka u čeličanama), ali i čitava hrpa novih faktora rizika. Ovi se kreću od zastarijevanja znanja (stoga cjeloživotno učenje), do čitavog seta stresno-sjedilačkih poremećaja. Njih moramo uzeti vrlo ozbiljno. Naime, šanse da vas pregazi viljuškar daleko su manje od onih da doživite *burnout* — a potonji i nije najbolje pokriven osiguranjem od nesreće na radu. Naravno, mladima se ovo dešava prilično rjeđe i teže, ali se itekako akumulira kroz godine — a ne zaboravite da ćete u mirovinu najvjerojatnije moći tek oko sedamdesete.

Stoga, rudarski pozdrav — sretno!

LEKTIRA:

— za temeljitije:

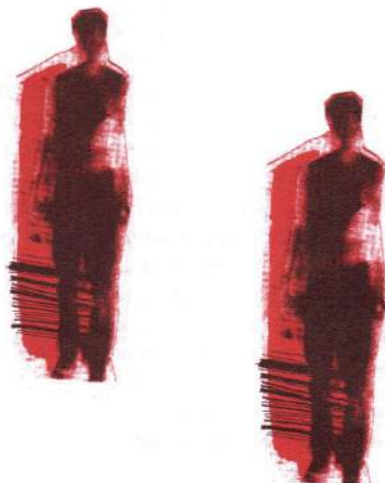
Charles i Chris Tilly: *Work Under Capitalism*.

— za uspješnije:

Richard Sennett: *Corrosion of Character*.

— za brojčano orijentirane:

Anketa o radnoj snazi. Priopćenje o aktivnom stanovništvu u RH dostupno na web stranicama DZS-a. (vidi i javno dostupne komparativne podatke Eurostata)

RAZGOVOR ANA KARLOVIĆ —
WEB SITE MOJPOSAO

Motiviranost važnija od iskustva

— razgovarala Petra Mikuličić

04: Iako prevladava mišljenje da je najviše nezaposlenih osoba u dobi između 40 i 50 godina, krajem prošle godine na HZZ-u najviše nezaposlenih osoba, njih čak 62.138, bilo je u dobi između 20 i 30 godina! Kako to komentirate?

Brojka koju navodite zaista je značajna, no važno je imati na umu o kakvoj se populaciji mladih radi, tj. jesu li to sve aktivni tražitelji posla koji ne mogu naći zaposlenje, ili među njima ima i onih kojima pronalazak zaposlenja nije trenutno primaran, npr. osoba koje planiraju upis na fakultet ili učestvuju u nekom drugom obliku školovanja, domaćica i sl.

Naravno, ne možemo obuhvatiti sve razloge pojave nezaposlenosti mladih, no jedan od općepoznatih jest i nedovoljan gospodarski rast, koji bi u konačnici omogućio stvaranje novih radnih mjesta. Također, jedan od čestih apsurdna s kojim se mladi danas susreću prilikom traženja posla, jest da poslodavci traže "mladu osobu s iskustvom". Naime, u velikom broju oglasa koji mogu biti zanimljivi mladima (poput nekih asistentskih i juniorskih pozicija) traži se osoba s jednom do dvije godine iskustva, što postaje prepreka za mladu osobu. Na sreću za mlade, poslodavcima je danas sve važniji odgovarajući stav, inicijativa i motiviranost nego li konkretno iskustvo, tako da motiviranim i entuzijastičnim mladim ljudima šanse rastu. Tako će često presuditi motivacija, osobnost, entuzijazam i posjedovanje specifičnih vještina (poput znanja stranih jezika, korištenje računala, komunikacijskih i organizacijskih vještina) koje mogu nadomjestiti specifično radno iskustvo.

Važno je spomenuti još neke poteškoće s kojima se susreću mladi na našem tržištu rada, poput činjenice da mladi često rade na određeno vrijeme, na sezonskim poslovima; često nemaju mogućnost profesionalnog usavršavanja i napredovanja u karijeri, pa ni dodatnu izobrazbu i edukaciju.

**Apsurd je kad
poslodavci traže "mladu
osobu s iskustvom"**

04: Prema vašem iskustvu, koliko se brzo mladi ljudi zapošljavaju?

Brzina kojom će mlada osoba pronaći posao, ovisi o nekoliko faktora. Prije svega, tu je stručna sprema i profesija — ukoliko mlade osobe izaberu jedno od tzv. deficitarnih ili traženih zanimanja (poput onih inženjerskih, informatičkih, prodaje i marketinga...) izgledi su puno veći.

Prema analizi web stranice MojPosao (www.moj-posao.net) sve je veća potražnja za osobama s visokom stručnom spremom, čiji su izgledi za zapošljavanje, naročito ako se služe stranim jezikom te radom na računalu, odlični.

No, to nije sve. Bez obzira na odabranu profesiju — ukoliko osoba aktivno i vrlo motivirano traži posao — i pritom prati sve oglase na vezanim web stranicama, u novinama te obavijesti svoju mrežu poznanika o tome da je u aktivnoj potrazi — izgledi su sve veći. Ako uz to zna kvalitetno sročiti životopis i predstaviti se na intervjuu tako da istakne svoje najjače strane, poslodavci će je također brže zamijetiti. Izgledi rastu i ako je osoba fleksibilnija u traženju posla, tj. spremna raditi i one poslove koji se ne podudaraju potpuno sa stečenim obrazovanjem. Nije neobično da potraga mlade osobe za adekvatnim zaposlenjem traje više mjeseci.

TM

04: U statistici HZZ-a krajem 2005. godine, bile su registrirane 12.243 osobe s fakultetom, akademijom, magisterijem ili doktoratom. Od tog broja, čak 90 posto su mlade, radno neiskusne osobe. Koliko se prema vašem iskustvu, poslodavci često odlučuju za zapošljavanje potpuno neiskusnih diplomanata?

Odlučuju se sve češće, naime u mnogim tvrtkama (naročito u gospodarskom sektoru) prevladao je stav — zaposlimo odgovarajuću osobu s pozitivnim stavom, a zatim ćemo je lako naučiti konkretnom poslu i kulturi tvrtke, tj. "oblikovati". Istraživanje koje je tvrtka MojPosao provela u travnju 2005., pokazalo je da su poslodavcima (naročito velikim tvrtkama), vrlo interesantni mladi diplomanti bez iskustva (što je odgovorilo 47% tvrtki), a naročito oni koji imaju zanimljivo honorarno iskustvo ili praksu (dodatnih 40% tvrtki).

Obrazovanje je velika prednost. Iako se to vjerojatno puno jasnije vidi u nekim zapadnim kulturama u kojima su razlike u primanjima daleko veće između osoba sa završenim fakultetom i onih bez, ovaj je trend prisutan i kod nas. Obzirom na gospodarske promjene u Hrvatskoj, te sve veći priljev stranih tvrtki, visoko se obrazovanje počinje sve više vrednovati.

U evidentiranoj nezaposlenosti, prema podacima HZZ-a prevladavaju osobe sa završenom trogodišnjom srednjom školom za zanimanja, odnosno školom za KV i VKV radnike, kojih je u prosincu 2005. bilo 117.680 ili 38,2 posto. Potom slijede osobe sa četverogodišnjom srednjom školom za zanimanja i gimnazijom (25,1%), te osobe sa završenom osnovnom školom (23,4%). Najmanji je udio nezaposlenih osoba s višom školom ili stručnim studijem (3,0 %) te završenim fakultetom, akademijom, odnosno magisterijem i doktoratom (4,0 %).

88 posto poslodavaca je također primijetilo da mladim diplomantima nedostaje adekvatno praktično znanje, a naročito diplomantima ekonomije.

04: Koliko je tvrtki spremno na dodatno "ulaganje" u takav obrazovani mladi kadar?

Razlike među tvrtkama su ogromne. Neke tvrtke promoviraju obrazovanje i usavršavanje kadra u okviru svoje korporativne politike, te tako djelatnici imaju propisane obvezne edukacije

Čak 47 posto velikih tvrtki zainteresirano je za zapošljavanje mladih diplomanata bez iskustva

tijekom svake godine. Čini se da je to nešto češći slučaj ipak sa stranim tvrtkama i velikim korporacijama, jer se na neki način ulaganje u edukaciju djelatnika u Hrvatskoj još uvijek smatra luksuzom. Također, tvrtke su općenito sklonije uložiti u edukacije kojima se stječu konkretna specijalistička znanja nego li u edukacije nevezane direktno uz užu djelatnost kompanije.

Mnogi mladi još uvijek si sami plaćaju dodatno obrazovanje, ili pak ne ulažu u sebe jer si to ne mogu priuštiti. Ipak, istraživanja redovito potvrđuju isplativost ulaganja u obrazovanje djelatnika i veliku dobit ovog ulaganja na svim razinama.

04: Što savjetujete mladima svih obrazovnih skupina koji duže vrijeme ne mogu naći posao?

Za mlade osobe u Hrvatskoj jako je važno da prije svega sačuvaju optimizam i vjeru u sebe. Naime, mladima se u Hrvatskoj često šalje poruka da je posao teško naći i da je "situacija teška", te da "moraju pristati na gotovo sve". To nije točno. Mladi mogu biti svjesni činjenice da imaju nekoliko velikih prednosti na tržištu rada, poput entuzijazma, energije, otvorenosti za novo učenje i lakšu prilagodbu na novu poslovnu sredinu. Uz samopouzdanje i optimizam, naravno, ne možemo dovoljno naglasiti koliko je važno napraviti dobar životopis (više savjeta o tome mogu pronaći npr. na www.moj-posao.net) i znati se predstaviti na razgovoru za posao. Također je važno biti proaktivan, tj. otvoreno naglasiti svim poznanicima, široj obitelji i prijateljima da tražite posao, između ostalog zato jer će ljudi koji vas poznaju lakše prepoznati vaše kvalitete koje nisu uvijek vidljive u životopisu.

Među traženijim zanimanjima — zanimanje tajnice

04: Koja se zanimanja i koji kadrovi najviše traže?

Na temelju istraživanja koja je proveo MojPosao, možemo zaključiti da trenutno postoji velika potražnja za tehničkim i inženjerskim strukama, za koje poslodavci nastoje privući mlade zaposlenike već tijekom ili pri kraju njihova školovanja. Potražnja je značajna za prodajnim predstavnicima i voditeljima prodaje, informatičarima, stručnjacima za marketing i odnose s javnošću, djelatnicima u turizmu i ugostiteljstvu, te zanimanjima s područja financija. Također, jedno zanimanje, koje je vrlo traženo i cijenjeno, jest i zanimanje tajnice.

Ipak, to ne bi trebao biti glavni vodič mladima pri izboru karijere, već da je puno važnije da razmišljaju o tome što ih stvarno zanima i što vole raditi, a tada će se otvoriti i prave prilike.

04: Je li obrazovni sustav usklađen s tržištem rada? Odnosno, prati li ponuda potražnju?

Iako je uzrok visoke stope nezaposlenosti mladih nedovoljan gospodarski rast koji bi u konačnici omogućio stvaranje novih radnih mjesta, dio odgovornosti snosi i neprimjeren sustav obrazovanja i pomanjkanje stručnog usavršavanja. Obrazovni sustav u Hrvatskoj nije u dovoljnoj mjeri fleksibilan niti povezan s tržištem rada. Upisne kvote na pojedinim školama i sveučilištima nisu u skladu s potrebama tržišta rada, a često se događa i da mladima nedostaju odgovarajuće vještine koje bi ih činile konkurentnima na tržištu rada.

Bit će zanimljivo vidjeti kakve će nam promjene, u tom smislu, donijeti provedba Bolonjske deklaracije i usklađivanje obrazovnog sustava s njenim propisima.

04: Odlučuju li se mladi ljudi i za poslove koji ne prate njihovu stručnu spremu?

Naravno, ponekad se i to događa. Ovo može biti dobra prilika da mlada osoba stekne uvid u svijet rada i iskustvo koje kasnije može postati prednost prilikom traženja novog posla. Neke mlade osobe na ovaj su način otkrile i neke svoje jake strane i talente te potpuno preorijentirale svoju karijeru.

Ono što je tamnija strana ove pojave, jest da se mladoj obrazovanoj osobi ne ukaže mogućnost da iskoristi svoje znanje i potencijale, u području interesa, te bude na neki način prisiljena prihvatiti radno mjesto na kojem se ne osjeća samoaktualizirano.

Sve veća dinamika tržišta rada svakako je izazov radnoj populaciji, a naročito mladima jer pruža niz mogućnosti izbora kojih prije nije bilo toliko, poput promjene više radnih mjesta tijekom karijere, bržeg napredovanja, promjene područja rada i prekvalifikacije, preseljenja radi potrage za boljim profesionalnim prilikama i drugih. Formalno obrazovanje, tj. stečeno zvanje više nije nešto što primarno određuje profesionalni razvoj, već je tek jedna široka baza na temelju koje se mladi mogu nadograđivati i razvijati u različitim smjerovima.

ISKUSTVA TROJICE VSSOVACA
O RADU U HRVATSKOJ

Plaće su uglavnom jako male

Svugdje veze igraju, a u Splitu pogotovo. Činjenica jest da Zagreb još capa, ali tome je tako... U Zagrebu propatiš zbog načina života, koji je sve samo ne opušten i normalan. Imam prijatelja koji radi u Gospiću, zaposlen je u prosvjeti. Nije isto biti podstanar u Zagrebu ili Gospiću, ali uvjeti rada u prosvjeti su svugdje isti

— napisao Vid Jeraj

S trojicom 30-i-nešto-godišnjaka s VSS iz Vrbovca, Gospića i Splita, porazgovarali smo o iskustvima sa zaposlenjem u vlastitoj struci posljednjih dvije, tri godine. Zajedničko iskustvo ukazuje na traženje zaposlenja u struci, ili kompromisna rješenja, poput odlaska na posao u drugu radnu sredinu, počimanje ispočetka, odnosno promjena zanimanja u korist bolje plaćenog.

Alen iz Vrbovca, diplomirao je Studij poštanskog prometa i telekomunikacija na FPZ-u i radi u središnjici Hrvatskih pošta u Zagrebu. Godinama je obavljao raznolike poslove, a kako je nedavno kupovao automobil, putovao je mnogim hrvatskim regijama i donekle upoznao situaciju na terenu. Za početak smo ga priupitali kakva su njegova iskustva o obrazovanosti vršnjaka na tržištu rada.

"Krećem se u svakakvim krugovima ljudi, od bogatih do siromašnih, među nekima bio sam jedini s fakultetom. Hrvatski prosjek mislim da je mladić ili djevojka iz... Gospića ili Ivanić-grada, bez iskustva, koji ne zna s kompjuterima. Još ni u jednoj situaciji nisam bio podobrazovan. Problem

zna biti preobrazovanost, i stoga gravitiraš prema poslu na svom nivou. Nekad sam hitno morao naći posao, no zbog preobrazovanosti me nisu htjeli uzet.", stojički započinje Alen.

Glavnina radno sposobnog stanovništva u Alenovom kraju, su tzv. "dobri dečki", srednje stručne spreme, koji rade za prosječnu plaću od 1700 kuna mjesečno. Dodaje da se ti radnici "ubiju od posla" za tu plaću, radeći non-

Kako proizvodnje nema, potencijalna radna mjesta za radnike srednje stručne spreme su najčešće mali dućani i veliki trgovački centri, poput Pevca — i to sedam dana tjedno.

stop. "U Pevecu, recimo, rade moji vršnjaci. Ja ne znam kako oni uspijevaju *zduvat*. Kako proizvodnje nema, potencijalna radna mjesta za takve skupine su najčešće mali dućani i veliki trgovački centri. Oni rade svih sedam dana tjedno. S vremena na vrijeme, i ja se zadovoljim nečim ispod svojih standarda, ali raditi za tu plaću sedam dana tjedno je užas! Radio sam ja i po mjesec dana na projektu, spavao u birou, kasno lijegao i rano ustajao, ali sam za to i dobio puno veću lovu. Ovi današnji radnici, kad iziđu iz škole, život im se preokreće, potpuno mijenjaju perspektivu. Svi koji su nezaposleni, nezaposleni stvarno i budu, jer u njihovom radnom vijeku nema fluktuacije s jednog posla na posao drugog profila. Najgore je to što bi mnogi vjerojatno bili i OK radnici, jer posao aktivno traže, ali ga ne mogu naći.", rezignirano će Alen.

O razlikama unutar jedne države, kao što je Hrvatska, našli su se sugovornici uglavnom složili da su vrlo skokovite. "U Zagrebu i Vrbovcu ima posla. Ako si klinac, radit ćeš u autopraonici i za 2500 kuna. Kod nas se ljudi snalaze, nije bajno. Kako sam nedavno kupovao Ladu Nivu, bio sam u Slavoniji. Tamo ničeg nema, nema posla, pa čak ni ljudi na ulici... Kao da si u drugoj zemlji, totalni užas. U Rijeci, recimo, cure za rad u buticima i dućanima dobivaju 1200 kuna, dok u Zagrebu dobiju 1800 kuna. U Zagrebu ima dosta mladih ljudi s plaćom od sedam do deset tisuća kuna, kojima se nešto događa u životu. Ekvivalent tome je 4300 kuna u Rijeci, ili tek nešto više po obali, u Međimurju, Osijeku, dok je na selu još teže. Tamo žive mladi koji nemaju ništa.", govorio je Alen.

Branko je profesor filozofije i sociologije, koji je nakon studija u Zagrebu, našao zaposlenje u struci u gimnaziji u Gospiću. Ističući prednosti gospićke sredine, kaže kako je vrlo zadovoljan svojim radnim mjestom. Za njim je dugogodišnje iskustvo podstanarskog života u Zagrebu, te nemogućnost pronalaska ikakvog stalnog zaposlenja. Dolazak u novu životnu i radnu sredinu bio mu je pravo osvježenje.

"Gospić je županijski centar, tu je smještena sva administracija. Osim toga, tu je Pedagoška akademija, geodeti i šumarija kao primarna djelatnost. Cijene zemljišta još nisu skočile, sad su od 600 do 700 eura. Frustracije zbog posla, zapravo i nema. Pedagošku akademiju završava malo njih, ali i više nego li ih treba za pedagoške centre. Što se tiče zaposlenja, poslodavci preferiraju dati posao nekom tko ima VSS. A onda ih prešaltaju, već kako prema kojem zanimanju.", konstatira Branko.

Njega smo ukratko pitali o klimi za strance u Ličko-senjskoj županiji, koja je na lošem glasu.

"Vrlo je interesantno da posao u Gospiću lakše dobiju ljudi sa strane, jer Gospićani imaju žicu za zaposliti došljake, a svoje na građevini i fizikalni. Plaće u prosvjeti su kao i drugdje, ja sam na 3600 kuna, kao i konobari. Javlja se fenomen da ima više uspješnih privatnih ugostitelja, a ako netko otvori birtiju, nije neobično da nestane piva oko 2 ujutro. Gospićani su ocrnjeni u medijima, ali ustašluka zapravo i nema. Cuga se nevjerojatno, ljudi na godišnjem često odvale i terevenke od tri, četiri dana, i puno se svira, uglavnom rock, oni tamburice ne jebu previše.", vedro će Branko.

Ivan je inženjer cestovnog prometa iz Ploča, koji u Splitu radi u auto-školi. Oženio se, ima dvije kćeri i očekuje sina. Smatra da situacija

Vrlo je interesantno da posao u Gospiću lakše dobiju ljudi sa strane, jer Gospićani imaju žicu za zaposliti došljake, a svoje bacaju u građevinu i fizikalnu.

Iako nemam statistički uvid, stanje u Splitu je prilično loše za 30-godišnje radnike, ljudi se masovno odseljavaju prema Zagrebu.

u Splitu i ne nudi prevelik izbor zanimanja potencijalnim zainteresiranim. Nakon kraćeg iskustva u prijevozništvu i trgovini, gdje je vozio kamione i kombije, vratio se poslu instruktora u auto-školi, jer su porasle plaće.

"Iako nemam statistički uvid, stanje u Splitu je prilično loše za 30-godišnje radnike, ljudi se masovno odseljavaju prema Zagrebu. U samoj struci jako je teško stanje, većinom se rade poslovi vezani uz trgovinu, budući da proizvodnje nema. Trgovina je vrlo nezahvalna i najgora moguća branša, jer iscrpi čovjeka do kraja. Nema etičkih i moralnih nazora. Ne kažem da je moral okosnica ponašanja, ali je ta vrsta trgovine, na kojoj se bazira preživljavanje 90 posto firmi u Splitu, praktički legalni šverc. S ostalim zanimanjima, poput sitne brodogradnje i prosvjete, stvari stoje tek malo bolje.", razmišlja Ivan.

Što se tiče rada u struci, kao inženjera cestovnog prometa, rekao je da mu je struka pomogla da lakše dobije posao instruktora u auto-školi. Napominje da se ne sjeća ikog od svojih kolega koji se zaposlio u svojoj struci.

"Svugdje veze igraju, a u Splitu pogotovo. Činjenica jest da Zagreb još capa, ali tome je tako... U Zagrebu propatiš zbog načina života, koji je sve samo ne opušten i normalan. Imam rijatelja koji radi u Gospiću, zaposlen je u prosvjeti. Nije isto biti podstanar u Zagrebu ili Gospiću, a uvjeti rada u prosvjeti su posvuda isti. Čujem da je Zadar u rastu, da je tek neznatno bolje bilo zbog Kalmete, koji je tamo bio gradonačelnik, no cijela je Dalmacija u groznom stanju.", kaže Ivan.

Zamolili smo ga da nam objasni vidi li se uskoro kao povratnik u Zagreb, u sredinu gdje je studirao.

"Ne znam bih li sam išao raditi u Zagreb, za to bi se baš moralo poklopiti više stvari. Kako sad imam djecu, nije mi svejedno hoću li se s posla vratiti u četiri ili u šest. U mojoj bivšoj firmi, nitko od ljudi s kojima sam radio, nema kompjuter kod kuće. Na poslu ga imaju, ali im kod kuće ne treba. Ako su akademski obrazovani, onda imaju, al' što će vozaču kompjuter, koji kurac... Ja sam kupio kompjuter da nešto naučim i da mogu promijenit posao.", rezonira Ivan.

SLOBODA WEBA I NJEZINI NEPRIJATELJI

RAT ZA PRIVATNOST

Lako je zaboraviti — u tamnoj sobi, osvjetljen samo monitorom, svađajući se s nadimcima na Usenetu ili masturbirajući uz neograničen priliv dobro kategoriziranog pornografskog materijala — kako se radi o sistemu u kojem smo, za strukture koje nas nadziru, u svakom trenutku jednoznačno određeni

— napisao **Goran Zec**

No, razmislimo... Svaki od paketa koji prođe žicom od korisnikovog računala prema ostatku svijeta označen je IP (Internet Protocol) adresom, što je činjenica koju već i malo naprednijem korisniku nije potrebno posebno osvještivati, a određišta koja pokušavaju impresionirati posjetitelja osvještivanjem kako njegovo računalo "emitira IP adresu", i prodati mu uz malo magije softverski ekvivalent onog što su na Divljem zapadu zvali *zmijsko ulje*, danas plaše još jedino bake. Fizički smo na Internet vezani preko bakrene parice (ili na neki drugi način, no u svakom slučaju medijem kojeg netko kontrolira), koja ulazi u naš dom — čija je adresa zapisana kod pružatelja usluge

pristupa Internetu, koji bilježi i sve veze domova i njima u određenom trenutku u vremenu dodijeljenih IP adresa. Na ovu osnovu vrijedi dodati još slojeve pokušanošpijuniranja i narušavanja privatnosti koje se rutinski (i na sreću, tehnološki slabo koordinirano) događa u svrhu marketinga.

TAO NADZORA

Pogrešno je govoriti o potencijalu za nadzor kod ovakvog sistema — nadzor je njegovo svojstvo; paranoični bi rekli i svrha. Ovo zna, možda i bolje nego ijedna druga nacija, 111 milijuna korisnika Interneta u Kini — masa koju je, rekao bi neupućeni promatrač, nemoguće kontrolirati. Posebno kad govorimo o kontro-

li izražavanja i prenošenja nečeg tako prozračnog kao što su ideje, putem medija tako "slobodnog" kakav je Internet! No, nadrealno simpatična crtana policajka Cha Cha i njezin kolega Jing Jing ne bi se složili. Cha i Jing su benevolentne maske najrazrađenijeg sistema kontrole misli; u osnovi prijatelji Kineza na Internetu, oni su tu da ih podsjetite kako pogrešna riječ vodi do više godina zatvora ili strijeljanja koje mora platiti njihova obitelj, a nakon kojeg će kinesko zdravstvo njihov bubreg prodati žitelju Velike Britanije za 23.000 funti. Kinezi nemaju ni luksuz relativno anonimnog pristupa Internetu putem javnih Wi-Fi pristupnih točaka, kao ni u Internet kafićima — za potonju uslugu postoje osobne identifikacije. U gotovo poetično ponovljenom strahu pred Mongolima, danas je kineski Internet ograđen (uz svesrdnu tehnološku i nadzornu pomoć američkih korporacija) onim što se posve ispravno zove "veliki kineski vatrozid"; susta-

Pogrešno je govoriti o potencijalu za nadzor kod ovakvog sistema — nadzor je njegovo svojstvo; paranoični bi rekli i svrha

vom filtracije koji će kineske domove pročitati od izvora koji im nude elaboraciju pojmova kakvi su "jebanje" ili "demokracija".

DJEČJA PORNOGRAFIJA I TERORIZAM

S druge strane oceana, nalazimo poznati fašistički imperij u kojem je proces nešto perfidniji. Zbog nominalne ljubavi prema slobodi izražavanja, u Americi je bitan ekonomski moment. Apsurdnim zakonima, koji neprekidno produžuju trajanje *copyrighta* i zabranjuju ljudima dijeljenje beskrajno umnoživog materijala, korporacije, pod barjakom Mickeya, već desetljećima potiču praktički svakog korisnika Interneta — da krši zakon. Na ovu činjenicu javnost podsjećaju povremene tužbe u kojima Američko udruženje industrije nosača zvuka (RIAA), uz ogroman izljev simpatija medija i javnosti, tuži kakvu baku ili 12-godišnju djevojčicu zbog ilegalne distribucije glazbe putem automatiziranih *peer-2-peer*

Fizički smo na Internet vezani preko bakrene parice, ili na neki drugi način, no u svakom slučaju medijem kojeg netko kontrolira

programa. S mračnije strane, tu su i sve glasnije demonizirane pojave terorizma i dječje pornografije, koje kod javnosti naizmjenično stvaraju strah & prezir, do granice svojevoljnog odricanja od vlastite anonimnosti, noseći ju na prsima kao svojevrstu značku čistoće. Nedavno mi je prijatelj iz Amerike rekao kako mu je drago da sve nadziru, jer on "nema što skrivati" i ne vjeruje onima koji imaju. Početak 2006. opet zatiče američko pravosuđe u pokušajima dobivanja pristupa bazama koje održavaju veliki pretraživači — i to opet u ime zaštite djece na Internetu i opet pod zakonom poznatim kao Child Online Protection Act, iako je 1998. izgledalo kao da će zamrijeti. Portali MSN i Yahoo!

predali su svoje podatke bez protivljenja — ipak je to zakon! — a jedino je Google odlučio ići trnovitijim putem sudskog natezanja s onima koji pune fotelje federalnih sudova i donose zakone koje većina članova kongresa niti ne pročita. Silaznoj putanji za anonimnost i zaštitu privatnosti, nužne preduvjete tamo tako licemjerno slavljene slobode govora, doprinosi i korporacija ECHELON — koja nije toliko zid, koliko lijevak, a koja sve podatke koje u međusobnoj komunikaciji proizvedu američki građani propušta kroz fino sito "rječnika" pogonjenih superračunalima, grabljajući kroz njih u potrazi za ključnim riječima. Ma koliko se apsurdnim činilo, netko tko svoju susjedu u

telefonskom razgovoru nazove "seks bombom" riskira da sustav ispljune transkript tog razgovora nekome na uvid, te ovisno o kasnijoj procjeni službenika tog modernog ali vrlo kafkijanskog sistema, bude stavljen na listu potencijalnih terorista i dobije prvom prilikom u zračnoj luci prst u šupak.

Između ove dvije krajnosti je i Europska unija — čiji ćemo uskoro biti dio. Premda daleko od ova dva groteskna ekstrema, očito je da izvjesne sile konzistentno guraju zakonodavstvo EU u smjeru većeg nadzora. Razmjerno svježha direktiva, donesena krajem 2005., obvezuje pružatelje usluge pristupa Internetu i telefona na čuvanje podataka o svim pozivima i elektronskim porukama — kako elektronskoj pošti, tako i *instant messaging* porukama — u trajanju između šest mjeseci i dvije godine. I što u ovakvoj distopičnoj situaciji, pritisnut sa svih strana superiornim mehanizmima kontrole može učiniti običan, mali čovjek — onaj koji elektronskom poštom želi samo slati fotografije mačića s bocom piva u ruci i smiješnim sloganom, konzumirati svoju besplatnu pornografiju i besplatno slušati svu pop-glazbu svijeta? Začudili biste se koliko...

COOKIE I NJEMU SLIČNI

Prva, trivijalna i svakome odmah dostupna razina kontrole je ona putem *cookieja* koje koristite u svom pregledniku Interneta. Točnije, koje drugi koriste u vašem pregledniku. *Cookie* (kolačić) je tekstualna datoteka koja može sadržavati — a tvrtke se trude da i sadržava — jedinstveni identifikator. *Cookie* također sadržava i datum kad istječe, odnosno naputak vašem pre-

gledniku kada da ga obriše. U slučaju tražilice Google, recimo, *cookie* koji sadrži vaš jedinstveni identifikator ne istječe još mnogo godina, što u slučaju da vaše računalo ne doživi katastrofičnu havariju znači kako će vaše pretrage još mnogo godina biti podvedene pod jedinstveni

broj. Imate li običaj tražiti svoje ime i prezime kako biste saznali što Internet misli o vama? Čestitamo, sad ste upravo uzrokovali da je trivijalno saznati tko je s vašeg računala svih tih godina tražio pornografiju ili recepte za kućnu izradu nitroglicerina.

Bitku protiv *cookieja* je smiješno lako dobiti i zahtijeva samo malčice mentalne discipline. Obrišite ih sve, nakon što ih u pregledniku Firefox (<http://www.mozilla.com/firefox/>) pronađete u opcijama pod "privacy policy". Uputite vaš preglednik da dopusti samo one koji se brišu kod

svakog pokretanja, odnosno *per-session cookies*, a za ostale neka vas pita svaki put kad se pojave. Barem 95% ostalih ćete poželjeti zabraniti, jer zapravo koriste samo marketinškim ljigavcima koje zanimaju vaše navike. No, kao posljedica te činjenice, pošto ih sve više ljudi ne želi na

svom računalu bez dobrog razloga, *cookie* kao koncept nema baš previše uspjeha. Oglašivači su našli novog trojanskog konja za podmetanje jedinstvenih identifikatora, i to Local Shared Objects (LSO) koje koriste Flash animacije i igrice za svoje podatke. LSO možete ukrotiti pomoću ekstenzije za Firefox koja se prikladno zove "Objection", a nađete je na adresi <http://www.yardley.ca/objection/>.

E-MAIL I INSTANT MESSAGING

No time ste učinili tek prvi korak. Drugi vrlo bitan korak je osiguravanje svoje prepiske pomoću enkripcije. Ukoliko želite osigurati svoju prepisku, alat koji vam treba je GnuPG (<http://www.gnupg.org/>). Ovaj alat je slobodan softver, sitan i vrlo jednostavan za upotrebu, a moguće ga je integrirati s e-mail klijentima, npr. izvrsnim Thunderbirdom (<http://www.mozilla.com/thunderbird/>) pomoću ekstenzije <http://enigmail.mozdev.org/>. Efikasnosti enkripcije pomoću GnuPG-a najbolje svjedoči činjenica da je u mnogim zemljama ilegalan i tretiran kao oružje (više o tome, uz spisak zemalja i pregled zakonodavstva u njima nađete na <http://rechten.uvt.nl/koops/crypto-law/index.htm>); pomoću GnuPG-a možete generirati ključ, koji ima dva dijela — privatni i javni. Javni dio je blok teksta koji pošaljete drugim ljudima, a oni ga mogu iskoristiti da zaključaju svoj tekst upućen vama tako da ga samo i isključivo vaš privatni ključ može ponovno otključati. Dobro i nenametljivo sučelje za GnuPG pod Windowsima, za one koji nisu spremni generirati ključeve u mraku konzole, je program WinPT (<http://www.stud.uni-hannover.de/~twoaday/winpt>).

Za potpunu anonimnost će vam trebati Tor, tehnologija "onion routinga" i skup alata pomoću kojeg možete analizu veza vašeg računala s drugima učiniti praktički nemogućom.

html). Slično je i s *instant messagingom* (IM). Svi bitniji klijenti pod unixoidnim operativnim sustavima i Windowsima, podržavaju korištenje GnuPG ključa za osiguravanje enkripcije. Ako vam treba preporuka za dobrog klijenta pod Windowsima, to je Miranda (<http://www.miranda-im.org/>).

O MREŽI I LUKOVICI

Fantastičan alat koji *peer-2-peer* dijeljenje datoteka ili uopće ikakvu komunikaciju može učiniti posve sigurnom i zatvorenom za vanjski svijet zove se Hamachi (<http://hamachi.cc/>). Hamachi koristi poznate tehnologije i ideje, no na zbilja inovativan način: klijente na kojima je instaliran spojiti će u VPN (*virtual private network*), stvarajući efektivno pomoću enkripcije malu kvazilokalnu mrežu usred bespuća Interneta. Najjača strana ovog alata jest ta što to čini bez ikakve potrebe za predznanjem o konfiguraciji mreža, na način koji prosječni korisnik može shvatiti i izvesti u par minuta.

Ali niti jedan od navedenih alata ili postupaka vas ne čini anonimnim — još se uvijek zna da vaše računalo šalje pakete točno određenom drugom računalu, makar ste sadržaj tih paketa učinili za prislušivače informacijski jednako vrijednim kao niz slučajnih znakova. Za potpunu

anonimnost će vam trebati Tor (<http://tor EFF.org/>). Tor je naziv za tehnologiju "onion routinga" i skup alata pomoću kojeg možete analizu veza vašeg računala s drugima učiniti praktički nemogućom. Kakvom magijom Tor ovo postiže? Kad se spojite na Tor, vaše računalo od servera dobije listu točaka koje čine njegovu mrežu — točaka koje su, kao i vi, ujedno i korisnici mreže. Svaki se paket preusmjeruje kroz mrežu slučajno odabranim putem, a svaka točka zna samo onaj server od kojeg je dobila podatke i onaj kojem ih prosljeđuje — jer niti jedna točka ne sadrži čitav put. Dalje, između svaka dva skoka koristi se novi set ključeva za enkripciju, a isti put se koristi samo za vezu unutar minute, nakon čega se bira drugi slučajni put. Ono što onaj koji prisluškuje može znati je da je neko računalo primilo podatke — no nakon kaotičnog puta kroz Tor ne može znati odakle su ti stigli. Danas Tor — koji je dostupan na svim platformama — koriste disidenti, novinari i Kinezi, ali i američka vojska i korporacije. Alat je besplatan i sve korisnike tretira jednako. Zbog načina na koji radi, postaje sve brži i efikasniji u skrivanju što ga više ljudi koristi — i time nam ukazuje na činjenicu da je, dokle god postoji masa ljudi koja ima vezu i mozgove, širenje ideja nemoguće kontrolirati.

SOFTVER KOJI NUDI METODU IZDVAJANJA
KOMUNIKACIJE MEĐU TERORISTIMA OD ONE
POŠTENIH GRAĐANA

PRIVATNOST BEZ TAJNI

Kako su inženjeri kalifornijskog sveučilišta
UCLA proizveli "revolucionarni" softver koji
špijunira korisnike

— napisao **Goran Zec**

Užas fašističkog društva nije samo u neprekidnom širenju dosega nadziranja građana, pa čak niti u konkretnim posljedicama tog nadziranja po pojedince koji će u zatočeništvu biti prisilno hranjeni kroz gumenu cijev zbog birokratske greške, već je užas podjednako i u rastezanju okvira normalnosti, dok stvarnost u kojoj živimo ne počne obuhvaćati apsurdna proturječja — dio je novog pojmovnika, čudovišnog skeleta na kojeg mediji samo trebaju naljepiti novo meso. Dobru ilustraciju nudi veliki proboj u lukrativnom biznisu borbe protiv terorizma od 23. siječnja 2006: inženjeri kalifornijskog sveučilišta UCLA proizveli su "revolucionarni" softver koji korisnike špijunira, istodobno uvažavajući njihovu privatnost. Novi softver, čitajte pažljivo, nudi metodu za izdvajanje komunikacije među teroristima iz one poštenih građana koristeći "prethodno određene, tajne kriterije koje su odabrale tajne službe". Ovaj sistem tako "filtrira informacije iz milijardi međusobnih komunikacija" sudionika Interneta te "odbacuje one od građana koji poštuju zakon prije nego dođu do tajnih službi". Ovo, prema tom izvješću za tisak kojeg je potpisala Melissa Abraham, kojoj možete pisati na adresu mabraham@support.ucla.edu, znači kako su "pošteni građani koji se ne uklapaju u parametre automatski isključeni".

Dalje, ovaj je komadić licemjerja za medijske kretene začinjjen nonsensom o "novom i moćnom programskom kodu za kojeg je matematički dokazano da je na njemu nemoguće primijeniti reverzni inženjering" što, pretpostavljamo, znači da koristi enkripciju. Drugim riječima, kako tvrdi UCLA, ovo znači da analizom nije moguće utvrditi koje podatke taj softver na ciljanoj računalo prikuplja i koje odbacuje, što za sobom povlači kako ga "nije moguće okrenuti protiv korisnika". Naravno, filtere je moguće mijenjati onoliko često koliko sakupljači podataka to procijene potrebnim, kako bi se "zadržalo korak s trenutnom terminologijom terorista". Potencijalno zainteresiranom novinaru koji, nježno podrigujući nakon sponzoriranog ručka, ne želi zamor iznalaženja metafora, nudi se i primjer: "Čak i da Al Qaeda ima iznimno dobro programera i, recimo, ukrade laptop s ovim programom, neće moći otkriti koji su dokumenti bili odabrani i čuvani unutar onoga što se opisuje kao 'sigurna kutija'."

Ponovimo: enkripcijom zaštićena crna kutija, koja sjedi na računalo i prosljeđuje tajnim službama korisnikove dokumente i prepisku, odabrane neprekidno prilagođavanim tajnim kriterijima — akademska zajednica nudi kao rješenje osjetljivog pitanja zaštite privatnosti (nadziranih) korisnika.

PUNKERI NOVOG DOBA

Bez seksa, droge i rock'n'rolla

Piše Ivana Rimac

LONDON - Poznata krilatica seks, droga i rock'n'roll postala je staromodni izraz punk glazbe čiji se današnji poklonici svim silama bore protiv svega onoga što je punk nekad predstavljao.

Revolucionarni pokret punk čistunaca počeo je u Americi zahvaljujući tamošnjem bendu Minor Threat, a odnedavno je zahvatio i europske zemlje.

Moderni punkeri, nazivani straight edgersi, totalna su suptnost svojim prethodnicima, a dovoljno je reći da su im Sex Pistolsi najomraženija grupa. Neobična subkultura sve je raširenija u Velikoj Britaniji gdje se, prema procjenama znalaca, radi o pravom kultu. Konkretno, čistunci se obvezuju da će se suzdržavati od alkohola, cigareta, droge i promiskuiteta, a na "pravi put" prilično agresivno hoće izvesti sve zalutale. Tako se jedan od incidenata dogodio na koncertu u Salt Lake Cityju kad su čistunci nasmrtno izboli 15-godišnjeg pušača. Upravo zbog njihova radikalnog načina borbe, na Internetu je sve više stranica koje upozoravaju na opasne čistunce.

- Ako se netko dobrovoljno ne odrekne droge, toj ćemo

Američki bend Minor Threat predvodi trend punk čistunaca

osobi pomoći sa samo jednom stvari koju razumije, glavu će mu poklopiti ruka označena X-om - jedan je od stihova hit pjesme "čistunac benda".

Zaštitni znak čistunaca je znak X nacrtan na ruci pomoću kojeg konobarima signaliziraju da im nipošto ne nude alkohol.

To obilježje je uveo Jeff Nelson, bubnjar Minor Threatsa, koji je X-ovima zamijenio i tri zvijezde sa zastave Washingtona - grada iz kojeg bend potječe. Prema jednoj od

verzija koja dešifriraju taj znak, tri X-a označavaju etos čistunaca - ne puši, ne pij, ne j... . No, X-ovi nisu jedina umotvorina kontroverznog Nelsona koji je porijeklo svog ekstremnog trenda najbolje opisao u knjizi "Naš bend može biti vaš život".

Kako piše, prije čistunaca je morao propustiti mnoge koncerte svojih omiljenih grupa budući da su se održavali u klubovima gdje se služio alkohol pa je maloljetnicima bio zabranjen ulaz.

Straight edgeri — čistunci ili revolucionari?

Ljudi najčešće budu privučeni pokretu promatranjem kako droga šteti drugima, odrastajući u obitelji s alkoholičarima ili kroničnim pušačima, identificirajući se s vrijednostima pokreta ili družeći se s ljudima koji imaju iste vrijednosti

— napisala **Maja Čabrijan** (pantisokracija@gmail.com)

Nedovoljno upućena novinarka 15. siječnja se uhvatila pisanja o "straight edgeu". Cjelokupni sramotni članak objavljen je u jednim visokotiražnim dnevnim novinama, a preuzet je djelomično s Wikipedije. Edgeri su ispali opasnim punk-čistuncima, kultom, agresivcima, kontroverznim pokretom... O "ozbiljnosti" članka dovoljno govori da je "*Neobična subkultura sve raširenija u Velikoj Britaniji gdje se, radi o pravom kultu... Tako se jedan od incidenata dogodio na koncertu u Salt Lake Cityju.*" Da li je potrebno dalje? Nakon što pročitate ovaj članak, ostavljam vas da sami stvorite mišljenje. U svakom slučaju, to je i jest bit straight edgea.

Straight edge je izrastao iz punk/hardcore pokreta, moguće kao reakcija na hedonizam i autodestrukciju koja ih prati, a zatim se srastao s njim. Prvi straight edge bend nastao je ranih osamdesetih. Bili su to The Teen Idles iz Washingtona — prvi bend Iana MacKaye, koji je poslije osnovao Minor Threat — danas sinonim za tzv. DC hardcore bend. MacKaye je poslije osnovao grupu Fugazi!, koja nema veze sa samim pokretom. Ime pokreta je stvorio Jeff Nelson, bubnjar Minor Threat, dok je drvenim ravnalom radio plakat za jedan nastup, uzeo je njegov oštar rub kao metaforu svog načina života. Ime je teško prevesti na hrvatski jer znači nešto poput "oštrog/iskrenog ruba".

Punk koncerti su bili organizirani za ljude svih dobi, pa su maloletnike označavali X-evima na rukama kako im barmeni na šankovima ne bi usluživali alkohol. Zatim to preuzimaju i straight edgeri, čak i oni punoljetni, kako bi pokazali svoju solidarnost. Kasnije se to razvija i u trostruki X, a smatra se da je Nelson za inspiraciju uzeo tri X-a sa zastave Washington DC-ja. Meni se osobno, najviše sviđa

Simplicističkom porukom "*don't smoke, don't drink, don't fuck*", pobijaju nihilističke tendencije punk-rocka

Straight edge bendovi ne žele u mainstream jer se ne žele "prodati", čak ni zbog širenja poruke

objašnjenje sa foruma jednog edgera — da je to znak kojeg se dobije kada rukama, koje na dlanovima imaju znakove X-a, napravite X, što je česta pojava na sXe koncertima. U pjesmi "Out of Step (With the World)", Minor Threat spominju simplicitičku poruku "*don't smoke/ don't drink/ don't fuck*", time pobijajući nihilističke tendencije punk-rocka, a u pjesmi "Straight Edge" protive se drogama. To je etika samokontrole i preuzimanja odgovornosti za vlastite postupke. Cijeli pokret pokrenula je jedna pjesma!

Mnogi smatraju da edgeri moraju pripadati samo punk/hardcore sceni, međutim, ta teorija pada u vodu u državama koje tu scenu nemaju razvijenu. Pokret ni u kojem slučaju nema veze s ikakvom religijom, dapače, edgeri mogu biti i ateisti i agnostici. Iako i sami priznaju da dijele neke sličnosti s pojedinim religijama, oni žele ostati vjerni sebi i svojim uvjerenjima, a ne biti ograničeni ideologijom i idejama jedne vjere. Pokret nema veze sa seksualnom orijentacijom, a umjesto promoviranja striktno apstinencije od seksa, mnogi pobornici straight edgea vjeruju u seks unutar prisne veze, radije nego odavanje slučajnim seksualnim odnosima za jednu noć. U svom članku promiskuitetni seks gledam kao seks bez ljubavi. To naravno uključuje i odluku apstinencije od alkohola, jer pri velikoj upotrebi može doći do ne baš posve svjesnog ulaženja u seksualne odnose.

Straight edge bendovi ne žele u mainstream jer se ne žele "prodati", čak ni zbog širenja poruke. Bendovi poput Gorilla Biscuits, Bold, Wide Awake i pro-life benda Youth of Today, utjecali su na popularnost, ali i na zadrstost pokreta. Mnogim ljudima se pokret i njegovi protagonisti ne sviđaju zbog tako netolerantnih pogleda.

Previše je bendova za nabranjanje, ali također mnogi hardcore bendovi imaju barem jednog sXe člana ili nekoga tko živi "drug-free" životom, ali se nije deklarirao. Protagonisti koji su ove bendove shvatili preozbiljno, pretvorili su se u gnjevnu gomilu koja na koncertima napada ljude s alkoholnim pićem ili cigaretom. "Pasivni" edgeri ne odaju se tome, ali uživaju u *hardcore* plesovima i *poganju* na koncertima. "Pasivni" edgeri se ponekad nazivaju i "bent-edge-

rima" ("iskrivljenim" edgerima), jer im se ne sviđa ideologija u koju se pokret danas pretvorio, između ostalog i nasilje nad ljudima koji sami ne prihvaćaju.

Moderna interpretacija sugerira vegetarijanstvo, veganstvo, suzdržavanje od predbračnog seksa, religiju, povećanu osviještenost, te uplitanje u ekologiju i politiku, ali ovi sadržaji esencijalno nemaju nikakve veze sa načinom života koji edgeri promoviraju. To su odvojeni izbori, jer biti "straight edge" znači biti "drug-free", apstinenciju od svih narkotika s doživotnom obvezom. Bit je u samokontroli. Hardlineri pokreta apstiniraju čak i od lijekova, kofeina i teina, kao i ukrašavanja tijela tintom i naušnicama, te se protive abortusu. O tome se još raspravlja i otvoreno je za interpretaciju te ima malo veze sa čistim idealima pokreta.

Ljudi najčešće budu privučeni pokretu promatranjem kako droga šteti drugima, odrastajući u obitelji s alkoholičarima ili kroničnim pušačima, identificirajući se s vrijednostima pokreta ili družeći se s ljudima koji imaju iste vrijednosti. Ideja je da se boljim prijateljem postaje čistog uma. Neki se libe uzimati i lijekove, poput aspirina, ili antibiotika, što je stavljeno u suprotnost sa idejom da je zdrav edger mnogo efikasniji revolucionar od onog bolesnog.

Ključ je u doziranju. Sve što izaziva ovisnost, loše je. Ističu da ovisnost osim fizičke, može biti i psihička, kao kod alkohola, droga i duhanskih proizvoda. Cigarete i alkohol, smatraju legaliziranim drogama, jer ljudi najčešće postaju ovisni, a katkad završavaju neizlječivim bolestima, propadanjem pojedinih organa ili smrću.

Velike se razmirice događaju između edgera kada se radi o ljudima koji su prekinuli edge, zanemarujući jedno od pravila. Edgeri nisu skloni izbacivanju takvih ljudi iz društva, nego ih jednostavno smatraju slabim ličnostima. U svakom slučaju, to se ne smije dogoditi više od jednom. Ima i onih koji to tumače sa "ili jesi, ili nikada nisi bio".

"I was always meant to be straight-edge

I've never liked the taste of alcohol
I've never liked the smell of smoke
I've kept myself for my special girl

I've always dressed to be different
I've always liked my music radical
I've never really had any friends

Now I've been labelled straight-edge"

— pjesma **Larsa Norveda**, straight edgera

Ključ je
u doziranju.
Sve što izaziva
ovisnost,
loše je

BEOGRAD — TRANZICIJSKI PUTOPIS

IN je furati KARIJES na KECU

Tisuće krijumčara su svakoga dana fejkale kapitalističku robu i potpuno slobodno ju za sitne pare prodavali na ulicama, a cijeli grad je funkcionirao kao velika piratska enklava

— napisala **Lela Vujanić**

— snimili **Vladan Jeremić & Blokovski**

Promjene iz jednog političko-ekonomskog modela u drugi, onaj demokratski i slobodno-tržišni, opisuju se riječima tranzicija, normalizacija, prilagodba zapadnim standardima... Riječi su to koje su ušle u svakodnevni govor, a koje iz temelja mijenjaju krajolik društava kojih se dohvate. Tranzicijski procesi u Istočnoj Europi imaju slično lice, s tim da u posebno lošim — politički sjebanim — ratnim regijama poprimaju razmjere potpune kataklizme.

Beograd devedesetih se činio kao jedan veliki "anarho" eksperiment. Kaotičan i nesiguran, ilegalan, siromašan, čistuncima je bio prljav.... veliki, prenapučeni grad je zbog ratnih migracija primio milijun novih stanovnika. Pritisak sankcija, nemogućnost izlaska iz zemlje, siromaštvo i korupcija proizvele su potpune nove situacije: njegovi stanovnici osjećali su se dovoljno slobodno da razvijaju "ilegalne" klubove, neoporezive razmjene, crno tržište i piratstvo na ulicama. Jer za nikoga nije bilo manje vjerojatno — kao što svoj doživljaj Bg-a opisuje Bruce Sterling u "Where the criminal underground beats aboveboard capitalism" — da će početi surađivati s vladarima intelektualnog vlasništva poput WTO-a ili World Intellectual Property Organization-a. Tisuće krijumčara su svakoga dana fejkale kapitalističku robu i potpuno slobodno ju za sitne pare prodavali na ulicama, a cijeli grad je funkcionirao kao velika piratska enklava. U svemu tome pojavljivale su se i potpuno autentične prakse otpora; i pri tom ne mislim na "službeni" pokret Otpor, već na kaotičnu energiju i *rage* prisutan na ulicama, među običnim ljudima... Grad kao tempirana bomba. Beograd je tada bio potpuno drugačiji od svega što se moglo vidjeti u okruženju: nezavisna scena, samizdat, cvjetanje kućnih produkcija, luda energija na filmu, u muzici, stripu. Art, kriminal i *rage*. I, naravno, gudra. Taj i takav Beograd,

Naravno, možda je sve ovo samo jedan egzotičan pogled nekog sa "zapada". Da ne bi sve ostalo na privatnim dojmovima i naracijama autorice teksta — odgovore smo potražili od ljudi koji su sve vrijeme živjeli u Beogradu i svjedočili svim njegovim promjenama. U rasponu od anarhističkog izdavača do lokalnog dilera — svatko iz svog specifičnog rakursa donosi mišljenje o temeljnim promjenama koje su zadesile Beograd zadnjih godina.

Rena Radle, Njemica koja je prije par godina došla živjeti u Srbiju

Sve je bilo puno kioska kada sam došla, a više ih nema. Kada su ubili Đinđića, sutradan su rušili kioske. Urađeni su veliki projekti popločavanja i šminkanja centra koji se nevideno promenio. Sad kad je leti ne možeš da hodaš više od kafica. Ljudi su malo šareniji. Kada sam došla, svi su bili uniformisani u kožne jakne, ili kineske teget i bordo.

Aleksa Bloker, nezavisni izdavač — Operacija Džabalesku

Pizza Hutovi umesto legendarnih gradskih kafana i knjižara — nisam kafanski mitoman, ali primećujem promene, od kojih su neke zaista skandalozne — neverovatno intenzivna izgradnja novih biznisona i ekskluzivnih stambenih blokova, posebno na Novom Beogradu i opšti napad na neke oslonce na kojima smo tokom rata i izolacije uspevali da preživimo, u prilično dobrom raspoloženju: tržište jeftine robe i pirateriju. Ali, tih detalja ima previše, mnogo toga se promenilo.

Ipak, možda glavni utisak je naglo bujanje jedne posebne sorte ljudskog smeća, "građanaca", onih koji su za "Evropu" i "tranziciju" i koji ne pitaju za cenu. S njihovim fanatizmom ništa ne može da se poredi — to je, zapravo, besnilo. U poređenju s njima, bakice koje su nekada glasale za Slobu i Šešelja su oličenje tolerancije i razumevanja. To je relativno mali, ali veoma uticajan sloj, posebno u medijima: ekipa političara, novinara, intelektualaca, umetnika — a posebno se ističu glumci i reditelji! — i njihovih fanova. Za njih su svi koji "koče", zapravo "nacionalisti", i zrelj za linč. Sad, pošto je to uglavnom vrlo fin svet, oni lično neće nikoga linčovati, ali to je klima koju stvaraju. Najcrnji životni i politički konformizam plasiran kao "politička mudrost i realizam", to ti je njihov krajnji domet. Naravno, prava podela je složenija, ne

Beograd devedesetih se činio kao jedan veliki "anarho" eksperiment: njegovi stanovnici osjećali su se dovoljno slobodno da razvijaju "ilegalne" klubove, neoporezive razmjene, crno tržište i piratstvo na ulicama.

još neuređen grad, privlačio je sve one koji su dolazili iz uređenih gradova Zapada.

Beograd 2006. kod slučajnog prolaznika, kao i kod onih koji su u gradu uživali u njegovoj kaotičnoj varijanti, izaziva potpuni šok. Prvo što upada u oči je fiskalni račun posvuda. Kupuješ cigarete na kiosku i dobivaš — račun! Na začuđeni upit, prodavač objašnjava da apsolutno ništa ne izdaje bez računa jer bi ga zasigurno netko prijavio. Posrijedi je velika prijavljivačka kampanja poznata i iz naših krajeva, samo na istoku u puno žešćoj formi, jer ljudi toliko nemaju novaca da se prijavljivanje čini kao legitiman izvor prihoda. Billbordizacija i nove poslovne zone — sagrađene na zemljištima starih kuća koje su vlasnici pod prijetnjom dugoročnog reketa bili prisiljeni prodati — su potpuno promijenile vizualni dojam grada. U oči upadaju i reklame Banca Intesa — talijanske bankarske grupe koja je za jeftine pare kupila 90-ak posto dionica dotad vodeće srbijanske Delta banke — strateški postavljene na svim centralnim mjestima u gradu, tako da ih je potpuno nemoguće izbjeći iz kojeg god dijela Beograda krenuli prema centru. Naravno, radi se o dobro poznatim tranzicijskim scenarijima: upad stranih banaka, rasprodaja onih koje su bile u državnom vlasništvu, krediti s lihvarskim kamatama — vjerojatno najvećim u Europi — koji tranzicijskim stanovnicima omogućavaju preživljavanje ovog prijelaznog razdoblja kako bi ostatke svojih života proveli u dužničkom ropstvu. Razlika između siromašnih i bogatih se primijeti na apsolutno svakom koraku, jer je jednostavno toliko puno doslovno siromašnih. Istovremeno, skupi dućani u glavnoj ulici, Knez Mihajlovoj, potpuno su zakrčeni. Prolaznici dovikuju: "Jel' se nešto dijeli za 'dž'?", dok redari propuštaju u grupama one koji imaju novaca i mahnitno kupuju u novogodišnjoj shopping neurozi.

svodi se na sukob tih frustriranih Evropejaca i nacionalista, posebno što ovi drugi dele slične ideale. I nacionalisti su fascinirani "Evropom", samo su frustrirani što ta osećanja nisu obostrana. S druge strane, većina ljudi dobro vidi i oseća da s tom tranzicijom nešto nije u redu. Nisu tako naivni. Ali, sva svoja očekivanja opet vezuju za tu dinamiku. To je glavni paradoks cele te situacije. U praksi, to se ispoljava kroz nastavljanje svakodnevnih rutine i iščekivanje. Za sada izostaje bilo kakav ozbiljniji otpor.

Vladan Jeremić, Nezavisna asocijacija za kulturu i komunikaciju

Svi su totalno primili nekritički "zdravo za gotovo", market odnos i menadžerski fazon. Kao da im je neko implantirao kreditne kartice u dupe. Banke su poludele i ima više para i kredita, virtuelne love. Pozitivno je to što je sada moguće izvesti neke stvari koje nije bilo pre uopšte moguće izvesti, da ima više kretanja i da dolazi puno ljudi, mada vize za građane SCG i dalje postoje, i tu se jako raslojilo na one koji putuju i snašli su se, i na one skoro nepismene koji nigde nisu bili već 15 godina ili su rođeni skoro, pa gotive crkvu, folk muziku i mobitele. Ima i sexturizma iz Slovenije!

Za relativno mali, ali veoma uticajan sloj političara, novinara, intelektualaca, umetnika — koji su za "Evropu" i "tranziciju" i koji ne pitaju za cenu — svi su oni koji "koče", zapravo "nacionalisti", i zreli za linč.

Korupcija i dalje prelazi granice zamislivog, pri čemu se apsolutno sve sređuje preko neke "veze". "Skineš si lice sa tjeralice za 300 eura", saznajemo od lokalnog kriminalca.

Borba protiv kriminalca, crnog tržišta i korupcije — najavljena i glasno propagirana u vladinoj strategiji oporavka zemlje i prilagođavanja standardima — rezultirala je time da zaista više na ulicama nema piratstva i uličnih obračuna, ali prosječnom stanovniku je zapravo jednako loše. Jer plaće su ostale kakve su i bile — prosječna plaća u Srbiji iznosi 200 eura, pri čemu su cijene npr. stanova potpuno jednake kao u Hrvatskoj; a sad su ljudi bez mogućnosti snalaženja na druge načine. Heavy razdoblje uličnih obračuna, zemunskog klana i dokumentarnih filmova poput "Vidimo se u čitulji" — izgleda kao daleka prošlost. Otimačina je sada postala više državna i administrativna. Korupcija i dalje prelazi granice zamislivog, pri čemu se apsolutno sve sređuje preko neke "veze". "Skineš si lice sa tjeralice za 300 eura", saznajemo od lokalnog kriminalca. Hrpa klinaca koja je odrastala u Beogradu devedesetih i pušila živote inicirajući se u ulične bande, sada se nalaze na sudovima pod teškim optužnicama zbog otmica i pljački, pri čemu se zaboravlja da je kriminalni kontekst, u kojem su se ti klinici našli, u potpunosti proizveden od strane države.

Politika je još uvijek vrlo bitan dio života stanovnika Beograda — začuđuje duboko ispolitizirana atmosfera u kojoj apsolutno

Marina, ironični glas mladih

Super je, jer je više poslova za mlade, pogotovo u stranim firmama. Noćni život je bolje razvijen, dolazi mnogo kul stranih DJ-eva i grupa, a i domaća scena ne zaostaje za trendovima. Baš je kul što više nemamo čekove nego kartice. Neki ugrađuju i ADSL, a i ISDN je napredak. Doduše trave nema na tržištu k'o ranije, pa se često čuju uzdasi za starim narkomanskim Miloševićevim vremenima (hleba i igara). Ali i da je ima, nemamo vremena za duvanje jer se radi od osam do 18 časova prekovremeno!

Lepi Srđa, marketing manager za Niveu

Dolazi do nagle legalizacije "prljavog" kapitala — kao da postoji čist kapital!? — u zemlji, tako što ratni profiteri, strani plaćenici i kriminalci ulažu enormne količine "nelegalno" stečenog novca u legalne poslove i kupuju firme, zemlju, a time naše živote i budućnost. Na taj način se formira potpuno nova elita, koja će zagospodariti svim aspektima društva zauvek, kao u SAD 30-ih godina.

Dolazi do još većeg jazza među klasama. Ljudi gube individualnost, postaju jedni drugima neprijatelji i jedni u drugima vide egzistencijalnu konkurenciju, a na radost gazda i vlasnika. Novac se implementira u svaku poru svakodnevnice i sve dobija svoju cenu. Sve postaje roba: emocije, sloboda, ljubav, karijera, život... Devojke odavno treniraju

Nestaju firme koje su bile "okaljane" humanim elementima u pristupu poslovanju i svojim zaposlenima. Posao mogu dobiti samo mladi, obrazovani, LEPI — u većini konkursa se traži slika uz CV!!!

svatko zna apsolutno sve o političkim događajima i njihovim akterima u zadnjih 15-tak godina... Naravno, danas dolazi do ponovnog uspona nacionalističke priče i velike privlačnosti desnice — jer kao i u Hrvatskoj, nažalost, to su jedine snage koje glasno govore o svim onim temama koje inače spadaju u diskurs ljevice — položaju radnika, pritisku stranog kapitala... Nevladine udruge u Srbiji kod većine stanovnika izazivaju izrazito negativne konotacije — percipirane su kao profiteri i prodavači magle. Tome je najviše pridonijela vojska jakih ljudsko-pravaških NVO-a koji hodočaste po prijemima u američkom veleposlanstvu, te kasnije uspješno uče "Dobro je da su nas bombardovali — i trebali su."

B92, nekadašnja perjanica nezavisnih medija koja je na račun toga dobila ogromne pare sa zapada — milijunske iznose za slobodu medija i demokratizaciju društva — danas kupuje autorska prava za Big Brother. U velikoj reklamnoj kampanji "Budi kul, prijavi se za Big Brother kuću" i "B92 i Emotion vam s ponosom najavljuju najveći medijski i društveni spektakl...", prodaju vizualni kôd onog nekadašnjeg i stvarnog otpora. Zabranjeni komentari na internetskom forumu B92-ke, kao i hrpa najgoreg političkog smeća koje se pojavljuje na toj nezavisnoj televiziji, rezultat je njihovog novog tržišnog usmjerenja.

popularni sport "skok na motku" čim ugledaju potencijalnu korist. Brendovi su svuda, sreće niotkuda.

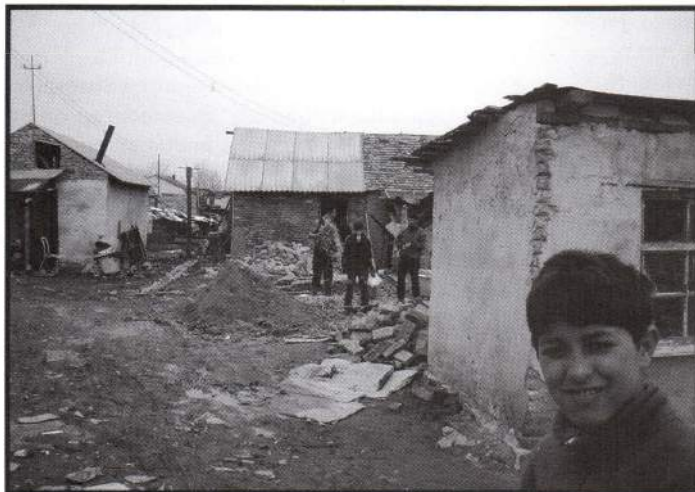
Nestaju firme koje su bile "okaljane" humanim elementima u pristupu poslovanju i svojim zaposlenima. Stotine hiljada radnika ostaju bez posla. Nova radna mesta se sporo otvaraju, a čak i tada se traže Nadjljudi. Naime, zbog velike ponude, a male tražnje kadrova, poslodavci se izivljavaju sa svojim prohtevima. Posao mogu dobiti samo mladi, obrazovani, LEPI — u većini konkursa se traži slika uz CV!!! — koji su spremni da rade bez nadoknade prekovremeno koliko god gazda želi i slično.

Marija, Bitcharka na travi & Pop

Pa, u poslednjih pet godina u Beogradu se dosta toga promenilo. Ponajviše cene na tržištu opojnih droga, pa nek uzmemo u obzir i celo korumpirano, navodno demokratsko društvo, od zdravstva do umetnosti, itd. Primera radi, poslednjih mesec dana, novost u Srbiji je da ne možeš popraviti zube, tako da je postalo IN furati KARIJES na KEUCU. Ko je imao šansu u poslednjih nekoliko godina staviti koji zlatan zub, sad je došao trenutak, da ga na silu čupa i uremi u prvog zlatari, za korice hleba i radničku salamu (pajdo i speed). U BG-u se, takoreći, živi na LER, od prve prodavnice i pekare na čošku, do komšijskog dilera. Pa ti presudi ko će pre da te stigne, pekar ili lerd.

Društvo nam je podeljeno u samo dva sloja — imaš ili nemaš! Ti što kao imaju, polako cede svoje kredite od ranijeg društvenog

Nezavisnog se zapravo malo toga događa, kao i ovdje uostalom. Jer poanta je keš — najčešće korištena riječ u svim populacijama i obrazovnim skupinama. Nema strukture, a s druge strane, od energije koja je proizvodila neke izvanredne individualne zaletе, nije ostalo puno. Nakon razdoblja otpora, zavladao su opća apatija i razočaranost. Ono što sada vidimo u Beogradu je jednostavno umoran i uništen grad koji želi u Europu, na zapad, "da počnemo živjeti kao normalni ljudi". A u toj se čežnji za normalnim, uređenijim životom u kojem neće biti moguće ubojstvo premijera na ulici — prihvaća apsolutno sve. Naravno, još uvijek se događaju sjajne stvari i još uvijek postoje uzbudljiva mjesta koja posjetitelji tek trebaju otkriti. Jedno od najzanimljivijih je China Town koji niče u Bloku 70 — nastao naseljavanjem Kineza, koje je odobrila Mira Milošević glavom i bradom. Izgleda kao satelit bačen iz svemira, potpuno odvojen od ostatka okoline, tripoidna košnica puna nepotrebnih pizdarija, svjetlećih i vrištećih igračaka, predmeta, tisuća ali doslovno tisuća malih trgovinica, kineska videoteka i savez... A sve nabacano, užurbano, pretrpano — s tonama ljudi i tonama uglavnom besmislene robe, i bez mogućnosti suvislog sporazumijevanja. U svakom slučaju, uzbudljivo mjesto rađanja nove kulture i stalna inspiracija za frendove koji žive pored i sanjaju o otvaranju kineskog kulturnog centra.

šljama, ili ako imalo imaju mozga ili muda, uigrali su se i u novom takoreći elitnom, estradnom, krem društvu, a ovi što nemaju su, u stvari, FER igrači koji su oduvek na ulicama ovog jebenog grada - i tu će i OSTATI.

Pa, koliko vidimo, vas u stvari i zanima samo ta underground scena koja živi NA hip-hopu, a NE od hip-hopu! Energija se i dalje crpi od takozvanog HEJTA, pa dokle god nam je sjebana zemlja slushachete nash NAJMASNIJI i NAJzajebaniji hip-hop! Od vulgarnosti do gudranja, cirkanja, preko jebanja i ubijanja na ulicama Beograda! Nemozhemo rechi da ovi na visokoj nozi, s jednom nogom u govnnima, to ne znaju. Vrlo dobro i iskusno prate shta mi kenjamo o svima njima, ali nas, koliko vidish i chujesh NEDiraju, poshto vlada takozvana DEMOKRATIJA, pravo da sere ko shta i koliko zeli i hoce! Rachuni su nam odavnu u minusu, na svakom polju, ali su nam lica vedra i osmesi široki, pa chak i sa tim KARIJESIma, koji su od skora u modi. Kolko vidish nemogu nam NISHTA!!!
!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! AAAAAAAAAAAAA
AAAA!!!!!!!!!!!!!!!

— foto <http://www.blokovski.co.yu>
— support eurocult.org

Ovi na visokoj nozi, s jednom nogom u govnnima, vrlo dobro i iskusno prate shta mi kenjamo o svima njima, ali nas, koliko vidish i chujesh NEDiraju, poshto vlada takozvana DEMOKRATIJA, pravo da sere ko shta i koliko zeli i hoce!

FINANSIRANJE NEVLADINIH ORGANIZACIJA

PRLJAVA LOVA I NEVINE NAMJERE

Zadržimo osmeh i pozitivne vibracije dok
apliciramo za novi grant!

— napisali **Horrorkatze**

Kreditiranje i finansiranje možemo sagledati kao instrument uticaja "moćnih" nad onima kojima je "potrebna pomoć". Specifičnu ulogu u procesu sponzorisanja ima takozvani "nezavisni" sektor kao važan i tradicionalno liberalan zamajac u promenama ka nekom "novom & demokratskom" putu.

Pitanja o odnosima nevladinih organizacija i njihovih finansijera se neizbežno nameću, jer krizno stanje u kome jesmo, obeležava moćni uticaj svetskih korporacija i nemilosrdni market neoliberalnog kapitalizma. Naime, podaci koje pročitamo, a vezani su za NVO sektor, stvarno deluju zaprepašujuće jer su globalne fondacije najbitniji poslodavac u zemljama Trećeg sveta! Takođe je poznato da su npr. jedini profit, tokom 80-tih u Južnoj Americi, ostvarili "nezavisni" NVO sektor i vojna industrija. Te da NVO ekipa čini jednu od najbogatijih i najobrazovanijih klasa u zemljama Trećega sveta.

Na polju kulture i kulturne politike, na prostorima ex-YU i u Istočnoj Evropi, globalne fondacije i agencije za finansiranje takođe predstavljaju bitan pokretač tranzicije i izgradnje nove "glokalne" društveno-političke administracije.

Danas kada se poznati procesi integracije u Istočnoj Evropi i Balkanu skoro kao da bliže kraju, i kada su agencije za finansiranje kulture, aktuelne 90-tih, više fokusirane na neke druge kontinente, pitamo se o prirodi predložene kulturne politike i koje su to kontraverze koje obavijaju procese između nevladinih organizacija kulture i fondacija koje im daju novac?

PUT NAPRED KA OTVORENOM DRUŠTVU!

Setimo se samo Fonda za otvoreno društvo, odnosno Soros centra, koji je intezivno početkom 90-ih furao priču o uspostavljanju "demokratskog & otvorenog društva", koje pak iz njegove perspektive nije bilo bogzna kako razvijeno niti prisutno u zadatom mu geopolitičkom kontekstu.

Razni komesari kulture bili su pozvani da odgovore na aplikacije koje je uspostavljalo čuveno otvoreno društvo i njena politika. Plemenita ličnost humaniste Georgea Sorosa je novim "Maršalovim planom" za samoprepoznate istočnoevropske kulturnjake nudila mogućnosti uspostavljanja obećanih liberalnih standarda ili lustraciju od "crne komunističke prošlosti".

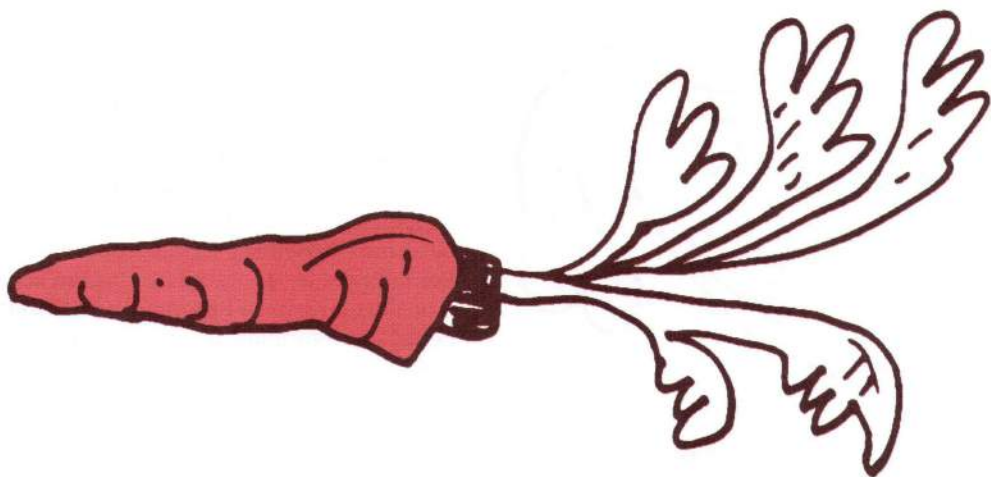
Po celom Balkanu nicali su Soros centri mobilisući svaku podobnu mogućnost koja je govorila engleski i bila kadra da ispuni prve Soros aplikacije. Jedan od prvih centara bio je i Cinema Rex iz Beograda koji postoji već više od 12 godina.

Soros je danas većinski suvlasnik srpskog radija & televizije B 92, tog moćnog transformisanog kanala sa koga se emituju "Big Brother", direktan prenos Miloševića iz haške sudnice, sitcomi, Evropska fudbalska liga ili originalna video-arhiva ratnih zločina.

Soros je otišao dalje, do novih "zatvorenih društava": početkom 2000-te je bila interesantna Moldavija, a već dalje Azerbejdžan ili Kirgistan...

NEZAVISNI OVISNICI

Kulturni radnici, aktivisti ili umetnici su nekako uvek gledali da, mnogo ne politizirajući i ne razmišljajući, bezbolno popune svoje aplikacije.

Obično se to radilo tehnikom nojevog zabijanja glave u pesak, ne smarajući se mnogo i ne ulazeći u suštinu odrednica koje im je nudila nesumljivo kapitalistička i neoliberalna politička hijerarhija.

Iskren i kreativan rad bio im je cilj, a novac samo sredstvo tj. alatka. Ubrzo, pod takvim okolnostima uvek se izdvoje oni koji su bolje ili lošije prilagođeni na realnost apliciranja.

Tačno je da sektor kulture raspolaže velikim brojem mladih volontera. Oni svoju satisfakciju dobijaju samim činom prisutnosti u projektima kulture ili socijalizacijom u određeni "in" milje.

Menadžeri su se trenirali na raznim seminarima predviđenim za usavršavanje strategija, a volonteri su volontirali za njih. Bitno je bilo da se progutaju svi fondacijski mamci i da se nova menadžerska klika dobro umreži sa lokalnim potrebama ne krijući svoj veliki talenat za kameleonski oportunizam.

Do sada je u slavu "nezavisne kulture" i "nezavisne scene" prevaljeno više miliona dolara preko računa pojedinih "nezavisnih" organizacija kulture.

KOJI SU TO DIREKTNI CILJEVI FONDACIJA U DATOM KONTEKSTU?

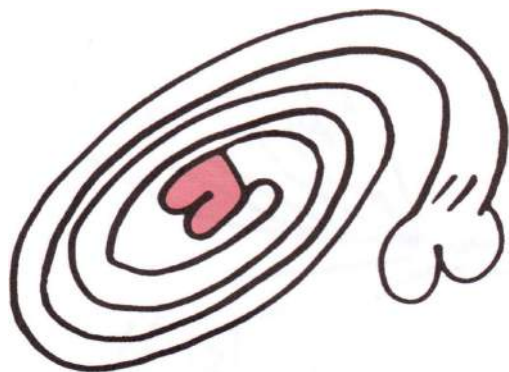
Jedan od ciljeva jeste i puko trošenje para u sektoru kulture, izvestan potlač kojim se demonstrira moć "otvorenih društava" i njihova mogućnost za ciničnu samokritiku.

Namera je usisavanje svake realne kritičke delatnosti u takozvanu "nezavisnu" scenu koja zavisi od visoko medijativizovane političke

Početakom 90-ih, po celom Balkanu nicali su Soros centri mobilišući svaku podobnu mogućnost koja je govorila engleski i bila kadra da ispuni prve Soros aplikacije.

i ekonomske intencije, demonstracije viška menadžmenta, viška moći te viška same medijacije, realizovane kroz projekte posvećene npr. novim medijima ili metakulturnoj produkciji.

Eh, upravo tu se nalazimo na skliskom terenu kontradiktornih primera kada se kroz donaciju MMF-a realizuju razni anarhistički i alter & antiglobalistički skupovi i organizacije, koje ne retko svojom podaničkom "umbrella politikom" poništavaju kritičku težinu, a govori im postaju simulacija i dekor. Nekima od njih namera i jeste pop-fetiš ili trend plasiran radi zabave, pripitomljavanje i uspavlivanje novokonzumentskog tela. Cilj je da se dokaže da ni jedna nezavisna delatnost nije moguća i ostvariva bez finansiranja. I, da ako nemate detaljan PR plan, eksperta za marketing & fancy katalog, znači da niste razumeli kako se danas posluje.

Kontradiktornosti samih fondacija postaju najočiglednije u finansiranju čisto političkih organizacija, jer jedna te ista fondacija npr. podržava u Teksasu desničare, u Azerbejdžanu diktaturu, a u Albaniji demokratske procese.

Globalne agencije za rekonstrukciju i optimizaciju su već unapred pripremljene da daju novac za projekte koji se bave negativnim nuspojavama u procesu transformacije. Dobijaju se grantovi za suzbijanje lokalnog neofašizma, protiv klerikalizma, fundamentalizama i raznih oblika lokalnih nacionalizama. Odmah kada se pomenu ove pojave nameće se pitanje: "Ko proizvodi koga?" Naime, kapitalizam proizvodi svoju ružnu decu protiv kojih već ima pripremljenu agendu za deratizaciju. Takođe se i NVO-ovi naviknuti da bivaju finansirani zbog raznih problema, trude da lokalne probleme proizvedu i uveličaju. Legitimna markentiška strategija, zar ne? Pa, ipak je bitno obezbediti grantove i egzistenciju u narednoj godini...

Agenda fondacija je pripitomljavanje i usplavlivanje, osmeh i pozitivne vibracije dok apliciraš za novi grant!

BITNE GEOPOLITIČKE ODREDNICE

Setimo se samo niza geopolitičkih odrednica pomoću kojih su krojene nove formulacije

Menadžeri su se trenirali na raznim seminarima predviđenim za usavršavanje strategija, a volonteri su volontirali za njih.

geoprostora i mogućnosti kretanja u datim. Ovi guidelinei jesu alatke sa kojima određena kulturna politika treba da bude reinstalirana.

Na primeru raspada Jugoslavije, možemo pratiti razna preimenovanja i ubacivanja u geopolitičke frejmove. Do sada je ovaj prostor "X" okarakterisan kao East European countries, South East Europe, zatim kao Balkan countries i, najnoviji, Western Balkans. Tu su takođe i političke preformulacije: post-communistic countries, countries in transition, emerging societies, post-socialistic transformation, koje se kroje u odnosu na političku medijaciju i potrebna strateška rešenja.

Prava zbrka i zbirka poezije primamljivih markiranja krasila je formulare i aplikacije skoro svakog projekta u kulturi, a uvek bila savršeno sredstvo, u nedostatku kreativnosti, da se zamagli nametnuta priroda kulturne politike ili njene posledice. Od ovakvog brendiranja stvarno nije lako pobeći jer se koristi s apetitom, naravno i onda kada stvarno nema nikakve veze sa realnom situacijom na terenu.

HOROR-KABINET FONDACIJSKOG BRENDIRANJA

Brend "postkomunističkog" se koristio nemilice što je dovodilo do smešne situacije da se na primer čuveni DDR auto Trabant u raznim projektima kulture, uzima kao simbol predstave sistema u državama bivše Jugoslavije. Priznaćete, "trabi" se nikada nije ni vozio u ex-YU, a sistem koji je tada vladao bio je državno kontrolisani kapitalizam sa samoupravnom socijalnom politikom.

Pokrenut je niz internacionalnih projekata uspostavljajući saradnju upravo po ključu koji je nudila neka nova zadata geopolitička odrednica. Zadovoljavan je guideline, a teme kao pomenuti "Trabant" su bile zaštitni znak. Krenulo se u produkciju raznih balkanskih i istočnoevropskih izložbi; instalirani su new media centri ili UFO galerije savremene umetnosti u mestima gde niko nije ni čuo šta je to; Balkan Nordic Switch organizuje razmenu u kojoj se može učestvovati samo ako ste određene "balkanske ili nordijske rase".

Balkanizam i Balkan, retrospektive onog ili ovog pogleda "drugog", postali su tema za beskonačnu konstrukciju i raspravu, koju su vodili mnogi umetnici, kulturni radnici, kuratori, teoretičari kulture ili sociolozi sa one i ove

Agenda fondacija je pripitomljavanje i uspavljivanje, osmeh i pozitivne vibracije dok apliciraš za novi grant!

strane, sa onog ili ovog kraja istoka & zapada. Zapitaćemo se kako je to moguće da Grčka kao država Balkanskog poluostrva nikada nije bila prisutna u sličnim razmenama i diskusijama?

Ipak, fondovi raznih država poput nemačkog Bundeskulturstiftunga, austrijskog Kultur Kontakta, ili švajcarske Pro Helvetije, nagrađuju projekte koji dovoljno zadovoljavaju standarde u okviru geopolitičke odrednice Western Balkans.

LIFTING "WESTERN BALKANSKOG IDENTITETA"

Ali šta je zapravo Western Balkans i kako se on danas raspravlja?

To su izgleda sve države ex-YU, bez Slovenije, uključujući i Albaniju. Očekivanja su da fondacije ubrzaju ulazak Zapadnog Balkana u EU i da kulturni radnici u tome treba da poguraju koliko mogu.

Pomenućemo konferenciju "The Heart of Matter Balkans", održanu 1. decembra 2005. u Hagu. Reč je događaju koji je bio od važnosti za rad Evropske kulturne fondacije, naravno u okvirima geopolitičkog konteksta Western Balkans, te njenog daljeg pozicioniranja prema regionu. ECF — Evropska kulturna fondacija i njena hijerarhijska struktura vode nas do briselskih i ostalih administracija Evropske Unije.

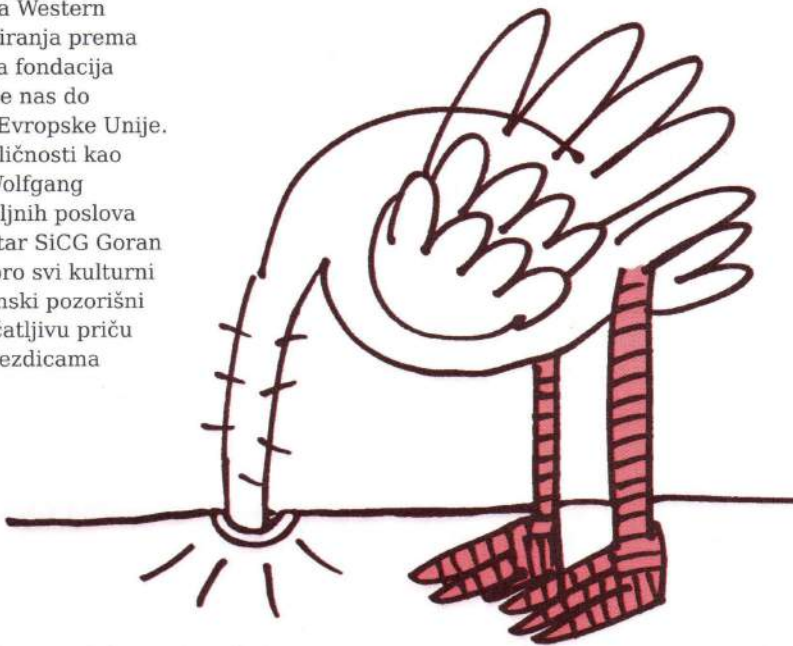
Na konferenciji su učestvovali ličnosti kao što su ambasador Austrije u UN Wolfgang Petritsch, nizozemski ministar spoljnih poslova Bernard Rudolf Bot, ili bivši ministar SICG Goran Svilanović. Tu su bili prisutni i skoro svi kulturni radnici iz mreže ECF-a, a makedonski pozorišni pisac Goran Stefanovski daje upečatljivu priču o izmišljenom pesniku Zoranu i zvezdicama

Evropske Unije u njegovom srcu! Ima se utisak da iznad ovakvih skupova lebdi zanos čudnog "prosvetiteljstva" dok se prosipaju razne menadžerske strategije tipa: cross-cultural conflict management, multi-culti & ethnic projects, rad na Enlargement of Penis (upsss... sorry!), Minds, Integration, itd...

Iz reporta se takođe mogu pročitati neki od mnogih zaključaka; npr. da se prestane sa "stigmatizacijom" Balkana. Do sada je bila samo produkcija stigmatizacije, ili šta? Te da se Balkanu konačno dodeli ravnopravno članstvo u Evropskoj Uniji. Zatim potpuna izgradnja "novog balkanskog identiteta", šta god on bio. Balkanski identitet, hmm, verovatno postoji i apeniški ili pirinejski identitet, ali "Novi Balkanski Identitet" mora da je povezan sa NSK ili MTV Adria! (Ovo simpatično štivo možete daunlodovati sa oficijalnog sajta ECF-a: <http://www.eurocult.org/PDFdb/news/BalkanReport.pdf>)

ŠTA RADITI?

Ali kako je moguće biti istinski nezavisan i kako biti van ove moćne mašine koja usisava svaku slobodarsku praksu? Recept može biti jednostavan, a glasi da je samo neisposredovana akcija i direktan kontakt preduslov za stvaranje prave akcije; razvijanje lične i samorganizovane ekonomske mogućnosti na bazi solidarnosti i prave alternative. Možda se i ne mogu raditi skupe produkcije ali bolje realno nezavisno, pa šta god postigneš!

POLJOPRIVREDA EUROPSKE UNIJE
U POHODU NA TREĆI SVIJET

Europska unija i slatki greh

Konkurentnost i slobodna trgovina su riječi dana. E pa djeco, to je drkanje k.; U stvarnosti veliki jebe malog, a ovaj uglavnom šuti. Ovo je priča o velikom korporativnom lobiju zvanom Europska unija.

— napisao **Miroslav Zec**

Jednu od osnovnih zabluda o Europskoj uniji čini ideja da se ta masivna ustanova zalaže za slobodno kolanje roba. U stvarnosti, Europa cijeli niz svojih proizvoda štiti zanosom kojeg se ne bi postidjele niti nekadašnje socijalističke planske ekonomije. Najekstremniji primjer gospodarskog intervencionizma svakako je sustav poljoprivrednih subvencija poznat pod nazivom Common Agricultural Policy (CAP), a čini čak 44% novčanih izdataka proračuna EU. U sklopu CAP-a, 2005. je isplaćeno čak 43 milijarde eura subvencija. **Da ne bude zabune, taj novac nije utrošen kako bi se mali farmeri zaštitili od razornog utjecaja velikih proizvođača, već upravo suprotno — slio se ponajprije u džepove najvećih.**

Svega 20% najvećih farmera prima čak 80% novca iz fondova, dok 40% najmanjih prima tek 8% sredstava. Ogromne troškove tog suludog financijskog pothvata dakako snose građani EU, i to u dvostrukom svojstvu; s jedne strane kao porezni obveznici, no s druge i kao krajnji potrošači — prema tvrdnjama pojedinih ekonomista Europljani zbog CAP-a preplaćuju hranu za čak 25%. Pritom nije nevažna činjenica da su troškovi skupe hrane u pravilu nejednako distribuirani na štetu najsiromašnijih, s obzirom da svatko mora svakoga dana nužno potrošiti određenu količinu hrane kako bi preživio, a za razliku od primjerice elektronskih uređaja. No,

interes ovog teksta nije europska unutrašnja nepravda, pozabavit ćemo se ponajprije katastrofalnim učincima koje novac europskih poreznih obveznika posredstvom CAP-a izaziva u privredama najsiromašnijih zemalja svijeta.

Da se razumijemo, sustav CAP-a, ili barem njegov veći dio, gotovo je sigurno pred ukidanjem, a smrtnu presudu nisu potpisali ni SAD, niti druge države koje se godinama bune protiv protekcionističke ekonomske politike Unije. CAP bi morao nestati iz posve drugog razloga. S proširenjem 2004., broj poljoprivrednika u EU narastao je sa sedam na 11 milijuna, a ideja da bogata zapadna financira siromašnu istočnu Europu, ipak se kosi s jednim od osnovnih načela globalnog kapitalizma — da bogati uzimaju od siromašnih.

Ipak, ogroman segment poljoprivrednog protekcionizma Unije odnosi se na proizvodnju šećera, a kad su šećerane u pitanju, europska je orlušina daleko od toga da svog omiljenog ptiča gurne iz gnijezda — u zastrašujuću avanturu slobodnog tržišta.

Proizvodnja šećera, u najvećoj mjeri koncentrirana u nekima od najbogatijih regija EU — istočnoj Engleskoj, pariškom bazenu i sjevernoj Njemačkoj, stvara godišnji višak od oko pet milijuna tona.

Stavimo li, dakle, na jedno mjesto samo šećer kojeg Unija nije u stanju sama potrošiti, a svejedno ga uporno proizvodi, dobit ćemo gomilu usporedivu s omanjim planinskim masivom. Logično je, stoga, da odbija otvoriti svoje tržište za uvoz stranog šećera, pogotovo tropske i subtropske regije u stanju proizvesti znatno jeftiniji šećer — dobivaju ga naime iz produktivnije šećerne trske umjesto iz šećerne repice, kako je to uobičajeno u umjerenom klimatskom pojasu.

Inače, šećer predstavlja jedan od najvažnijih poljoprivrednih proizvoda nekih od najsiromašnijih zemalja svijeta koje su stoga ozbiljno ugrožene nemogućnošću pristupa divovskom europskom tržištu.

O intenzitetu kojim EU štiti proizvodnju šećera svjedoči i inicijativa pod nazivom "Everything But Arms" (EBA) pokrenuta 2001., koja državama iz skupine najslabije razvijenih zemalja omogućuje da svoju robu izvoze u EU bez ikakvih carinskih nameta, a odnosi se na svu robu osim naoružanja... i šećera. Što se pak potonjeg tiče, skupini 49 najsiromašnijih država svijeta u EU je dozvoljeno izvesti svega jedan posto godišnje potrošnje, dakle količinu ravnu trodnevnoj potrošnji u jednoj godini. **Žele li pak spomenute države uvesti više šećera nego što im to dopuštaju propisane kvote, dužni su platiti prilično ekstremnu tarifu u visini od 324% vrijednosti robe.**

Pa ipak, bilo bi upravo sjajno kad bi problemi koje siromašne zemlje imaju s europskim šećerom, bili ograničeni "samo" na uvozne kvote, no nažalost nije tako.

Vratimo se na onaj planinski masiv od pet milijuna tona viška. Kad bi se isti srušio na unutarnje tržište Unije, njeni bi građani vjerojatno kupovali svoj slador po jednoj od najpristupačnijih cijena na svijetu. Pa ipak, stvarnost je upravo suprotna. Država, naime, promptno intervenira i otkupljuje sav višak prije nego što isti stigne spustiti tržišnu cijenu šećera, a potom se događa nešto čudesno... Otkupljeni šećer Unija prodaje u besćenje, istresa ga na globalno tržište po cijeni po kojoj ga nitko živ nije u stanju proizvesti, ne žaleći vlastiti novac kako bi svim građanima svijeta (osim svojih vlastitih) pružila njihove dnevne doze ugljikohidrata po superpovoljnim

cijenama. **Koliko je cijeli pothvat doista sulud, pokazuje činjenica da država za izvoz šećera u vrijednosti od jednog eura izdvaja čak 3.3 eura. Računa se da EU, uz 1.3 milijarde, koje troši na isplaćivanje subvencija za šećer, troši još 833 milijuna eura na takozvane "skrivenne subvencije".** Ovaj je iznos, u stvari, razlika između troškova proizvodnje i novca koji Unija dobiva za izvoz slatke planine.

Štete koje snose siromašne zemlje također su divovske; od usvajanja spomenutog EBA programa 2001., tri ultrasiromašne afričke zemlje — Etiopija, Malavi i Mozambik podnijele su gubitke u visini od 238 milijuna američkih dolara, zadnje dvije su u 2004. godini imale gubitke znatno veće od 30 milijuna američkih dolara svaka. **Inače, oko pola stanovništva spomenutih država živi ispod praga apsolutnog siromaštva od svega jednog dolara dnevno.**

Još su veći gubici nekih drugih nerazvijenih zemalja. Primjerice, Brazil je 2002. izgubio 494 milijuna, Tajland 151 milijun, a Indija i Južnoafrička republika po 60 milijuna američkih dolara.

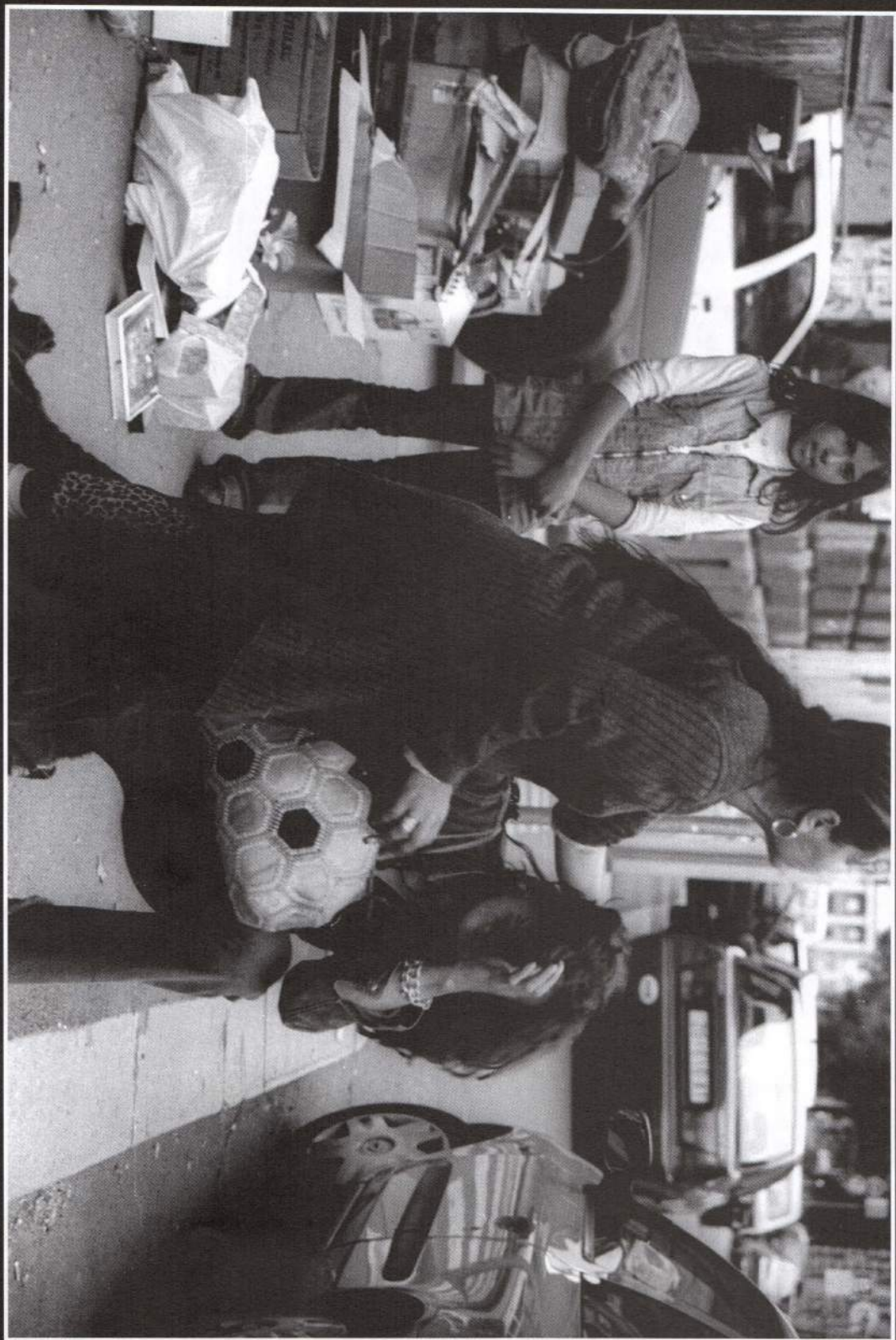
No, sad malo veselijih tema. Naime, ne gube svi zbog neobične ekonomske politike Unije, štoviše, neki čak odlično zarađuju. Primjerice, veliki farmeri — proizvođači šećerne repice. Ipak, čak su i njihovi profiti smiješno mali usporede li se s onima divovskih korporacija koje prerađuju šećer — 25-postotni udio čiste dobiti koju ostvaruje kompanija British Sugars (ogranak Associated British Foods), čini tu tvrtku jednom od najprofitabilnijih u europskoj industriji. Teško da onda nekoga može začuditi što su upravo simpatični djelatnici British Sugars među najmarljivijim zastupnicima statusa quo u europskoj "šećernoj" politici. Što se pak tiče svota koje Unija isplaćuje prerađivačima, one su basnoslovne. **Šestorici najvećih igrača, EU je 2003. isplatila 819 milijuna eura: najviše je isplaćeno francuskoj tvrtki Beghin Say — 236 milijuna, njemački div Sudzucker primio je 201 milijun, dok su kompanije Tate i Lyle primile tek pišljivih 158 milijuna.**

Nije vas ni to razveselilo? E jebi ga, baš ste neki.

SLUČAJ RIJEKA — ŠTO VIŠE UDRUGA,
TO MANJE SREDSTAVA

Stardust ili zameo ih vjetar

Dok se značaj pridaje kapitalizaciji, a ne protoku informacija, neinstitucionalna kultura nema što tražiti u javnom prostoru jedne, recimo tako, *demokratske zajednice*

— napisala **Ivana Slunjski**

Apel šest udruga riječke nezavisne kulturne scene upućen javnosti sredinom prosinca 2005., zbog smanjenja programskih sredstava u 2006. godini, nakratko je ustalasio učmale navade lokalne uprave. No, kako stvari stoje, a nezavisna scena ne prijateljuje s logist/ima/cama na jakoj političkoj poziciji, naponi njezinih predstavnika/ica polako nakupljaju naslage fine guste prašine. I premda gotovo i nema medija koji ne spekulira o ulasku EU i važnosti strateškoga razvoja kulture, činjenica je da se još uzdižu autokratske koncepcije ustoličene idolatrijskom strategijom "ljub-ljub", "liz-liz" i "uvlači-uvlač", a novinske stupce i televizijske panorame rese ni manje ni više nego institucionalizirani sljedovi reprezentacijskoga modela proizvodnje.

Drugim riječima, dok se značaj pridaje kapitalizaciji, a ne protoku informacija, neinstitucionalna kultura nema što tražiti u javnome prostoru jedne, recimo tako, *demokratske zajednice*. Prema tome, kulturnu produkciju čini ono što se događa unutar četiriju

Kultura stagnira zbog toga što je nemarom i indolencijom nezavisnoj sceni učinjena nepravda.

HNK-a, Gavelle ili eventualno ZKM-a, a ono što se događa izvan navedenoga zapravo se ne događa, odnosno to nije dio kulture.

ZATVORENI PARAZITARNI LANAC

Mehanizmi zatiranja kreću s nekoliko razina. Manipulacija medijima davno je prokušana i uvijek učinkovita demagoška metoda. Ono što se ne vidi, ono o čemu se ne piše ili ne čuje, jednako je kao i da ne postoji. Osvrnem li se samo na segment izvedbenih umjetnosti (kojem je moj interes primarno usmjeren) preciznije na zastupljenost plesa, performansa i neverbalnoga kazališta samo u dnevnome tisku, bez ikakvih se dvojbi lako da zaključiti da uz sporadične napise te izvedbene oblike izvan okvira festivala kao što su Tjedan suvremenoga plesa i Eurokaz (koji također slijede postojeću logiku političkoga lobiranja) nitko ozbiljno ne razmatra, ne posvećujući događanjima ni kritičke osvrtete niti razgovore s autori/ica/ma. Zanimljivo je da su upravo ti oblici izvedbenih umjetnosti temeljeni na aktivnim samoorganizacijskim i suradničkim modulima u skladu s načelima EU, te da su relevantni u znatno širem socijalnom i internacionalnom kontekstu od dosega oronuloga institucionalnog ustrojstva.

Porazno stanje može se zahvaliti zatvorenom parazitarnom lancu, gdje se urednička mjesta zaslužuju po principu proizvedene ruke nadležne

Porazno je što predstavnic/i/e institucija nisu uopće reagirali, iako su im programska sredstva skresana za 40 — 50%.

naredbodavne hijerarhijske strukture koja ih hrani, zatim nedovoljnoj educiranosti izvršne vlasti nižega ranga, te nevoljkosti kritičar/a/ki da se bore za nešto što je unaprijed osuđeno na propast, poznato i kao sindrom vjetrenjača. Lanac se zatvara na mjestu na kojem član/ovi/ice prosudbenih tijela na temelju realiziranoga programa moraju donijeti odluku koliko će novi, tek predloženi program nezavisnih udruga, pridonijeti razvoju kulturnoga sektora. Ako član/ovi/ice prosudbenih tijela sam/i/e ne svjedoče prethodno realiziranim događanjima, ili ako nemaju nužnu moć razlučivanja bitnoga od nebitnog, kako mogu odlučivati o nečemu što se, sudeći po medijskoj nepotkrijepljenosti nije ni dogodilo, odnosno koliko je to relevantno ako se i dogodilo, kad je tomu izostao komentar struke?

PROBLEM NEZAVISNE SCENE, DAKAKO, NE PRODAJE TISKOVINU

I dalje nitko ne primjećuje da kultura stagnira

zbog toga što je nemarom i indolencijom nezavisnoj sceni učinjena nepravda, jer na to nitko ne skreće (medijsku) pozornost. Zato sazivanje novinske konferencije i apel riječkih udruga Trafik, Spirit, Prostor +, Ri teatar, Filmaktiv i Drugo more, pomalo očekivano nisu dovoljno zagrijale medije. Jer problem riječke nezavisne scene, dakako, ne prodaje tiskovinu. Uz podršku Novoga lista i Jutarnjega lista i pristojan angažman lokalnih televizijskih postaja na čelu s Kanalom Ri, poziv (u pomoć) široj je javnosti odaslan ispod glasa. Istina, smanjenju programskih sredstava ne izmiču ni institucije, no, dok one mogu računati na financiranje hladnoga pogona, neinstitutionalna scena praktički u potpunosti ovisi o programskim donacijama. Kad se tomu pripiše nepostojanje radnoga i izvedbenog prostora kao kronična bolest udruga za scensku umjetnost hrvatskoga nazivlja, nije više upitan razvoj scene, već goli opstanak.

S druge strane, dio problema udruga za scensku umjetnost riješio bi se kad bi riječki klub Palach, koji je osamdesetih godina 20. stoljeća bio središte alternativnoga kazališta, tijekom devedesetih sustavno zanemarivan, a danas se uhodava kao galerijski prostor i mjesto koncertiranja glazbenih sastava, dijelom prenamijenio svojih 600 kvadratnih metara u centru grada. Odgovor na pitanje zašto

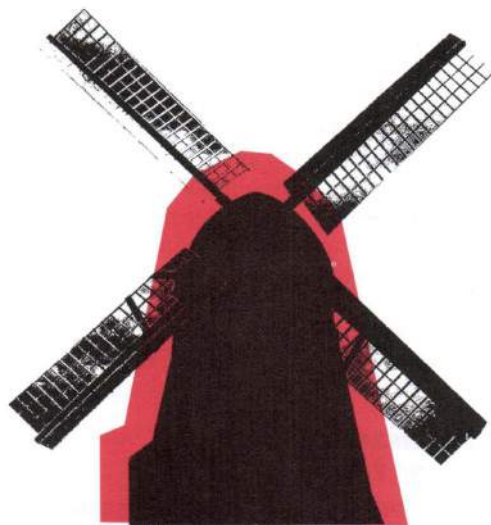
Bez ikakvih se dvojbi lako da zaključiti da uz sporadične napise, ples, performans i neverbalno kazalište izvan okvira Tjedna suvremenoga plesa i Eurokaza, nitko ozbiljno ne razmatra, ne posvećujući događanjima ni kritičke osvrtne niti razgovore s autori/ca/ma.

se situacija ne razmatra u tom smjeru treba ponovno tražiti u tržišnoj isplativosti prostora, osobnim interesima zakupnika Palacha i nedovoljnoj komunikaciji svih zainteresiranih aktera. Po mišljenju Denisa Pilepića iz udruge Spirit, manjak komunikacije, i između članova riječkih udruga i između predstavnika/ca Gradskoga poglavarstva i predstavnika/ca udruga, jedan je od uzroka i proračunske krize riječke scene. Apel udruga, u koji se od svih aktivnih uključilo samo njih šest, pokušaj je povezivanja aktera scene i njihova zajedničkog djelovanja. Inače, kako tvrdi Pilepić, međusobni dogovori aktera scene na gradskoj razini često izostaju. Pilepić smatra da predstavnic/i/e Gradskoga poglavarstva udruge ne percipiraju kao partnere, a kad netko predlaže i realizira program i druga strana taj program financira, pretpostavka je da postoji partnerski odnos koji se temelji na komunikaciji i savjetovanju, te je transparentnost strategije razvoja, ako i postoji, nedovoljna.

PROPUŠTENA PRILIKA ZA USPOSTAVU SUSTAVA O RADU SEKTORA

Žak Valenta, koji umjetnički djeluje unutar udruga Trafik i Prostor +, ističe da je Poglavarstvo najavilo tendenciju smanjenja programskih sredstava u 2007. i 2008. godini, što je suprotno progresivnom porastu aktivnosti udruga i suprotno dosadašnjoj potpori Grada. Takva varijabilna budućnost budžeta onemogućuje ozbiljno planiranje rada udruga. Po Valenti je porazno što predstavnic/i/e institucija nisu uopće reagirali iako su im programska sredstva skresana za 40 – 50%. Jaz između gradske administracije i udruga povećala je činjenica da je odluka o smanjenju sredstava za program donesena neovisno o prijedlogu kulturnih vijeća koja su poštivala određene financijske parametre. Od osnivanja početkom

2005. godine vijeća su, premda je njihova uloga prvenstveno savjetodavna, slijedeći postavljene kriterije vrednovanja jamčila autonomiju kulturnoga sektora. Najveća je pogreška, kako smatra Davor Mišković iz udruge Drugo more, to što je propuštena prilika da se uspostavi sustav o radu sektora, koja se neće ponoviti tako skoro. Osim toga, Mišković navodi da nije jasno zašto gradska administracija nije dala druge financijske parametre ako se znalo da se ne raspolože s dovoljno sredstava. Predstavnic/i/e Grada su usprkos prozivanjima da se oglašuju na argumente i jasno postavljene kriterije, od kojih neinstitucionalna scene ne odustaje, ipak pokazal/i/e dobru volju. Rasplet riječke proračunske krize završio je donošenjem odluke Gradskoga poglavarstva da će na rebalansu proračuna prioritet imati programi u kulturi, naravno, ako bude viška sredstava. Dokument postoji, ali ujedno i ne obvezuje, jer nitko ne jamči višak sredstava, a ako ga i bude, pitanje je kakve će se smjernice raspodjele slijediti.

INTERVJU MILA ČULJAK —
SCENSKA UMJETNICA IZ RIJEKE

Heroine na izmaku snaga

U situaciji, u kojoj se članovi udruge za scensku umjetnost *Prostor +*, bave programiranjem, projektiranjem, administracijom, organizacijom, kreacijom i samim izvođenjem, postavlja se pitanje vremena i posvećenosti u takvom načinu opstajanja

— razgovarala Ivana Slunjski

Mila Čuljak je izvođačica i autorica s riječkom adresom. Kazališno se educirala u okviru ljetnih akademija MAPA-e u Berlinu i brojnih domaćih radionica. Suosnivačica je riječke udruge za scensku umjetnost *Prostor +* i članica zagrebačke koautorske inicijative OOUR. Gostuje na svim značajnijim kazališnim manifestacijama i plesnim festivalima u Hrvatskoj. Diplomirala je hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Prije prvog samostalnoga projekta *Heroine*, sudjelovala je u predstavama: *Trsatske stube* i *Olakšanje* u produkciji *Prostora +*, *Beaufortovoj ljestvici* skupine Trafik, *Čovjek-vuk* Damira Bartola Indoša, te *blackbox* OOUR-a.

Preusmjerili smo predstavu, postavili je bez tehničke podrške, reflektora i razglasa, u prostoru šestog kata HKD-a Sušak, u kojem se stvara, kreira i proizvodi, kada je dostupan.

04: Predstava *Heroine* je u nekoliko navrata mijenjala kontekst herojstva. Tko su heroine koje su te prvobitno inspirirale?

Prvobitno su bile one koje svakodnevno susrećem, prepoznajem, promatram, slušam, čitam, o kojima raspravljam i promišljam, prijateljice, kolegice, partnerice u plesu, u nemiru, u iskušavanju, u avanturi, u neslaganju, partnerice u anonimnosti, ali bilo je i onih koje su obilježile dvadeseto stoljeće.

04: No, problemi s radnim i izvedbenim prostorom, koji nemilice pogađaju riječku neinstitucionalnu scenu, otvorili su fokuse drukčijega iščitavanja predstave...

Fokus se prebacio na pitanje riječke nezavisne scene, na pitanje kreiranja i stvaranja u gradu u kojem živim i radim. Riječki Hrvatski kulturni dom na Sušaku je gradski prostor namijenjen kulturnim događanjima, a na njegovu šestom katu postoji dvorana koju *Prostor +* i Trafik koriste za treninge, radionice i probe na novim projektima. No, scena HKD-a nije namijenjena samo njegovoj primarnoj svrsi, ona služi i događanjima kao što su proslava 50. godišnjice postojanja Autotransa, znanstveni skupovi, kompjuterski event... a to je jedini prostor koji ima tehničku podršku, razglas i reflektore. Preopterećenost ovoga prostora dovodi do pitanja pronalaženja drugih opcija za

postavljanje predstave. Budžet od 15.000 kn, u kojeg su među ostalim uključena tri autorska honorara, nije dostatan da bi se postavila predstava u prostoru koji nema tehničke podrške, jer financije za najam opreme ne postoje. Da razložim, predstava *Heroine* bila je predviđena za izvođenje na sceni HKD-a, krajem lipnja obavljani su razgovori u Odjelu gradske uprave za kulturu, na samom početku rujna poslana je pismena zamolba, no do kraja 2005. godine nije pronađen niti jedan slobodan termin. Na osnovi toga odlučili smo izvesti predstavu u dvorani na šestom katu HKD-a, za što smo od istog odjela jedva dobili dopuštenje. Preusmjerili smo predstavu, postavili je bez tehničke podrške, reflektora i razglasa, u prostoru šestog kata u kojem se stvara, kreira i proizvodi, kada je dostupan. Baš tu — iz protesta. Nakon toga, u Odjel gradskoga ureda za kulturu pozvan je Žak Valenta, umjetnički voditelj Prostora +, da bi mu se postavilo pitanje na što je utrošeno 15.000,00 kn u projektu, jer pročelnica odjela Ivanka Persić i predstavica odjela zadužena za kazališno scenski program Višnja Višnjić Karković u predstavi ne vide reflektore, razglas, tehničare i slično, po odgledanoj predstavi protumačivši da "to" ne smatraju predstavom, jer ne sadrži navedene elemente. Odgovoreno je službenim dopisom.

04:Koliko je činjenica, da je izvedbeni materijal proizašao iz tvojih pisanih stihova, koje potom uglazbljene i pjevaš, za tebe, kao performericu prvenstveno mimsoga, dakle neverbalnog izraza, herojski pothvat?

Svaka izvedba, proces rada na njoj, kolaboracija i razmjena stavova tijekom procesa, propitivanje fizikaliteta... vrijedno je svake borbe, borbe koja istovremeno razvija i umjetničko izražavanje.

U stvaranju svog prvog samostalnog projekta, željela sam riskirati i samim odabirom rada na drugom izvedbenom alatu. Napisala sam stihove, koje sam potom uglazbljene snimila na diktafon, i odnijela glazbeniku iz Zagreba Adamu Semijalcu, koji je kazališnoj publici poznatiji kao autor glazbe za predstave *orange-cut* i *to be confirmed* koautorske inicijative OOUR. Krenuli smo u dvomjesečnu realizaciju i aranžiranje soundtracka predstave. Treba naglasiti da bi bez njegove suradnje, podrške i prijateljstva, riskiranje bilo bolnije za moju odluku bavljenja i ovim segmentom izvedbene umjetnosti. Rekla bih da to je herojski pothvat, a "ovoj" heroini pomogao je i jedan heroj.

04:Što za Prostor +, kao udrugu koja se bavi izvedbenom djelatnošću konkretno znači smanjenje proračuna za programe u kulturi, odnosno na što raspodijeliti dobivene dotacije od 25.000,00 kn?

Dotacija od 25.000,00 kn dobivena je za novu produkciju Prostora + *Dobrodošli u Rijeku*, za što će biti i potrošene. Smanjenje proračuna vodi u stagnaciju, a i moguće odumiranje cijele riječke nezavisne scene. Strategije kulturnoga razvoja u Rijeci pogubne su za djelovanje neinstitucionalne scene. To se i pokazalo u ovogodišnjem proračunu za kulturu, koji je u odnosu na lanjski umanjen za 20-tak %. Najviše je uzdrman programski dio kulture. Ako se izuzmu investicije, 16% proračuna namijenjeno je programima, a 84% hladnom pogonu — izgradnji nove zgrade MMSU i gradske biblioteke. Radi takvog postupka, riječke udruge Drugo more, Filmaktiv, Prostor +, Ri Teatar, Spirit i Trafik odgovorile su priopćenjem javnosti o neslaganju s ovakvim stanjem i odlukom gradskih struktura, što se oglasilo u novinskom i radijskom mediju, a naša daljnja intencija bit će usmjeravana prema što boljem upoznavanju riječke populacije s poljima djelovanja, programskim i projektnim realizacijama, problematikom netransparentne kulturne politike grada, te problemima hladnog pogona. Još uvijek čekamo odgovor Ministarstva na predložene radionice koje bi se trebale realizirati ove godine.

04:Znači li to da opstanak udruge ovisi o sposobnosti njezinih članova da se preusmjere na drukčije oblike i izvore financiranja?

Strategije kulturnoga razvoja u Rijeci pogubne su za djelovanje neinstitucionalne scene.

Do sada je udruga Prostor + surađivala i bila financijski podržana od Nizozemske ambasade, i još nekih fondacija u realizaciji određenih programa. No, u situaciji u kojoj se članovi bave programiranjem, projektiranjem, administracijom, organizacijom, kreacijom i samim izvođenjem, postavlja se pitanje vremena i posvećenosti u takvom načinu opstajanja. Slijedeći korak je preoblikovati model funkcioniranja same udruge, jer netko od nas mora preuzeti odgovornost za samo takav rad i posao.

04:Što je s organiziranjem radionica koje su velikim dijelom zaslužne za edukaciju mlađih generacija autor/ic/a koji djeluju u Rijeci izvan institucionalnih okvira?

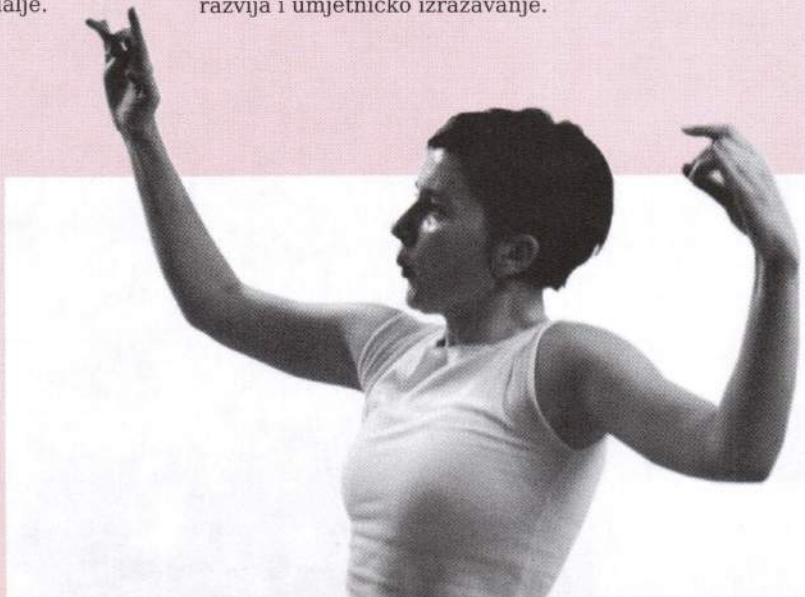
Radionice će se i dalje organizirati i udruga će i dalje provoditi taj dio programa jer edukacija je jedna od primarnih preokupacija Prostora +. To je za Rijeku od izuzetne važnosti jer u gradu ne postoji nikakva škola niti bilo kakav obrazovni oblik koji uključuje tijelo kao izvedbeni alat. Radionice koje su do sada ugostile brojne hrvatske i inozemne pedagoge, kako kažeš velikim su dijelom zaslužne za formiranje mlade generacije autora, a činit će to i dalje.

04:Kako će se takva situacija odraziti na tvoje osobne umjetničke pretenzije?

Pa, i dalje ću se razvijati neovisno o ovoj situaciji, jer ovakvo što ne smije, i ne treba utjecati na daljnji razvoj nećijih umjetničkih pretenzija.

04:Ili utječe, u suprotnom smjeru. Čini se da se Prostor + — s dvjema realiziranim produkcijama, *Heroine* i *Proklizavanje* Jasmine Safić, u kojoj sudjeluješ izvođački i koautorski, i trećom u planu *Petre Corve Reeekklame*, dakle, s tri uzastopna projekta u relativno kratkom vremenu — ipak uspješno odupire nebrizi za kulturu? Što leži iza toga? Što vas gura naprijed? Zašto se unatoč svemu vrijedno boriti za pravo na vlastito umjetničko izražavanje?

Cilj udruge u prošloj godini bio je i autorska realizacija projekata koji su bili dotirani od Odjela gradskog ureda za kulturu. Mislim da želja za kreiranjem, propitivanjem, istraživanjem, te na kraju izvođenjem na svu sreću prebrodi ovakve prepreke što je naravno uvijek potpomognuto dozom entuzijazma. Cjelokupno djelovanje na današnjoj neinstitucionalnoj sceni iziskuje aktivno sudjelovanje u svim segmentima razvoja scene, dakle situacija se u velikoj većini slučajeva seli iz dvorana i izvedbenih prostora u gradske ureda, radio stanice, novine, skupštine strukovnih udruge... To je neizostavni dio umjetničkoga djelovanja. Svaka izvedba, proces rada na njoj, kolaboracija i razmjena stavova tijekom procesa, propitivanje fizikaliteta... vrijedno je svake borbe, borbe koja istovremeno razvija i umjetničko izražavanje.

Henry

ZABRANJENO
PUŠITI

ZABRANJENA UPORABA
ALATA KOJI ISKRI

HELENA JANEČIĆ I ANA OPALIĆ —
"AUTOPORTRETI", QUEER U PREDGRAĐU

Lezbijke u čarobnom sustavu

— napisala **Ana-Marija Koljanin**

— snimila **Ana Opalić**

Intervencija u javni prostor radom "Autoportreti" vizualnih umjetnica Helene Janečić i Ane Opalić, automatski je percipirana kao društveno angažiran fenomen kulture, prije nego umjetnosti. Kako zastupa društveno partikularna, a ne hipotetski univerzalna, obilježja i interese kulture, percipirana je kao marketinški precizno fokusiran produkt dizajna, čiji sadržaj u prostor kulture treba implementirati slabo i nedovoljno prihvaćene vrijednosti, specifične identitete i oblike ponašanja.

Zahvaljujući efikasnoj sprezi provokativno percipiranog sadržaja i senzacionalističkog novinarstva, učinak radova umjetničkog tandema Janečić i Opalić odvijao se, prije svega, u prostoru masovne medijske kulture, više nego u neposrednom fizičkom kontekstu intervencije. Elektronički i tiskovni mediji ubrzo su nakon izvedbe rada, postavljenog od 16. do 30. siječnja, informirali javnost o novom projektu manifestacije "Queer u predgrađu", izvještavajući o "eksplicitno lezbijskim radovima" u kvartu Dubrava, odnosno "motivima s vrlo otvorenim definiranjem homoseksualnosti" koji su na zagrebačkoj periferiji "izazvali veliku pozornost prolaznika", plasirajući projekt u sferu dnevne senzacije i ispunjavajući jednu od intencija rada — intenziviranja društvene vidljivosti lezbijskih i queer identiteta.

Lezbijska umjetnost je umjetnost izražavanja, prikazivanja i konstruiranja individualnog i kolektivnog ženskog homoseksualnog identiteta u okviru kulture i društva, te se iz potisnute i tajne, marginalne pozicije re-konstituira kao javna umjetnička praksa od 1970-ih godina, što se događa u povijesnom razdoblju kada dolazi do zakonskih priznavanja prava na javnu egzistenciju različitim neheteroseksualnim rodnim opredjeljenjima i uspostavljanja akademskih i aktivističkih diskursa teorije roda, gay, lezbijskih i queer studija, kako navodi Miško Šuvaković. Upravo na pozadini navedene (zapadne) povijesti, skloni smo misliti da rad Janečić i Opalić nastaje relativno "kasno", odnosno da se u svom zastupanju partikularnih interesa lezbijske zajednice nadovezuje na širok raspon već izvedenih umjetničkih praksi. Ipak, ne samo da u kontekstu praksi lezbijske umjetnosti u hrvatskim okvirima znam tek za slikarstvo Naste Rojc, umjetnice ranog modernizma (koja serijom autoportreta nastalih od 1912. do 1925. otpočinje "svoj projekt izgradnje vizualne i kulturalne predodžbe lezbijske seksualnosti", kako ističe Ljiljana Kolešnik), te da se vizualna umjetnost u Hrvatskoj nikada niti nije zamjetno bavila lezbijskim identitetom, poput umjetnosti u društvima (naravno, zapadnim) koja ispisuju povijest lezbijske umjetnosti, već društveno tkivo u Hrvatskoj i jest u najvećoj mjeri

heteronormativno i kao takvo je logičan kontekst aktivistički orijentiranih lezbijskih umjetničkih praksi.

Rad "Autoportreti" realiziran je u okviru strategija koje poništavaju razlike između umjetničkog i političkog djelovanja, prožimajući forme umjetničke estetike i aktivizma. Manipuliranjem strategijama marketinga u javnom prostoru, u namjeri neposrednog suočavanja društva s vizualnim i kulturalnim predodžbama lezbijskih i queer identiteta, umjetnice kodiraju seriju autoportretnih fotografija tekstualnim porukama u formu fingiranih reklamnih oglasa, čineći prizore lezbijske seksualnosti vidljivima putem billboarda koji reklamira lifestyle izmišljenim brandom odjeće ("Out-Wear: It's a natural fit" i "Le-ZZ-be: Jednostavno prirodno"), najavljuje film ("William & Henry") i plesnu predstavu ("Le-ZZ-be: Letjeti visoko") ili prikazuje fotografije s apliciranim tekstom popularnog ("Sve bi seke ljubile mornare") ili autobiografskog sadržaja ("Lole", "Lezzbače").

U fotografskoj seriji, umjetnice preuzimaju uloge konstruirane kroz pretapanje autobiografskog i glumljenog, pokazujući da je mogućnost samopredstavljanja nužno prekodirana kulturom. Eksploatiranje vlastitog tijela u "reklamiranju" seksualnog identiteta, površno je objašnjavati činom osobnog *lutanja*, odnosno javnog deklariranja vlastite homoseksualnosti. Očitim postaje da fiktivno konstruirane, ali i autobiografske uloge u kojima se umjetnice pojavljuju, percipiramo na pozadini kulturalnih stereotipa, kao i zakonitosti samog medija koji rabe, te marketinškog diskursa unutar kojeg se izražavaju.

Dvije plavokose, dječjački ošišane žene, poziraju u "iskonskom" planinskom pejzažu, suge-

Rad "Autoportreti" realiziran je u okviru strategija koje poništavaju razlike između umjetničkog i političkog djelovanja, prožimajući forme umjetničke estetike i aktivizma.

riraju prirodnost prikazane (homo)seksualnosti, te se ti plakati obraćaju eksplicitnom porukom i oblikovani su prema uobičajenim strategijama advertisinga, ali je u drugim primjerima riječ o strategiji kršenja uobičajenih normi, odnosno kodova marketinških "nagovaračkih" praksi, gdje izostaje informacija o tome s kojim bi se točno lifestyleom, vrijednostima, vrstama uspjeha — na koje obično profesionalna reklama referira — trebalo poistovjetiti kupnjom i konzumacijom određenog proizvoda. Neodređenost poruke usmjerena je provokaciji želje, odnosno, razočaranju njezinim izostankom. Teoretičari kulture ističu središnju ulogu problema želje u oglašavanju, kao i cilj reklame u stvaranju osjećaja da nam nešto nedostaje. Slijedeći logiku "čarobnog sustava" (Raymond Williams) komercijalnih reklamnih kampanja, umjetnice plasiraju predodžbe lezbijskog ženskog subjekta u mediju koji služi kontroli, manipulaciji i usmjeravanju želje, no također se poigravaju s pretpostavljenim očekivanjima spram "čarobnih poticaja i zadovoljenja". Osnovna je strategija pri tome maskulinizacija ženskog subjekta, odnosno predodžba transseksualnosti kojom se oglas obraća "potrošač/ici/u", izvedena prerusavanjem, tj. odijevanjem u tipično mušku odjeću i glumljenjem stereotipno muških uloga. Zbunjujući efekt tih plakata iznevjeruje želju, nudeći heteronormativnom oku komercijalno estetizirane prizore rodno transgresivnog, zazornog subjekta. "Sve bi seke ljubile mornare", kako glasi refren nekada

vrlo popularne šund-pjesme, prisvojen u lažnoj reklamnoj kampanji, "podmeće" u ulozu mornara ženske subjekte; žene su prikazane kako se bave "muškim" sportom; nepostojeći film, navodno vruću ljubavnu priču, najavljuju protagonisti-(ce) dvostruko transgresivnog rodnog identiteta, odnosno subjekti eksplicitno lezbijske orijentacije u ulozu homoseksualnih muškaraca. Prerušavanje muškom odjećom, kao povijesna praksa lezbijskih subkultura u izgradnji vlastite kulturalne identifikacije, zadržala se kao stereotipno prepoznatljiv modus konstrukcije lezbijskog identiteta, te ga umjetnice preuzimaju u svrhu stvaranja kao i mediji prikazanih rodnih uloga i homoseksualiziranih identiteta, ispitujući toleranciju javnog prostora na eksplicitnu različitost.

Vizualni sistem predočavanja i kulturalne artikulacije homoseksualnog ženskog subjekta u seriji autoportreta Janečić i Opalić, formulira predodžbe čija subverzivnost jednako proizlazi iz sadržaja kao i medijske realizacije. Zbog narušavanja opsega uobičajenog značenjskog polja uličnih reklamnih oglasa, potencijalno subverzivna, uznemirujuća komponenta akcije ipak je donekle umanjena — i istovremeno spektakularizirana — samim kontekstom produkcije. Izvedeni u sklopu manifestacije "Queer u predgrađu", "Autoportreti" su unaprijed najavljeni kao projekt koji promovira seksualnu različitost, čime je u određenoj mjeri uklonjen element

Javnost je umjesto prepoznavanja "obećanog", možda mogla bar neko vrijeme dvojiti, biti u nedoumici, aktivno razmišljati o uočenim porukama i njihovu značenju.

"spontane" reakcije javnosti, koja je umjesto prepoznavanja "obećanog", možda mogla bar neko vrijeme dvojiti, biti u nedoumici, aktivno razmišljati o uočenim porukama i njihovu značenju. Dio je serije "Autoportreta", prije postavljanja na osam lokacija u Dubravi (Zagrebačka ulica kod Ulice kaktusa; Avenija Dubrava/Dubec; Nova Branimirova/Ulica Trnava; Nova Branimirova/Štefanovečki zavoj; Mandlova ulica/Nova Branimirova; Mandlova ulica/Maksimirska ulica; Nova Branimirova/OMV pumpa; Donje Svetice), bio postavljen i u drugim (periferim) gradovima 2005. godine, gdje je njihova recepcija bila ponešto drugačija. U Osijeku (Galerija Kazamat, lipanj), Dubrovniku (Art radionica Lazareti, Pustijerna, rujanj) i Puli (MMC Luka, listopad), billboardi su postavljeni u drugačijem kontekstu, u sklopu izložbenih projekata od kojih se niti jedan nije bavio rodnim aktivizmom, već pluralizmima suvremenih umjetničkih praksi. Javnost, stoga, nije bila putem medija unaprijed informirana o lažnim reklamnim oglasima, tako da njihova poruka često nije bila detektirana, ili je čak ostala nezamijećena u moru reklamnih kampanja. Nenačeljene akcije lezbijskog billboardiranja izravniije su testirale osjetljivost javnog prostora, ali su u zagrebačkoj akciji senzibiliziranja gradske periferije u odnosu na pitanja queer kulture direktnim obznanjivanjem intencija projekta, "Autoportreti" dobili izraženu aktivističku komponentu. Iako koncipirani u odnosu na društvenu dominaciju heteronormativnih standarda, ne bi ih se smjelo promatrati kao "puku" reakciju na stanje društva, već kao aktivne sudionike u procesu redefinicije društvene i kulturalne konstrukcije rodnih identiteta, kojim se konstituiraju ne samo nove predodžbe i značenja, već i modeli individualnih identiteta i zajednica.

ZOOROPA

POLJSKA

ŽIVOT U NOVIM ČLANICAMA EUROPSKE
ZAJEDNICE GODINU I POL NAKON PRIKLJUČENJA

Bolje SAD, nego EU

Varšava je odličan primjer "pseudoamerikanizacije" — visoki neboderi, zatvorene zajednice, velika predgrađa, automobilsko društvo, veliki shopping-centri — jer se razvija prije na američki način, nego li načinom drugih europskih gradova... Većina je Poljaka vrlo ponosna na to, i vrlo im je drago što je baš tako.

— napisao Vid Jeraj

Od 100 milijuna ljudi, koliko ih je 1. svibnja 2004. ušlo u Europsku uniju njenim proširenjem na novih 10 članica, 40 milijuna "novih Europljana" tvore državljani Republike Poljske. U ovom izdanju Zoorope govorimo o procesima što su ih Poljaci i Poljakinje, kao državljani najposebnije i najbrojnije nove članice, iskusili u proteklih godinu i osam mjeseci.

Priču počinjemo s poljskom književnosti, i to zbirkom pripovjedača "Dućani cimetove boje" Brune Schulza, nedavno objavljenom kod "Litterisa". U pogovoru knjige urednik spominje "pseudoamerikanizaciju", tranzicijski fenomen koji se javlja u Galiciji krajem 19. stoljeća, kad su tamo pronađena velika nalazišta nafte. Kao osnovne značajke "pseudoamerikanizacije" navodi propast sitnih trgovaca, kao i porast uslužnog sektora, menadžmenta, poduzetništva, a time i jeftine reklame, kiča itd. Na to se pogotovo odnosi pripovjeka "Ulica krokodila". Pitali smo Krzysztofa Cibora, socijalnog antropologa iz Varšave, urednika online-news časopisa Wirtualna Polska, je li tzv. "pseudoamerikanizacija" primjenjiva i specifična i za tranzicijsku Poljsku, pogotovo za promjene od priključenja Europskoj zajednici.

"Koliko ja o tome mogu kazati, nismo svjedocima tih procesa samo u posljednjih godinu i pol. Mislim da je 'pseudoamerikanizacija' čimbenik

društvenih i ekonomskih promjena u Poljskoj bar em kroz 20 posljednjih godina. Poljska je najveći potporanj SAD-u u EU, i ponosna je na to, pogotovo u političkom, kulturnom i društvenom smislu. Stoga su kult masovne kulture, jeftine reklame, kiča, čudnog spoja kršćanskog konzervativizma i moralističkog liberalizma, kao službeni kult neoliberalne ekonomije, dio našeg socijalnog svjetonazora od druge polovice osamdesetih. Varšava je odličan primjer 'pseudoamerikanizacije' — visoki neboderi, zatvorene zajednice, velika predgrađa, automobilsko društvo, veliki shopping-centri — jer se razvija prije na američki način, nego li načinom drugih europskih gradova... Većina je Poljaka vrlo ponosna na to, i vrlo im je drago što je baš tako.

Za same Poljake Europska unija je u suprotnosti sa samim SAD. Na kulturnoj i društvenoj razini, od EU nismo dobili ništa što već nismo imali i prije svibnja 2004. Možda dio društva, posebno onih bliskih desnici — što danas znači 85 posto društva — EU smatraju birokratskim Levijatanom koji zaustavlja brz ekonomski razvoj i izazovom 'našim moralnim vrijednostima', dok samu problematiku abortusa, eutanazije, homoseksualnosti, stranaca, itd... smatraju tek *izdancima* neoliberalnog kapitalizma. Za sve te skupine SAD su možda moralna ili gospodarska opozicija EU. Dakle, 'pseudoamerikanizacija' i nije problem nastao na-

kon našeg pristupa uniji. Ona bi više bila oružje koje će možda iskoristiti oni koji samu uniju smatraju problemom.", rezimirao Krzysztof.

Kad je riječ o vezama Poljske i SAD-a što ih je Krzysztof našao u svojem odgovoru, produbimo tu tematiku. Amerika je, uz Veliku Britaniju, Irsku, Dansku i Švedsku oduvijek bila privlačna za poljske ekonomske i političke emigrante. Poznato je da su kao velika iseljenička zajednica dobro zastupljeni i u američkoj književnosti, prvo kao likovi socijalnih drama (prisjetimo se samo Kowalskog iz "Tramvaja zvanog čežnja" Tennesseeja Williamsa), a kasnije i kao pisci, poput Jerzyja Koszinskog, Czesława Miłosa i Charlesa Bukowskog, o kojima svi već znaju sve.

Iako Poljska čini više od polovice gospodarske moći novih članica EU, oko 12 milijuna Poljaka živi u velikoj bijedi, zarađujući manje od dva i pol eura dnevno. Na početku priključenja sve je izgledalo bajno, analitičari su pričali o gospodarskom boomu na selu. Zbog nove mogućnosti da u bogatijim zemljama više ne moraju raditi na crno, jer se po prvi put u povijesti nalaze s "prave" strane granice, odlaze raditi u Njemačku, gdje su im plaće četiri do pet puta više.

Nakon trogodišnjeg pada, u 2004. su porasle brojke prihoda od turizma. Analitičari povezuju te promjene s uvođenjem jeftinih letova zrakoplovnih tvrtki Easy Jet, Air Polonia i German Wings. Primjerice, cijena avio-karte za London danas je 200 zlota, dok je ranije bila četiri puta viša. Christopher Thompson iz veleposlanstva Velike Britanije u Varšavi izjavio je, da je 1,1 milijun Poljaka posjetilo Veliku Britaniju u 2005-oj. Dodaje da se svakog tjedna ostvari oko 300 letova između poljskih i britanskih gradova. To znači da Poljaci ne napuštaju Poljsku za stalno, već da privremeno rade u Velikoj Britaniji i potom se vrate u Poljsku. Dakle, u Zapadnom pojasu Nijemci, a na sjeveru Danci, utječu na porast privređivanja u uslužnom sektoru, koriste medicinske tretmane, frizera i zubara, te idu kod advokata. Nijemci koriste turističke aranžmane i istovremeno odlaze

položiti vozački ispit jer im je jeftiniji. U shopping-centrima na poljsko-njemačkoj granici logično je naići na reklame i na njemačkom.

Za migracije Poljaka i Poljakinja unutar same Europske zajednice, posljednjih je godina zaslužan i specifični politički imidž države, kojom vlada koalicija desnih stranaka. Konzervativna koalicija, prema čijim vođama Đapić i njegovi tra-banti izgledaju kao posjetitelji Love Paradea, je na posljednjim izborima osvojila 85 posto glasova! Prema statistici Ministarstva rada oko 600.000 Poljaka službeno je zaposleno u zemljama EU, od čega više od 150.000 u Velikoj Britaniji. No, sama Vlada je izjavila kako su neslužbeni podatci i mnogo, mnogo veći. Može se kazati kako otprilike 1,2 do 1,5 milijuna Poljaka radi u Velikoj Britaniji, Irskoj, Španjolskoj, Njemačkoj, Francuskoj i Švedskoj, od kojih nekih 300.000 radi samo u Londonu. U tjedniku Gazeta Wyborcza od 10. veljače može se pročitati kako ti podaci dolaze iz župnih statistika, odnosno "kolęda" jer se radi o podacima koje prikupljaju svećenici prilikom posjete svojim župljanima svake godine o blagoslovu. O poljskim useljenicima u Londonu, popričali smo s Jagnom Jankowskom, grafičkom dizajnericom koja se nedavno doselila iz Pariza, gdje je živjela posljednjih pet godina.

"Ovdje žive mase Poljaka, a poljski se može čuti po cijelom Londonu. U Brixtonu, preko puta kuće u kojoj živim, grupa poljskih radnika obnavlja kuću. U bircevima i kaficima većina su šankerica i konobarica Poljakinje. Invazija je pregolema, na mnogim su dućanima oglašili 'polskie produkty'. Ne mislim da to ugrožava same Engleze, već prvenstveno ne-europske narode. Prilikom ranijih posjeta Londonu, primjetila sam da su Poljaci u hotelima

Konzervativna koalicija je na posljednjim izborima osvojila 85 posto glasova!

zamijenili brazilske radnike i radnice, koji su dotad uglavnom radili kao recepcioneri i čistačice.

Upravo zahvaljujući prilivu naivnih i neobrazovanih došljaka, u Londonu je procvao posao 'agencijama', koje za novčanu naknadu nude pronalazak zaposlenja. Nakon što im se jednom isplati novac, gubi im se svaki trag. Skupine poljskih doseljenika prevarene su na taj način, jer bi dolazili ovamo ni s čim, osim tog broja telefona. Bili su primorani prenoćiti na stanici Victoria, te je kroz dvije godine takva situacija prouzrokovala gorući socijalni problem, o čemu je pisala i Gazeta Wyborcza. U samom Parizu, Poljaci nisu bili toliko istaknuti kao socijalni problem. Bilo je skupina poljskih pijanaca, koji su spavali na bulevarima, ne znam od čega su živjeli. Uglavnom su bili pijani po cijele dane, i razbijali boce na biciklističkoj stazi.", prisjeća se Jagna.

Prisjećajući se svojih iskustva iz Pariza, kaže kako Poljaci u Parizu baš i nisu na glasu kao slikari već prije kao soboslikari. Kako se bavi grafičkim dizajnom, prilično joj je pomoglo to što je velik broj francuskih grafičkih dizajnera bio nadahnut i vrlo cijenio poljsku školu plakata iz komunističkog razdoblja.

"Ta mi je spoznaja bila vrlo veliko iznenađenje, nisam ni znala da je poljski dizajn tako cijenjen. Naposljetku sam bila u mogućnosti raditi kao freelancer, i to povremeno. Ipak, zahvaljujući svom dragom koji je Francuz, imala sam priličnu dozu uključenosti u društvo. S druge strane, ako ne znaš nikog ili nemaš veza, u Parizu može biti uistinu teško. Tako ni istočnoeuropskim umjetnicima nije ništa bolje u Francuskoj, jer nema posebnog sustava financiranja za umjetnike iz tog dijela svijeta. Jednom kad već živiš u Francuskoj kao došljak, možeš se natjecati za stipendije, ali moraš potvrditi da živiš tu već pet godina. Kad

Poljske šparoge, voće, krumpiri, pšenica i gljive postale su bestseleri na EU tržištima.

vidim kako žive poljski umjetnici useljenici, znam da baš i nemaju bajnu viziju života u Francuskoj, no s druge strane, u Poljskoj je još gore, uzme li se u obzir što političari katoličke desnice pokušavaju učiniti od te zemlje. Primjerice, ti umjetnici žive u studentskom domu koji vode poljski katolici i rade, baš sranja od posla, ne bi li preživjeli. Stoga mi je često bilo baš depresivno susretati svoje sunarodnjake.", primjećuje Jagna.

O situaciji na tržištu telekomunikacija i prehrambenih proizvoda, te izvoza i uvoza, saznajemo od Łukasza, novinara Wirtualne Polske.

"UNCTAD — Savjet UN-a za trgovinu i razvoj, sa sjedištem u Ženevi, 2004. je izjavio kako direktori stranih tvrtki ukazuju na Kinu, Indiju i Poljsku, kao najprivlačnije za strana ulaganja. Telekomunikacije su trebale pojeftiniti, jer ima više providera, ali nisu... Došlo je do nadmetanja među tvrtkama mobilne telefonije, te postupno dolazi do smanjenja cijena. Razlog je taj što većina Poljaka još uvijek koristi fiksne telefone, pa je naglašen monopol providera Telekomunikacije Polske, koja drži 85% tržišta, protiv sedam manjih tvrtki, među kojima je vodeća švedska Tele 2. Tripud je jeftinija, ali samo za međugradske i međunarodne pozive.

Poljske šparoge, voće, krumpiri, pšenica i gljive postale su bestseleri na EU tržištima. Prodavači rabljenih automobila navode kako su ih uvezli 160,000 samo u svibnju i lipnju 2004., što je pet puta više nego li u cijeloj 2003.

Međutim, zanimljivo je da je došlo do porasta cijena mesa i suhomesnatih proizvoda. Poskupili su zato što je skočio postotak poljskog izvoza u EU. Poljski izvoz prehrambenih proizvoda je porastao za 60% od prvog svibnja 2004., a kako je 80 posto poljske privrede usmjereno k vlastitom tržištu, ta je brza promjena orijentacije na izvoz, bila razlogom skoka cijena u tom segmentu. Druge namirnice, poput kruha, riže i pšenice, obično ostaju na istoj razini, jer njihova cijena ovisi o tome kakva je sezona — kad su žetve na plantažama dobre, i cijene su niže.", objašnjava Łukasz.

BALTAZAR PREŠAO I

Čudom se čudila raja kad je profesor Baltazar najavio rena pacijenta. No, vjerovali su profesoru, a svoje vrijeme paru, zaduživali se, hranili se podrigušom, pili pivu. Sp

— piše Miroslav Zec

Postolar Čizmek se napalio, maratonac je opet histeričan i hoće svoje šuze, pa je sve to po običaju ponukalo narod da se obrati Baltazaru. I Baltazar je kao i uvijek razmišljao i razmišljao u dobro nam poznatoj sobici, no ovog puta misli kao da su zaobilazile profesorovu sijedu glavu i odlazile negdje daleko, visoko iznad krovova, daleko od letećih vešmašina i nacrtanih roda. I prvi put Baltazar se osjetio starim — kao da su ga odjednom dostigle tisuće usamljenih dana provedenih u pustoj sobi s toksičnim parama kemikalija i smrdljivim ispuštom stroja. **Profesor je sada bio umoran i znao je da mu je pun kurac sobe i nesposobnih jednodimenzionalnih ljudi i njihovih beznačajnih problema koji ga svakodnevno zatrpavaju, kao i praznih pogleda što iščekuju uvijek istu stvar — onu viskoznu kapljicu s čudesnom dozom tehnologije.**

Ovoga puta u Baltazarovoj glavi stvorila se zla ideja. **Zašto ne bih iskoristio svoje znanje — mislio je profesor — zašto ne bih upotrijebio taj čopor neosvijestjenih pasa da radi za mene?** Profesor je potom na netransparentan način privatizirao telekomunikacijske usluge u Baltazargradu.

Ako se netko i pobuni — pomislio je Baltazar — uvjerit ću ostale da je bolestan i ušutkati ga snažnim medikamentima. **Narod treba pacificirati kombinacijom pornografskih sadržaja i nogometne slike skupih automobila.** Poruka će biti jasna — rintaj, crnči za pare i imat ćeš skupe aute i još skuplje pičke, a uvijek će biti barem malo premalo para za najskuplje aute i najskuplje pičke.

No, za tako drastičnim zahvatima i nije bilo potrebe, jer je raja vjerovala profesoru. Vjerovali su mu čak i kad je prodao većinski paket dionice Deutsche Telekomu, pa čak i kad su ovi počeli nave-

NA MRAČNU STRANU

formu zdravstva kojom bi se troškovi liječenja prebacili na pacijenta i redovito gubili na zadnjem kraju. Spavali su premalo, ševili premalo, radili premalo.

liko otpuštati radnike. Vjerovali su mu i kad je isplatio milijardu i pol kuna dividendi, od čega osamsto milijuna većinskom vlasniku. **Malo ih je čudilo, doduše, što je tekst ugovora s DT-om ostao tajan, a dodatno ih je začudilo i kad se ispostavilo da se Baltazar obvezao nadomjestiti moćnoj korporaciji svaki mogući gubitak u prvih pet godina poslovanja.** Bilo je raji malo nejasno i zašto prodati DT-u nešto što je izvor čistog i astronomskog profita, a bez ikakve potrebe za ulaganjem. Pogotovo u kontekstu činjenice da je Baltazargrad opterećivao strašan trgovinski deficit i vanjski dug čije su kamate dostizale polovicu bruto nacionalnog proizvoda. Narod je vjerovao Baltazaru zaslijepljen potrošačkim kreditima bez jamaca. Čudom se čudila raja kad je profesor Baltazar najavio reformu zdravstva kojom bi se troškovi liječenja prebacili na pacijenta. No, vjerovali su profesoru, a svoje vrijeme provodili u kladionicama i redovito gubili na zadnjem paru, zaduživali se, hranili se podriđušom, pili pivu. Spavali su premalo, ševili premalo, radili premalo.

Baltazar je provodio svoje dane okružen droljama i sumnjivim njuškama. Nosio je gomile zlata oko vrata i potezao pištolj za sitnicu. Njegov je sin zgazio curicu na pješačkom ispred škole. **Sjetio bi se ponekad profesor Baltazar riječi rahmetli babe Atifa — Sine veli, ko radi za raj u zanemaruje taktiku, završi'će karijeru u trećerazrednom vratniku.**

Au glavi su mu odzvanjale riječi mudrog Sarumana — Against the power of Mordor, there can be no victory. We must join with him Gandalf. We must join with Sauron.

Pa se i Baltazar pridružio, a narod mu je i dalje vjerovao. Vjerovali su mu — **jer su budale.**

U POTRAZI ZA HUMANIJIM OBRAZOVANJEM

Klik ili skvik?

Humano obrazovanje je koncept podučavanja i učenja koji izbjegava nanošenje boli životinjama i njihovo ubijanje, a potiče kritično razmišljanje

— napisala **Sonja Desnica**

Mislim da nikome nije promakla "afera beagle" u srpnju ove godine. Na uvezenim eksperimentalnim psima beaglovima, trebala su se provesti istraživanja jednog koštanog proteina koji pomaže bržem zacjeljivanju kostiju. I možda bi sve prošlo nezapaženo da istraživanja nisu uključivala lomljenje kostiju zdravim psima. Ovako je cijela zemlja bila na nogama. Vjerojatno zato što se radilo o "čovjekovom najboljem prijatelju", budući da tisuće drugih eksperimentalnih životinja svakodnevno u tišini proživljava slične, ako ne i gore tragedije.

Jedna od besmislenijih takvih štetnih upotreba životinja je ona u obrazovne svrhe. Iz godine u godinu životinje se ubijaju i nanosi im se bol da bi se demonstriralo nešto što je već odavno otkriveno i općepoznato. Iz toga razloga, prije nekoliko godina, skoro sam i sama odustala od studija biologije, znanosti o životu. Mučio me veliki broj životinja koje su svakodnevno prolazile kroz naše ruke i na kraju završavale u kantama za smeće. Pored skalpela i pinceta koje smo prali i spremali u ladice, životinje su izgledale kao potrošna roba za jednokratnu upotrebu. Život kao osnovni predmet našeg

Iz godine u godinu životinje se ubijaju i nanosi im se bol da bi se demonstriralo nešto što je već odavno otkriveno i općepoznato.

proučavanja na studiju bio je prikazan kao nešto jeftino čemu se pristupalo s manjkom poštovanja. Osim toga, mučio me ekološki aspekt cijele priče, jer je svakodnevno usmrćivanje životinja značilo gomilanje njihovih lešina i time stvaranje novih količina otpada; upitna učinkovitost obrazovnih metoda koje su bile zastarjele, a u većini slučajeva nisu uspijevale vjerno prikazati obrađivano teorijsko gradivo, a i stalno propitivanje njihove ispravnosti odvlačilo je moju pažnju od samoga gradiva. A onda sam, jedan dan surfajući po netu, naišla na moguće rješenje svojih dilema i odlučila ostati na faksu i uzburkati duhove!

Rješenje se zvalo humano obrazovanje. Radi se o konceptu podučavanja i učenja koji izbjegava nanošenje boli životinjama i njihovo ubijanje, bilo od strane studenata/ica na vježbama, ili od strane asistenata/ica prije vježbi, i potiče kritično razmišljanje. Za realizaciju tog koncepta, pokusima na životinjama osmišljene su zamjenske metode kojih je danas sve više, sve su bolje i sve se više koriste na sveučilištima širom svijeta. One uključuju humana obrazovna pomagala i humane pristupe obrazovanju koji mogu u potpunosti zamijeniti štetnu upotrebu životinja, ili samo djelomično, nadopunjujući postojeće obrazovanje.

KORIŠTENJE ZAMJENSKIH METODA

Da bi se najučinkovitije svladalo zahtijevano znanje i vještine, potrebno je istovremeno koristiti i kombinirati veći broj različitih zamjenskih metoda. Primjerice, video je pasivan i stoga ga je najbolje koristiti uz neke druge

zamjenske metode, kao vizualnu predodžbu uz izlaganje gradiva ili kao pripremu za vježbu. Uz to, video je jako koristan i za pokuse koje je zbog nedostatka opreme ili vremena teško učinkovito prikazati u laboratoriju, kao i za vježbe koje je etički neprihvatljivo raditi na živim životinjama. Među humana obrazovna pomagala ubrajaju se i modeli, lutke i simulatori.

Modeli su sintetički predmeti koji predstavljaju organe, udove ili cijele životinje, pa neki veterinarski fakulteti koriste plastične kosti za ilustriranje različitih tipova prijeloma. Upotrebom sofisticiranih metoda u novije vrijeme, modeli se izrađuju i od konzerviranih i recikliranih životinjskih lešina, a model vrlo vjerno prikazuje stvarnu anatomiju proučavane životinje. Lutke i simulatori služe za vježbanje kliničkih i kirurških vještina. Lutke prikazuju cjelovite životinje ili ljude s umjetnom kožom, kostima i organima, srcem koje kuca, tjelesnim tekućinama... One se mogu i kompjuterizirati pa prikazuju realno vrijeme u kojemu se mora djelovati u slučaju hitne intervencije ako se u tom vremenu ne učini pravilni zahvat, "pacijent" umire ili se pak u realnom vremenu može pratiti

Danas postoji već čitav niz laboratorija koji različite tvari testiraju ne-životinjskim metodama.

oporavak "pacijenta" nakon operacije. Za razliku od njih, simulatori oponašaju samo pojedine organe ili organske sustave. Primjerice, umjetna koža napravljena od posebno obrađene plastike i lateksa (kako bi bila što realističnija i davala osjećaj prave kože) koristi se za vježbanje šivanja. Razvojem kompjuterskih tehnologija i cijeli laboratoriji pretvaraju se u zamjenske, virtualne prostore.

Multimedijalne kompjuterske simulacije u vidu interaktivnih programa dostupnih na CD-ROM-u i DVD-u, još su jedno od humanih obrazovnih pomagala. U virtualnoj sekciji zadana vježba izvodi se korak po korak, a pojedini zahvat može se ponavljati koliko je god to puta

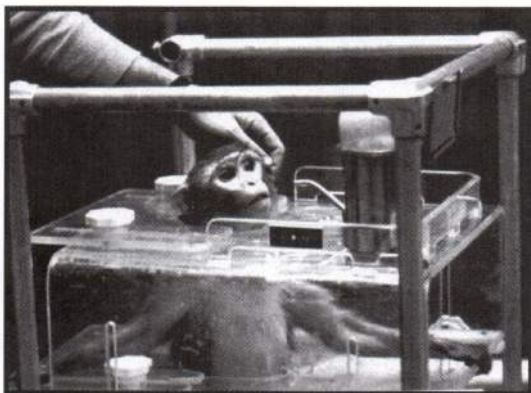
studentu/ici potrebno. Na taj način, pogrešan potez neće značiti nemogućnost nastavka vježbe ili posezanje za novom životinjom. U virtualnom fiziološkom, odnosno farmakološkom laboratoriju, prilikom izvođenja pokusa virtualni organi i tkiva adekvatno odgovaraju na stimulanse ili farmakološke agense tj. na način na koji bi reagirali u pravom pokusu na životinji, a rezultati dobiveni u vježbi nisu izmišljeni brojevi, već se radi o stvarnim rezultatima prijašnjih pokusa na životinjama, koji se nasumično pojavljuju simulirajući biološku raznolikost. Kako se najbolje uči "na vlastitoj koži", najčešće korištena zamjenska metoda je studentsko eksperimentiranje. Pomoću posebnih uređaja studenti/ce proučavaju fiziološke procese koji se odvijaju u njima samima. Na potpuno bezbolan i neinvazivan način mjere moždanu i srčanu aktivnost, brzinu provođenja živčanog impulsa, volumen pluća i slično.

Međunarodna neprofitna mreža pojedinaca/ki InterNICHE promovira humano obrazovanje i pomaže pri uvođenju ili osmišljavanju zamjenskih metoda u obrazovanju u okviru fakulteta.

HUMANI PRISTUPI OBRAZOVANJU

Humanim pristupima obrazovanju smatraju se i rad sa životinjskim pacijentima i korištenje etički-pribavljenih lešina. Umjesto da se za potrebe edukacije ubijaju nove životinje, na nekim fakultetima koriste se, i na neki način recikliraju, već uginule životinje koje čine postojeći, ali zanemaren izvor nastavnog materijala. Životinje ugibaju na farmama, u uzgajalištima, veterinarskim klinikama, zoo shopovima, skloništima za životinje, kao i kućni ljubimci koji ugibaju u našim kućama. Neke bivaju zgažene na cesti ili ugibaju uslijed onečišćenja. Na divljim deponijama odlažu se ogromne količine klaoničkog otpada... Korištenjem etički-pribavljenih lešina štede se energija, vrijeme i životi životinja, a studentima/icama se pruža konkretno iskustvo rada s pravim životinjskim lešinama što mnogi biolozi/ginje smatraju neophodnim za adekvatno savladavanje gradiva iz anatomije.

Smatram da uvođenje zamjenskih metoda nije nešto apstraktno, daleko i neostvarivo. Možda je tako izgledalo prije tridesetak godina, no u ova tri desetljeća mnogo toga se promijenilo. Svijest ljudi o životinjama kao bićima koja osjećaju i bićima koja imaju pravo da ih se ne ubija i ne nanosi im se bol sve je veća. Također je došlo do ubrzanog razvoja tehnologije koji svakoga dana otvara sve više i više različitih novih mogućnosti. Uslijed tih procesa došlo je do niza promjena u biomedicinskim istraživanjima i testovima sigurnosti raznih proizvoda. Počele su se osmišljavati različite nove metode koje mogu

zamijeniti i poboljšati pokuse na životinjama, a danas postoji već čitav niz laboratorija koji različite tvari testiraju ne-životinjskim metodama.

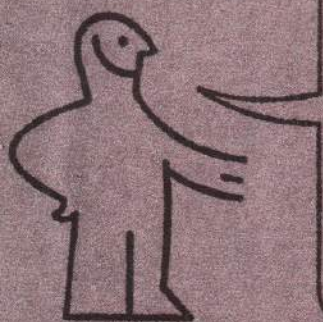
PRIGOVOR SAVJESTI POKUSU NA ŽIVOTINJAMA

Paralelno s tim promjenama, krenulo je i osmišljavanje i uvođenje zamjenskih metoda u obrazovanje. Tako da se danas o savjesti i poštovanju prema životu životinja može diskutirati u akademskim krugovima bez očekivanja podsmješljivih i defenzivnih reakcija, može se govoriti o suosjećanju s patnjama životinja bez da to bude odbačeno kao preosjetljivo, i što je najvažnije, zamjenska je praksa već uvedena na mnoga sveučilišta širom svijeta i velik broj studenata/tica uspješno je diplomirao bez štetnog korištenja životinja. U Velikoj Britaniji godišnja statistika pokazuje dvotrećinsko smanjenje upotrebe životinja za obrazovanje tokom zadnjih deset godina – s 12,000 postupaka pao je na 3,760. Italija je pak od 1993. do danas uspjela ukinuti pokuse na životinjama na 71% fakulteta, zahvaljujući zakonu o "Prigovoru savjesti pokusima na životinjama" donesenom 1993. U Utrechtu u Nizozemskoj na Institutu za životne znanosti i kemiju, u ožujku 2003. godine, čak je utemeljen i novi dodiplomski smjer iz dizajniranja zamjenskih metoda pokusima na životinjama. Postoji i nekoliko organizacija koje promoviraju humano obrazovanje i pomažu studentima/icama i profesorima/icama da u okviru svojih fakulteta uvedu ili osmisle zamjenske metode u obrazovanju. Jedna od njih je i međunarodna

S multimedijalnim kompjuterskim simulacijama u vidu interaktivnih programa dostupnih na CD-ROM-u i DVD-u, pojedini zahvat može se ponavljati koliko je god to puta studentu/ici potrebno.

neprofitna mreža pojedinaca/ki InterNICHE koja daje mogućnost posudbe na određeno vrijeme velikog broja CD-Romova i raznih drugih zamjenskih proizvoda. InterNICHE-ov Sustav za posuđivanje smješten je u našem susjedstvu, u Ljubljani!

I naša zemlja polako se počela otvarati zamjenskim metodama. Na odjelu za animalnu fiziologiju Biološkog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu zadnjih nekoliko godina koristi se kompjuterski program PhysioEx koji vrlo kvalitetno zamjenjuje nekoliko štetnih vježbi na životinjama, te Biopac, uređaj za studentsko samoeksperimentiranje, na kojemu je moguće izvesti šesnaest bezbolnih i zanimljivih eksperimenata na studentima/icama. Nekoliko zavoda Veterinarskog fakulteta također je već je nabavilo ili razmišlja o nabavci zamjenskih proizvoda, pa se nadam da će uskoro i drugi srodni fakulteti uočiti prednosti zamjenskih metoda, a naše obrazovanje postati etičnije i učinkovitije tj. humanije.

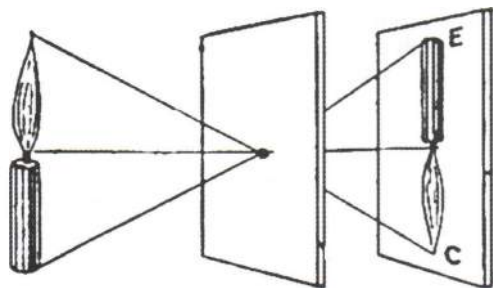

CAMERA OBSCURA

— preveo i obradio **Eugen Vuković**

Trik kojim ćemo se ovaj put pozabaviti omogućit će vam da na vrlo zabavan način iskoristite optički efekt poznat već više od 2000 godina. Ukoliko vješto primijenite savjete iz teksta, moći ćete na zidu prostorije u kojoj spavate, gledati projekciju okoline ispred vaše kuće, i to — pazite sad — okrenute naglavce. Ovdje se koristimo pojavom koju je navodno poznavao još Aristotel, renesansni slikari su je iskoristavali u "uređajima", odnosno komorama, koje su nazivali "camera obscura", a ista pojava predstavlja i osnovni princip rada svih današnjih kamera i fotoaparata — kako analognih, tako i digitalnih.

Objasnimo ukratko o čemu se radi. Ukoliko za sunčanog dana stojite u zamračenoj prostoriji u koju jedino svjetlo dolazi kroz malu rupu (u pravilu promjera manjeg od pola centimetra), na suprotnom zidu će se projicirati naopačke okrenuta slika okoline, tj. prostora ispred spomenute rupe.

Problem s ovako dobivenom slikom je taj što je ona prilično tamna. Ukoliko rupu proširujemo, svjetloća projicirane slike će rasti. Nažalost, što više proširujemo rupu slika također postaje i mutnija. Zbog toga se služimo lećom, jer ona može "poravnati", tj. fokusirati zrake svjetla koje bi inače ostale raspršene — tako ćemo koristiti i širu rupu bez gubitka oštine.

Karakteristika leće koja nam je ovdje najvažnija jest njena žarišna dužina (engleski: focal length). Ona se izražava u metrima (tj. centimetrima, milimetrima i drugim izvedenim jedinicama) i trebala biti jednaka udaljenosti leće i površine (zida) na koji sliku projiciramo. Ukoliko je udaljenost leće i zida četiri metra, trebate leću žarišne duljine četiri metra. No, kako doći do leće željenih karakteristika?

Tekst kojeg čitate zapravo je ponešto modificirani prijevod, a njegov izvorni autor (Amerikanac) tvrdi da se takva leća može nabaviti kod većine optičara koji se bave izradom naočala. Moram priznati da nešto slično nisam pokušao u zagrebačkim optikama, ali mi se čini da bi to trebalo biti moguće. Problem je što proizvođači optičkih pomagala za vid (čitaj naočala) žarišnu duljinu ne izražavaju u metrima nego u dioptrijama. Na sreću, žarišnu duljinu izraženu u metrima, možemo prebaciti u dioptrijske pomoću slijedeće vrlo jednostavne formule, ona glasi:

$$D = 1/\text{žd}$$

D = dioptrijska, **žd** = žarišna duljina (u metrima)

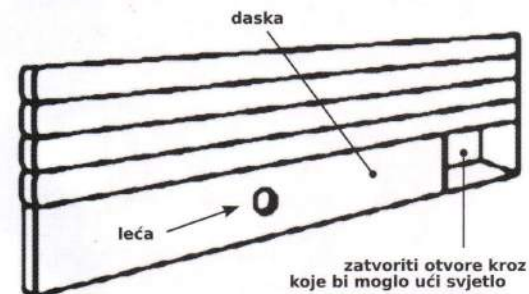
No, probajmo ovo objasniti na primjeru. Recimo da je udaljenost između leće i zida, na kojem će se slika projicirati, četiri metra. Tad bi nam trebala leća žarišne duljine četiri metra, tj. dioptrijske: $D = 1/4 = 0,25$. Dakle, naručujemo leću dioptrijske "0,25". Treba reći i to da su nam u ovom slučaju korisne samo leće "+" dioptrijske, dakle trebamo "+0,25"

Ukoliko leću kupujete kod proizvođača naočala nećete moći toliko precizno prilagoditi dioptriju jer se ovdje žarišna duljina povećava za $1/4$ dioptrijske, dakle: "+0,25", "+0,5", "+0,75", "+ 1"... Teško je naći leću dioptrijske "+0,2" ili "+0,3" i zato slika vjerojatno neće

biti potpuno oštra (žarišna duljina vjerojatno neće u potpunosti odgovarati udaljenosti leće i zida). Naročiti je problem što vjerojatno nećete moći nabaviti leću dioptrije manje od "+0,25" (žarišne duljine 4m), dakle, ukoliko je udaljenost zida i prozora veća od 4 metra, ovime se vjerojatno nećete moći igrati.

Vjerojatno se pitate je li moguće iskoristiti leću iz nekih starih naočala? Problem je što one najčešće nisu zadovoljavajućeg oblika, tj. nisu kružne nego ovalne i, drugo, obično su prevelike da biste ih lako montirali u jednu od lamela rolete, kako ovdje predlažemo. Kako nismo sami poduzeli ovaj eksperiment, ne možemo sa sigurnošću reći da li spomenuti nepravilni oblik leća u naočalima, dovodi i do degradacije slike, ali za očekivati je da to nije slučaj, iako je moguće očekivati određeno iskrivljenje na rubovima. Ukoliko ovo isprobate, svakako nas obavijestite o ishodu. Autor teksta na kojem se temelji ovaj prijevod, predlaže da od optičara naručimo leću promjera 30 mm, tj. tolikog da tijesno stane na dno kazetice filma za fotoaparata Leica formata. Ovo je važno, jer kazeticu možemo poslije iskoristiti u ugrađivanju leće, no o tom kasnije...

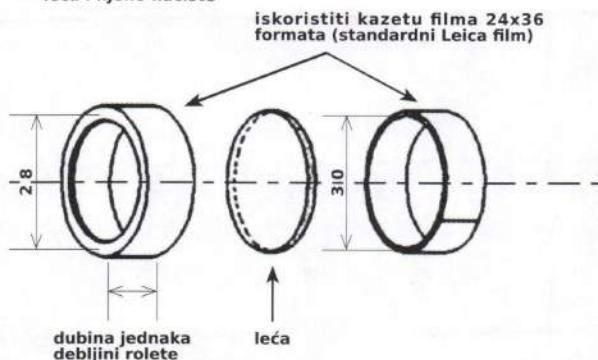
Prije montaže leće budite sigurni da prostoriju u koju je želite ugraditi možete dovoljno zamračiti, jer slika inače neće biti dovoljno jasna, tj. kontrastna. Ovo ne znači da se ne smije vidjeti niti prst pred nosom, no, u načelu, zbroj sviju ostalih izvora svjetla koje pada na zid, ne bi smjeli biti jači od onog koje ulazi kroz leću. Prva mogućnost je da leću montirate u dasku koju ćete postaviti na dno nosača roleta. Dasku treba tijesno montirati među vodilice tako da što manje svjetla ulazi sa strane.

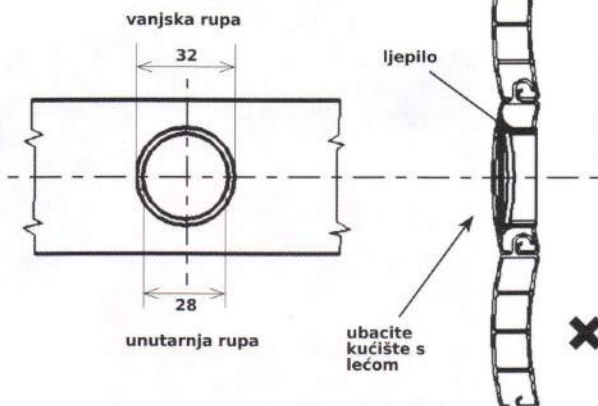
Druga mogućnost je ugradnja leće u jednu od lamela roleta. Zato je najbolje leću ugurati u cijev odgovarajućeg promjera i dužine (spomenuta kazeta od filma će dobro poslužiti).

Najbolje je da leća tijesno ulazi u cijev, a da cijev s lećom tijesno ulazi u rupu napravljenu u roleti. Na lameli rolete napravite dvije rupe od kojih će vanjska biti nešto manja od one unutarnje, upravo kako je pokazano na slici.

— leća i njeno kućište

— montiranje leće u roletu

Treba još znati da će ovako montirana leća projicirati vanjsku sliku pod vrlo širokim kutem (otprilike 180°). To znači da će se slika projicirati na pod, strop i zidove koji se nalaze sa strane. Problem je što se odatle svjetlo reflektira na glavnu sliku i tako joj smanjuje kontraste. Ovo možete riješiti postavljanjem kartonske maske (komada kartona u kojem ćemo izrezati rupu odgovarajuće veličine) s unutarnje strane i to na otprilike 10 cm udaljenosti od leće. Kako se na većini prozora rolete nalaze s vanjske strane na udaljenosti od nekoliko centimetara od stakla, maska izrezana od crnog kartona i zalijepljena na staklo biti će sasvim dovoljna. Rupu na masci odredite prema veličini kadra koji želite postići. To bi bilo to...

VAŽNO: Redakcija 04 naglašava da nitko od njenih članova nije sam poduzeo ovaj eksperiment. Ne preuzimamo nikakvu odgovornost za uništene rolete, izgubljene živce, uzalud potrošene novce ili bilo kakve druge štete proizišle iz dosljedne primjene uputa navedenih u ovom tekstu.

Varijacije na bundevu i

Još jedna neviđena kuharica — pred tobom! Upozorenj su procurili iz NASE, a tiču se očuvanja energije. Ako od recepata, zato jer su do mene došli Božjim — čitaj, mis najvjerojatnije znači bijeg u nepoznato, i tako do kraja

— napisao Vrki

Punjenje telefonske kartice

Sigurno vam se mnogo puta dogodilo da vam se, taman kad biste dobili željeni broj telefona, te počeli pričati, dogodio cut, te ste skužili da nemate više kredita na telefonskoj kartici. Ne očajavajte, imate rješenje! Telefonsku karticu treba nalijepiti čipom prema ekranu na vaš televizijski uređaj. Kad ste to obavili, upalite televiziju, te odaberite neki program gdje je tzv. snijeg. Zalijepite karticu te ju držite tako 5-6 sati. Čaka je u tome da je NASA razrađivala ovaj program s HTV-om, točnije s njihovom pretplatničkom/odmetničkom frakcijom, tako da postoji šansa da vam neće raditi, ukoliko niste platili pretplatu.

Punjenje kartice za mobitel

Siguran sam da će ovaj recept pomoći mnogima, a i dijelom srušiti magnat mobitelne industrije. Naime, potrošenu karticu treba zaliti s nekim od sapuna koji se koriste u kućnoj upotrebi. Na taj način smo lužnatošću uništili zli kiseli protekcijski kod koji nas čini nesretnim. Nakon toga, sljedeći je (logični) korak da karticu pohranimo u kištru (deep freeze), te tamo ostavim najmanje 12 sati. Pažnja! Ako je ostavimo manje od 12 sati, može doći do magnetske implozije koja bi uzrokovala ionizaciju na suprotnim polovima, te rezultirala eksplozijom (vidi Bejrut). Nakon 12 sati, izvadimo je te ukucamo PIN s kartice + broj kredita koji želimo ostvariti.

punjenje kartica

e! Ovaj put neki od najekskluzivnijih materijala koji ete na site od NASA-e, nećete naći nijedan od ovih terioznim — putevima. Znam da objavljivanje ovoga života — koji će oni pokušati obustaviti, ali...

Slatko kiseli seitan s bundevom

- + 3 šalice bundeve narezane na kockice
- + 3 šalice seitana narezanog na kockice (marinirati u soja sosu, senfu i rižinom octu, a a + malo brašna (tip 850)
- + 3 do 4 žlice tamnog sezamovog ulja (može i obično)
- + ½ do 1 šalica jabučnog soka
- + sojin sos
- + kuzu (može i gustin)
- + sitno sjeckani mladi luk (može i peršin)

Kockice bundeve skuhaite na pari (ili malo vode), pazite da se ne prekuhaju. Marinirani seitan lagano pobrašnite i pržite na tamnom sezamovom ulju. Dodajte bundevu, vodu od parenja i jabučni sok. Dodajte kuzu u malo hladne vode, koje prelijete preko povrća i seitana. Kratko prokuhajte kuzu da se zgusne. Pospite mladim lukom (ili peršinom). Poslužite s nekim od vama ljubljenih priloga.

Njoki od bundeve

Eto, postoji varijanta, ako imate bundeve, da se naprave i njoki. Caka je u tome da bundevu narežete na kockice, te kuhate u mlijeku s malo češnjaka. Trebalo bi pripaziti da ju ne prekuhate, te da bundeva ipak zadrži nešto svog okusa i izgleda. Kada ste to učinili, zamijesite njoke kao da ih radite od krumpira, zakuhajte vodu, te ih ubacite.

Drage čitateljice i dragi čitatelji, i u ovome broju naš otvoreni kôd (Open source) i slobodan softver (Free kako o programima, tako i o vrijednostima Open source) praktičnim savjetima potakne i olakša upotrebu slobodnog području baš i nemaju velikoga iskustva ili ga nemaju. Imate li pitanja, komentara, kritika ili prijedloga, želite nešto vezano uz ovu tematiku, nemojte se sramiti, ne morate biti sam nikakav Linux guru, pa stoga nikako nemojte ništa reći da biste se javili/e. Samo naprijed, pišite mi na peroga

ACO I DR. PHP ŠLOSER — TVORCI VLASTITOG FREE TamTam feat. emuCms

— piše Pero Gabud

Nakon predstavljanja UBUNTU-HR LOCO TEAM-a i njihove inicijative, u ovom broju predstavljamo nove dvije inicijative. Ovog puta sa nama su Aco i dr.php Šloser — dva domaća autora slobodnog softvera. Aco je razvio TamTam, kolaboracijski server, dok je Šloser autor CMS — Content Management Systema ili emuCMS.

04:Možda za početak da nam objasnite što je to kolaboracijski server tj. CMS i čemu služe?

ACO:Kolaboracijski softver pomaže u situacijama kod kojih veći broj ljudi radi na nekom grupnom projektu. Kod TamTama taj projekt može biti i običan web site, a pokazao se izrazito korisnim u situacijama kad struktura sitea nije definirana na početku, već se postepeno uz rad na siteu izgrađuje.

ŠLOSER:CMS — Content Management System je program koji omogućuje upravljanje određenim sadržajem. Najčešće se CMS-ovi koriste za postavljanje i uređivanje sadržaja na web stranicama i portalima. Postoji vrlo široka paleta CMS-ova koji se međusobno dosta razlikuju, ali ukratko bismo CMS mogli opisati kao alat koji omogućuje korisniku/ici da bez ikakvog znanja html-a ili nekog programskog jezika brzo i jednostavno postavi određeni sadržaj na web stranicu.

Veće portale koji dnevno objavljuju nove sadržaje bi bilo gotovo nemoguće zamisliti bez ovakvih programa.

EmuCMS je open source program, objavljen pod GNU/GPL licencom, baziran na PHP/MySQL tehnologiji. On je zapravo framework koji omogućuje svakome tko zna osnove html-a da uklopi emuCMS u svoj dizajn vrlo brzo i jednostavno. Za uređivanje sadržaja na već postavljenom siteu je dovoljno osnovno znanje služenja računalom.

04:Zašto ste se pored mnoštva sličnih softvera (naročito CMS) odlučili za stvaranje vlastitog?

ACO:Kao što to obično biva, započeto je na radu baš zbog nekih featurea koji su bili potrebni, a nisu se mogli pronaći u već postojećem softveru. Na kraju je to završilo s nekoliko desetaka siteova pogonjenih TamTam-om.

ŠLOSER:Ja se već nekoliko godina bavim izradom web stranica i prvi susret sa CMS-om me oduševio, bio je to PhpNuke. U par klikova sam postavio stranicu, unio sadržaj i imao sam stranicu koja je solidno izgledala i koju je bilo vrlo lako za održavati i puniti novim sadržajem. Ali kada sam htio napraviti neke veće promjene

stavljamo s rubrikom vezanom uz software). Njezin je cilj da educira, Free software zajednice te da mnogog softvera ljudima koji na tom uopće.

lite li podijeliti svoje znanje/iskustvo se javite. Ne zaboravite da ja ništa ne misli da niste dovoljno stručni. Zamir@zamir.net

SOFTVERA

u dizajnu ili načinu prikaza određenog sadržaja, to nisam mogao. I tako sam neko vrijeme tragao za "savršenim" CMS-om koji će mi omogućiti da ga vrlo lako i brzo uklopim u bilo koji dizajn, a da kroz njega mogu graditi kompletnu strukturu sitea po svojim potrebama. I nakon dosta traganja i isprobavanja nekoliko desetaka CMS-ova zaključio sam da mi je jednostavnije napisati svoj, koji će mi to sve omogućiti.

OTVORI, OTVORI PA SE RAZGOVORI

04: Da li izrada softvera iziskuje puno truda i vremena?

ACO: Kombiniram da svaki posao koji želiš raditi kvalitetno iziskuje određeni trud i vrijeme.

ŠLOSER: Da. Ali kada radiš slobodan softver sebi za gušt, onda nemaš dedlajn koji moraš poštovati nego radiš polako i gradiš taj svoj softver. Definitivno iziskuje puno vremena, ali meni osobno to više predstavlja zabavu i izazov nego li tlaku. Da nije tako ne bih to niti radio.

04: Otkud uopće interes za slobodan softver i GNU/Linux? Zašto niste komercijalizirali i zaštitili svoj proizvod?

ACO: Slobodnim softverom i GNU/Linuxom se bavim već duže od 10 godina, jedan sam i od

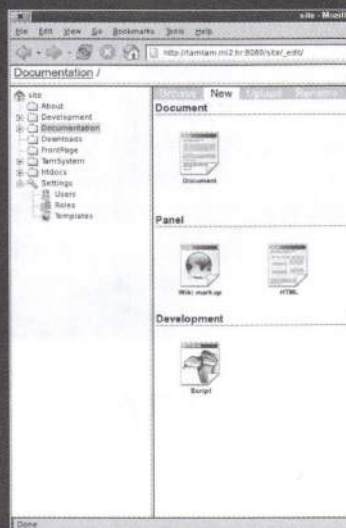
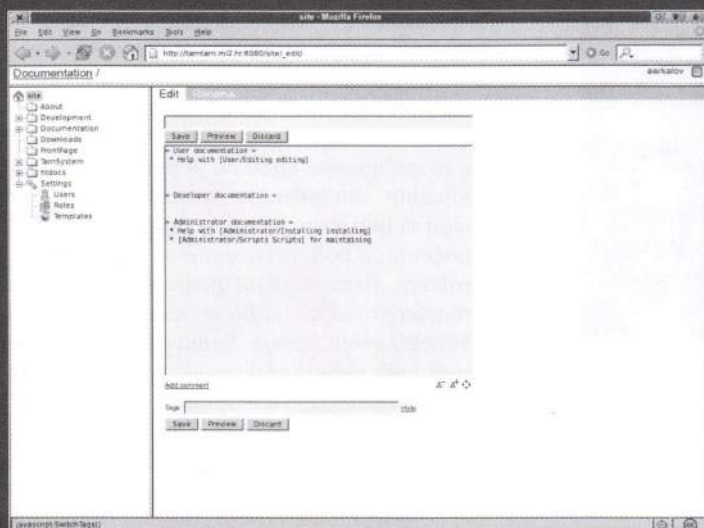
osnivača Hrvatske Udruge Linux Korisnika. Rekao bih da je moje zanimanje bilo neki rezultat razvoja mene kao programera i osobe koja voli istraživati i razumjeti kako stvari funkcioniraju. Slobodan softver znači da rezultat svog rada katkad mogu dati besplatno drugima na raspolaganje, ali meni je puno bitniji onaj "slobodan" dio termina. To znači da ja slobodno mogu vidjeti kako je netko drugi — bolje upućeniji ili bolji programer — riješio neki problem. To mi omogućuje da se razvijam kao programer i učim od boljih koji se ne ustručavaju podijeliti svoje znanje. Sama činjenica da će drugi ljudi vidjeti svaki znak, ili glupi komentar, koji si napisao, tjera te na neku samodisciplinu pisanja i traženja boljih rješenja problema. Ima dosta članaka i knjiga na tu temu, ali mislim da su to neki od dobrih razloga zašto bi netko tko se želi smatrati programerom trebao imati barem jedan slobodan projekt kojeg će, ne samo kao gotov produkt, već i onaj oku sakriven kôd — izložiti kritici.

ŠLOSER: Ja držim da bi sav softver trebao biti slobodan, pa sam naravno i ono što ja radim učinio slobodnim i dostupnim svima. Osim toga, ja sam počeo programirati tako da sam kopao po tuđim kodovima, i mislim da mi je to dosta pomoglo u kasnijem radu, pa bih htio isto omogućiti i drugim novim programerima/kama. Isto tako, cilj mi je da nešto što radim, koristi što više ljudi, a ako je softver slobodan, doći će do puno više ljudi nego li ako je zatvoren. Na taj način se širi krug ljudi koji testiraju taj softver što pomaže u pronalaženju bugova i osmišljavanju novih featurea. Kada radiš neki zatvoreni softver, radiš sam ili s vrlo malim timom, dok rad na slobodnom softveru uključuje ljude iz cijelog svijeta što je puno zanimljivije i izazovnije.

Što se tiče komercijalizacije, slobodan ne znači nužno i besplatan, i dugoročno gledajući razvoj slobodnog softvera se može i isplatiti.

04: Pitanje koje se često čuje vezano uz slobodan i otvoren softver je zlouporaba. Ne bojite li se da netko uzme vaš proizvod, malo ga preradi i zaradi brdo love?

ACO: Da budem iskren, da sam zadnjih pet godina života utukao na pronalaženje boljih rješenja od Skypea — ili nečeg sličnog i totalno novog što bi mi moglo donijeti milione — mislim da bih dobro razmislio prije nego što

bih to objavio kao slobodan softver. Situacija s TamTamom je definitivno drugačija. Objavljujući ga kao slobodan softver ja dajem mogućnost bilo kome da uzme ono što sam napravio i to nadogradi, uz uvjet da se navede da je to uzeto od mene. Možda će netko i doći na ideju da uzme TamTam, zaprži na CD sa knjižicom i prodaje za neki novac. Problem na koji će naići je da softver nije nikad gotov i zahtijeva neko konstantno održavanje. Objavljujući pod slobodnom licencom, ja ne dajem i reklamiram samo softver, već i sebe kao developera. Što je softver popularniji i kvalitetniji, to je moj rejting veći. Vrlo je čest slučaj, skoro pa i pravilo, da u ovakvim slučajevima ne dođe do zloupotrebe već kompanija koja želi upakirati i distribuirati softver, financijski podupire ili zaposli originalnog autora. S obzirom na veliku količinu slobodnog softvera to i nije tako čest slučaj, ali je svakako i jedan od razloga zašto neki ljudi objavljuju svoje uratke pod slobodnim licencama.

ŠLOSER:Ma samo nek' izvoli... Da se s mojim CMS-om može obogatiti već bih ja sam bio milijunaš. :) Istina je da netko može uzeti moj CMS i s njim napraviti site koji može bolje prodati nego da se radi o statičnom siteu, ali da bi se to dalje dilalo i od toga svega digla malo veća lova, ipak je potrebno nešto znati o

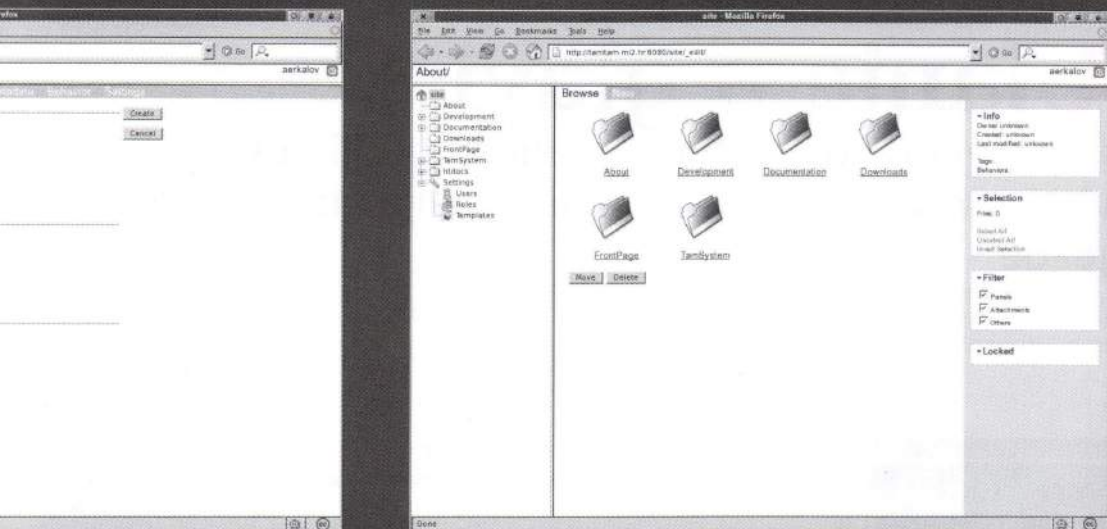
programiranju, a takva osoba će vjerojatnije napisati svoj softver nego koristi moj.

SUDJELUJ U PROJEKTU

04: Također, u zadnje vrijeme je dosta aktualno pitanje sigurnosti. Kakvi su vaši softveri u tom pogledu? Tragate li za sigurnosnim propustima?

ACO: Tragam ja, ali na moju sreću nije TamTam toliko popularan tako da se nikome i ne da trošiti vrijeme na traganje za najsitnijim propustima u kodu.

ŠLOSER: Meni je, uz programiranje, sigurnost na Internetu jedna vrlo zanimljiva tema tako da dosta posvećujem pažnje sigurnosnim pitanjima. Smatram da je emuCMS siguran kao i većina CMS-ova, ali definitivno mi je u bližoj budućnosti i u idućim verzijama koje će izlaziti, cilj još neke stvari zakomplicirati tako da će jedna od glavnih karakteristika emuCMS-a biti sigurnost. Naravno da apsolutno sigurni sustavi na Internetu ne postoje, ali uvijek je moguće neke stvari dodatno zakomplicirati eventualnim napadačima. Ali, to pitanje sigurnosti je još jedna prednost slobodnih softvera, jer slobodne softvere koristi veliki broj ljudi koji će javiti autoru ako naiđu na neku sigurnosnu rupu.

04: Kako zainteresirani/e korisnici/ce mogu doći do vaših softvera?

ACO: Najlakše je otići na web adresu <http://tamtam.mi2.hr/TamTamDev/> ili kontaktirati mene na aco@mi2.hr

ŠLOSER: Vrlo skoro, a nadam se do izlaska ovog broja 04-ke, postaviti ću stranicu na www.emusoft.org gdje će se moći skinuti sve verzije ovog CMS-a kao i ostali moji slobodni softveri, poput: emuForum — foruma, emuPetition — on-line peticije, i emuFreeCart E web shopa. Razlog što taj site još nije postavljen je taj što ne želim stavljati on-line programe koji nemaju detaljna i jasna uputstva i dokumentaciju. Dok site ne zaživi, sve informacije se mogu dobiti na info@emusoft.org

04: Kakvi su vam daljnji planovi vezano uz slobodan softver?

ACO: Pa upravo je izašla nova i puno dorađenija verzija TamTama. Plan mi je nastaviti dodavati featuree, raditi na uvijek bitnoj dokumentaciji, jer je slobodan softver uvijek kritiziran zbog loše dokumentacije — i promociji. Osim što radim na softveru, radim i na razvoju siteova koji su pogonjeni TamTamom. Uskoro, odnosno čim nađem višak vremena, ću pod slobodnom licencom objaviti nekoliko projekata na kojima sam radio ili trenutno radim.

ŠLOSER: Kao što rekoh u odgovoru na proteklo pitanje, postaviti ću emusoft.org site, dodati još neke module i featuree u emuCMS da konačno mogu objaviti verziju s kojom ću biti zadovoljan i koju ću proglasiti verzijom 1.0. Osim emuCMS-a i ostalih softvera koje već imam, imam plan za još neke, a također bih volio u cijelu priču uvući još ljudi tako da se sve to malo brže razvija.

04: Želite li još nešto dodati?

ŠLOSER: Pozvao bih sve koji se žele na bilo koji način uključiti u razvoj, testiranje i promociju emusoft.org programa da se jave na info@emusoft.org. Treba ljudi za testiranje, dizajniranje html predložaka, prevođenje na strane jezike i naravno programera/ki koji bi htjeli/e pisati dodatne module.

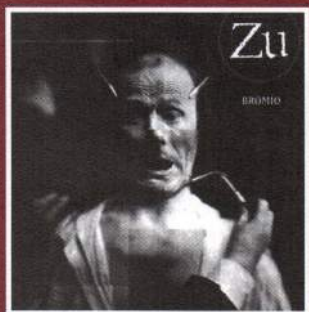
Trenutno mi je najbitnije naći web dizajnere i dizajnere sa sklonostima prema pixel grafici — za izradu ikonica, nekog tko zna crtati da napravi logo i naravno testere koji bi isprobali sve te programe. Nikakvo posebno predznanje nije nužno, sve koji imaju malo dobre volje pozivam neka se jave na info@emusoft.org.

NEOBIČNI SUCCESS STORY TALIJANSKOG TRIJA ZU

ZUjanje u glavi

S nebrojenim koncertima stekli su publiku koja ih vjerno prati, a istodobno su i "zvijezde" i "anti-zvijezde"

- napisao **Franjo Glušac**
- razgovarao **Vid Jeraj**
- recenzije **Stjepan Jureković**

ZU, Bromio, Wide, 1999., WD029

Već na prvom albumu Zu najavljuju da će suradnje biti oblik rada koji će objavljivati. Na Bromiju im tako društvo pravi trubač Roy Paci koji se vrlo dobro snalazi u rascjepkanoj strukturi kakva dominira glazbom benda u to vrijeme. Ovdje još nema toliko puno free jazz, bar ne u smislu ritma, jer ritam-sekcija drži, iako istrzanu i kompleksnu, još uvijek čvrstu bazu. Funk iz pakla. Pa čak se i brass u rijetkim trenucima u potpunosti oslobađa, već se češće oslanja na aranžirana poigravanja i dijaloge. Album zna nabrijati, ali shizofrenija kojom su Zu kasnije krenuli tek je u uzlaznom stadiju.

Nakon sjajnog prologodišnjeg dvodnevnog nastupa s Dalek i Steve MacKayeom, te nekoliko koncerata unazad par godina, Zu su 27. siječnja ponovno nastupili u KSET-u, ovaj put sa saksofonistom Matsom Gustafssonom. Zu su netipičan bend: ne sjedaju svakom na želudac na prvu loptu. Njihova improvizirana verzija soul muzike sedamdesetih, ili šteketave bas linije u suradnji sa isprekidanim bubnjarskim dionicama prevučene sentimentalnom jazz saksofonskom lirikom, asociraju na Ornette Colemana, Frithov Massacre i James Browna istodobno. To ih čini interesantima i neprijemčivima u istom trenutku, pogotovo jer "zu" znači "zatvoreno" na njemačkom.

Njihovo pojavljivanje na talijanskoj avant sceni 1997., potaknuto izlaskom Massima Pupilla (bas), Jacopa Battaglie (bubnjevi), te Luce Maia (alt i bariton saksevi) iz kulturnog talijanskog 80's benda Gronge u kojem su svirali od 1993., nije odmah izazvalo buru na talijanskoj i europskoj avant-sceni, već je prije taklo kulturne nego supkulturne krugove. Prve dvije godine postojanja odrađuju kao komorni bend pišući muziku za teatar: komade Jeana Geneta, "Octavia", "Vladimir Mayakovski", te radijske drame. Dovoljno za stjecanje pažnje i ulaženje u konkurenciju za nagradu Radio Grand Prix '97 — francusku instituciju za radijske kompozicije.

1999. upoznaju trubača Roya Pacija, iz pratećeg benda internacionalne zvijezde Manu Chaoa i suradnika Evana Parkera, koji im se ubrzo pridružuje, te osigurava bendu pažnju europskih avant-jazz krugova. Suradujući s njim snimaju prvi album "Bromio", objavljen na talijanskoj Wide Records, popraćen europskom turnejom tijekom koje nastupaju i u Zagrebu. Tokom turneje, točnije u Nizozemskoj, upoznaju kulturni dutch bend The Ex i tu zapravo počinje njihova priča.

Te i sljedeće godine nižu se turneje sa The Ex, Nomeansno, Ruins i Otomom Yoshihideom. Priča se dodatno zahuktava objavljivanjem albuma sa Eugeneom Chadbourneom kao gostom nakon čijeg izlaska oni, zapravo postaju internacionalne zvijezde. U sljedeće dvije godine nanizali su solidan broj nastupa, što po jazz festivalima, što po indie festivalima poput Music Unlimited u Welsu čiji su kuratori bili upravo The Ex, te si osigurali pažnju i jazz i al-

ternativne javnosti. Jedan od ljudi koji je pogurao tu lavinu bio je i John Zorn koji ih je svojedobno proglašavao "najvećim nadama europskog avant-jazza".

Novostečena slava nije besmisleno protraćena na samohvalu, već ju ZU koriste kako bi nastavili kolaboracije s The Ex, Dälek, Karate, Sonic Youth, Nobukazu Takemurom (što im je osiguralo japansku turneju), Peterom Brotzmannom, Amy Denio (Billi Tipton Memorial Saxophone Quartet), Johnom Edwardsom te većim brojem ljudi iz čikaške underground jazz škole. Jedan su od malo europskih bendova koji su imali šansu snimati sa Steveom Albinijem i Bobom Westonom (Shellac) u njihovu studiju Electrical Audio u Chicagu. Krajem prošle godine objavili su albume s Fred Lonberg-Holmom, koji je nedavno nastupio u Zagrebu s Joeom McPheejem, s Mats Gustafssonom, a i side projekt "Ardecore" — inspiriran rimskim baladama o ubojstvima. Također od 2001., održavaju ZUfest u rodnom Rimu.

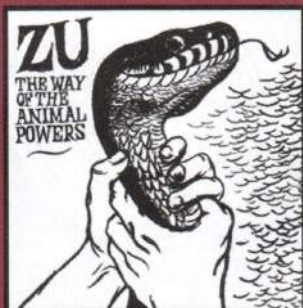
Zbog čega onda toliki kult među underground muzičarima, a s druge strane publika koja ih ili prihvaća ili ne prihvaća? S nebrojenim koncertima stekli su publiku koja ih vjerno prati, a istodobno su i "zvijezde" i "antizvijezde". Prije svega, publici koja "brije" na muziku izmamili su simpatije destrukturiranim ritmovima, a opet gromoglasnim zidom zvuka koji istodobno udara u želudac i tek ponekad tjera na ples. "Uspjeli" su spojiti sve najbolje iz improvizirane muzike sa zapada i povezati to sa noise-rock utjecajima kojima su bili izloženi tijekom muzičkog sazrijevanja, istodobno izbjegnuvši takozvane zamke klasične pop-glazbe. ZU klišeji nisu tipični klišeji, ako su klišeji uopće. Sva muzika je prepuštena rastu iz same sebe, što je na kraju i bit improvizacije i jedini način uspostave komunikacije među muzičarima, što su oni itekako iskoristili te se na taj način povezali s navedenim muzičarima. Drugi plus im je nepretencioznost kojom su stekli uvažavanje i publike i kritičara. Na kraju, ZU su pravi live bend i bolje funkcioniraju uživo nego na albumima koji su nenaviklom uhu možda hermetični i nedovoljno isproducirani da bi zadovoljili prosječno uho, no ukoliko se to poveže uz značenje njihova imena — to je to. Zar ne?

Zu, Live In Hellsinki, Tang Plastik/Goodfellas, 2003.

Zu su na glasu odličnog koncertnog benda i u to se mogao uvjeriti svatko tko je bio na bilo kojem od njihovih zagrebačkih koncerata. Zbog toga im *live* albumi imaju posebnu vrijednost. Tek u kontaktu s publikom njihova ekspresija dobiva smisao. Ona je uvijek u funkciji izazivanja nesvakodnevnih stanja kod slušatelja, a u neposrednom odnosu to joj najlakše polazi od ruke. Ovaj koncert zatiče bend u punoj formi nakon što su odsvirali petsto koncerata u pet godina. Snimka je vrlo kvalitetna i lako dočarava atmosferu nastupa. Definitivna preporuka svima kojima glazba Zu ne uzrokuje probavne smetnje, naročito zato što predstavlja rijetku priliku kada je bend nastupio u originalnoj postavi trija.

ZU

ZU, The Way OF The Animal Powers, Xeng, 2005., CD04

Objavljen na isti dan kada i "How To Raise An Ox", ovaj album pokazuje mračniju stranu Zu-a. Komorniji zvuk pruža čelist Fred Longberg-Holm koji nalazi bend u prizemljenijoj fazi. Kao ona faza historije kada se šćućuri i prikrije u čovjeku čekajući pogodan trenutak da izleti van bjesnija nego ikad. Zu ovladavaju sotonskim beštijama, koriste životinjske moći ne bi li ih zauzdali i time drže dramatiku i pozornost slušatelja do kraja albuma. Glazba cijelo vrijeme želi eksplodirati, ali ju Zu konstantno zakucavaju. Atmosfera cijelo vrijeme vrije, ali nikako da prokuha. Pod njihovom kontrolom, free-jazz se koprcu, u grčevima se trza sve dok konačno svima ne postane jasno da je najveća vrlina ovih momaka da u svojim rukama drže konce kaosa.

**Amy Denio
(multiinstrumentalistica, skladateljica)**

"Upoznala sam Zu u Rimu u proljeće 1999., preko trubača Roy Paci, kojeg nisam dotad poznavala. Odmah me pozvao na snimanje sa Zu. Sljedećeg dana, gledala sam kako Roy sipa tri pune žličice ljutog crvenog papra u svoj tanjurić tjestenine! Popodne smo svirali u malom tonskom studiju u garaži, mjeseci su prošli dok nisu smiksali i editirali naše improvizacije, bila je to iznenađujuća snimka! Pregovarali smo s talijanskim Wide Records o izdavanju, zatim smo odsvirali nekoliko koncerata kao kvintet. Roy je rekao da ne može doći na koncert u Torinu, jer je na turneji s Mau Mau. Ipak se pojavio, te smo skupa završili tonsku i otišli na večeru. Roy je pojeo ogroman komad praktički sirovog mesa. Koncert je dobro prošao, te smo otišli u bar, i pili dum-dum tekile do zore. Odspavali smo nekoliko sati, i krenuli prema rivijeri, vrlo zavojitom cestom. Royu baš nije bilo dobro, malo kasnije je bio u očajnom stanju: zbog krivudavih cesta, nekoliko dana poremećenog bioritma, a možda i zbog ogromnog komada mesa koji mu je još čučao u želudcu. Pronašli smo bolnicu, i čekali nekoliko sati, dok je Roy rehidrirao.

Poslije smo se razišli, a prvog travnja prošle godine sam otišla na Zu u Milano, sa sunčanim naočalama i velikim šalom koji mi je pokrivaio lice i kosu. Massimo i Luca su prošli kraj mene i nisu me prepoznali. Na kraju večeri, prijatelj me predstavio Zuovcima, kao Fatimu, koja je upravo došla iz Teherana. Na broken englišu sam im rekla kako mi se jako sviđa njihova glazba, i slično. Massimo je položio ruku na srce, i baš onak' slatko rekao 'Hvala ti, počašćen sam! Baš lijepo od tebe...', kad li sam strgnula šal i naočale i rekla 'aprilili-li-li!!!', na što su se svi nasmijali."

Mats Gustafsson
(švedski saksofonist, Laponac)

"Prvi put sam upoznao Zu u KSET-u, bio je to vrlo pozitivan šok za mene, jer sam čuo stvari koje su moji glazbeni korijeni, odsvirane na način kakav nikad ranije nisam čuo. Moji su korijeni punk-rock i garage-rock, poslije sam godinama svirao eksperimentalnu i improviziranu glazbu. Prije nekih četiri, pet godina sam krenuo natrag prema onom što me odredilo u ranoj mladosti, tražim i koristim inspiraciju iz garažnog zvuka, posebno u grupi The Thing. Tako da je imalo jako puno smisla da se povežem sa Zu. Poslije smo išli skupa na talijansku turneju, nakon čega smo išli u studio, bio je to veliki izazov za mene. Skušili smo se preko hardcora i alternativne glazbe. Općenito sam protiv žanrova, imenovanja glazbe, jer ona može biti ili dobra, ili loša, kako je god nazivao. Ako ti se sviđa, sviđa ti se, to je dosta jednostavno. Za mene su najbitnije energija i forma, što mogu naći i u metalu i u hardcoreu, rocku, u jazzu, zapravo me zanimaju energija, posvećenost i snaga. Sa Zu mi se lako povezati, slušamo iste stvari. No Means No su nam vrlo snažna veza, koje slušam već godinama, i zato nam je lakše surađivati."

Eugene Chadbourne
(američki gitarist, improvizator)

"Drago mi je da se Zu smatra uspješnima, zajedno smo snimili dva CD-a koji su jako dobro prošli na college-radio stanicama u SAD. Svojevremeno su u europskim jazz-krugovima na Talijane svi gledali pomalo uzdignutog nosa, ali mislim da će Zuovci odsjeći te njuške i od njih napraviti neku slasnu talijansku kobasicu."

Zu vs. Mats Gustafsson,
How To Raise An Ox,
Atavistic, 2005., CD168

Kulminacija shizofrenije bio bi definitivno ovaj pakao od glazbe. Nešto jako zlo i prijeteće se krije u ovom albumu što je samo razlog više da ga toplo preporučam svakome raspoloženom za osjetilne eksperimente. Zu su otišli daleko i svirački i produkcijski, no što su tehnički potkovaniji to si više slobode u kršenju dozvoljavaju. Ili drugim riječima, u trenucima kada su najbliže tome da zvuče kao rock bend, zvuče najbliže onome što bi se moglo nazvati free jazzom. Album je istovremeno i prštav od podivljalih saksofona i težak od ritam sekcije, istovremeno je i improviziran i konkretan. Zvuči kao slobodna forma koja vrišti u okovima klimave strukture. U postizanju toga sigurno im je pomogao Mats Gustafsson koji svojim iskustvom vrlo vješto kroti glazbu albuma, ali da su Zu ti koji vode glavnu riječ dokaz je i sljedeća suradnja.

FELJTON — REGGAE, DUB I DANCEHALL (prvi dio)

Reggae — Kultura, a i korijeni...

Svaku etiketu ili vokala pratili su soundsystemi koji su odigrali jako važnu ulogu u razvitku rootsa

— napisao Igor Kozličić

ROOTS REGGAE JE STAV, A NE ZVUK

Roots reggae je bio, i ostao, najstrastvenija i najrealističnija jamajkanska glazbena forma. Čak ni revolucionarni dub, kao i većinom militantni, seksistički, i donekle ekstremistički, megapopularni dancehall nisu uspjeli uznemiriti poziciju rootsa kao najpoznatijeg proizvoda jednog karipskog otoka.

Koliko god izlizana ova izjava bila, roots reggae nije specifični zvuk. On je stav, koji ponekad kritički, a ponekad humoristički promišlja o životu geta, sa svojim temama karakterističnim za život u siromašnim središtima. U njega je neosporivo uključen i rastafarijanizam, sljedba po definiciji stvorena za crne robove, koja kroz svoju dogmu jasno pokazuje kako nešto istodobno može biti nekonvencionalno i revolucionarno.

Povijesno gledano, roots je nastao krajem 1960-ih iz ska-ritmova. No, za razliku od ska-

Rastafarijanci, dotad mahom stanovnici okolnih brda, po prvi su put izašli u javnost kao članovi i lideri bandova koji su redefinirali samu strukturu jamajkanske glazbene industrije.

glazbe koju možemo gledati kao zabavnu glazbu Jamajke, roots je obilježila činjenica da su po prvi puta rastafarijanci, do tada mahom stanovnici okolnih brda, izašli u javnost kao članovi i lideri bandova koji su redefinirali samu strukturu jamajkanske glazbene industrije. "Blood and Fire" iz 1970., prvi ikada snimljen singl roots reggaea, djelo je jamajkanskog producenta Niney "The Observer" Holnessa. No, zanimljivo je da je prije toga snimljen, ali ne i objavljen album roots legendi Abyssiniansa "Satta Amasa Gana", je jedan od 10 najvažnijih albuma roots povijesti. Kako se eksplozija "Satta" još uvijek iščekivala, Niney nije gubio vrijeme i započeo je suradnju s nizom osoba koje će u budućnosti napraviti mnogo za roots. Velikani reggaea poput Maxa Romea, Dennisa Alcaponea, Big Youtha i Leeja Perrya surađivali su s njim, a kad je prijateljstvo između njega i Perrya prekinuto, nazvao je svoju etiketu The Observer, da napakosti Perryu čija se etiketa zvala The Upsetter. A upravo Perry, koji je u roots unio termin rude reggae, sinonim za podrugljivost, za svog je princa odabrao vokal Max Romea, s kojim je ovaj snimio možda i najbolje radove u karijeri.

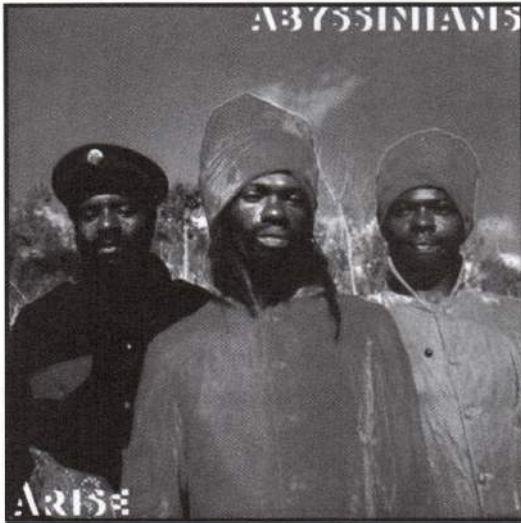
U ovom trenutku su se stvari već dobro zaku hale, a svjetsku popularnost roots doživljava preko svima poznatog Boba Marleya i njegovih Wailersa. O istima ne treba previše pisati jer je dovoljno i napisano.

Na Jamajci se i dalje dešavaju zanimljive stvari. Osnivaju se bandovi poput Black Uhuru, Inner Circle, Israel Vibration, Burning Spear i sl., koji polako potiskuju ska i ine bandove sa scene, stvarajući prostor ulasku novih snaga.

Malo tržište poput Jamajke nikada ne bi postalo toliko veliko da se potražnja za njihovom glazbom nije stvorila i unutar Ujedinjenog Kraljevstva.

Pri tome im pomažu vokali Junior Byles, Junior Delgado, uz već prije navedena imena. No, malo tržište poput Jamajke nikada ne bi postalo toliko veliko da se potražnja za njihovom glazbom nije stvorila i unutar Ujedinjenog Kraljevstva. Čak i danas o jamajkanskom reggaeu vrijedi izreka da ono "što nije objavljeno u UK-u, nije niti objavljeno". Količina novca koju su Britanci plaćali, Jamajčanima se činila golemom. Stoga su od 1972. nadalje, mnogi producenti, vokali i bandovi radili punom parom, pokušavajući plasirati što je moguće više glazbe na britansko tržište, zbog mizerno male prodaje i honorara na Jamajci. Materijal se gomilao, a sukladno s njim i broj izdanja, danas klasika. Albumi "Marcus Garvey" Burning Spear iz 1975., i "Heart Of Congo" The Congos iz 1977. su definirali žanr i od njega stvorili legendu. No, reći da su samo oni zaslužni za to bilo bi nakaradno.

ZNAČAJ SOUNDSYSTEMA

Soundsystemi koji su pratili svaku etiketu, ili vokala, ako je isti bio dovoljno dobar da ga okupi, igrali su jako važnu ulogu u razvitku rootsa. Kako prosječni Jamajčanin u to doba nije imao novaca da kupi ploče, soundsystemi su bili jedino mjesto na kojem je mogao čuti nove pjesme. Soundsystemi su ujedno igrali i veliku ulogu u promociji, jer ono što je prolazilo na soundsystemima često je prolazilo u dućanima. A kako je iz političkih, ili moralnih razloga, bilo slučajeva da se neka pjesma zabrani, poput "Wet Dreams" Maxa Romea, soundsystem je bio jedino mjesto na kojem se takva pjesma mogla i čuti. Rudeness, ili tobožnje vrijeđanje drugog soundsystema ili vokala, jedna je od karakteristika soundsystema.

Veliku ulogu igrao je i Reggae Sunsplash festival, koji se na Jamajci održavao točno 20 godina, od 1978.–1998. i glasio je za mjesto koje svakako morate posjetiti, ukoliko ste ljubitelj reggaea. Brojka od 20.000–30.000 ljudi prisutnih svake godine na festivalu jamčila je prisustvo brojnih televizijskih ekipa i novinarskih reportera iz cijelog svijeta, a nema previše smisla naglašavati da je festival bio glavni adut jamajkanskih turističkih agencija. Njegovo održavanje isprva je prekinuto 1995. zbog financijskih problema, no festivali održani 1997. i 1998. pokazali su pravu narav problema. Iako je broj stranih posjetitelja ostao isti, stanovnici Jamajke su izgubili interes za festivalom, čime su organizatori izgubili veliki dio publike, a time i novca.

Roots, kao i ostatak reggaea, od devedesetih pa nadalje prihvaća fuzije sa srodnim, ali i onim ne toliko srodnim, žanrovima.

ŠIRENJE ROOTSA SVIJETOM

U međuvremenu, u cijelom svijetu se pojavljuju nova imena. Ljudi poput Alphe Blondya, afričke reggae zvijezde s Obale Bjelokosti imaju golemu popularnost u Americi, a i drugdje u svijetu. Vrlo je važno za napomenuti da roots, kao i ostatak reggaea od devedesetih pa nadalje, prihvaća fuzije sa srodnim žanrovima, ali i onim ne toliko srodnim. Tako da ne čudi činjenica da debi album "Pack Up And Leave" Ras McBeana iz Gvajane, iako orijentiran na roots, posjeduje dubwise i dancehall elemente unutar roots kompozicija. Ipak, određeni ljudi ostaju vjerni originalnom rootsu i to im jako dobro ide. Primjerice, Aba Shanti-I kao producent, i Humble Lion kao osoba koja brine za Abinu Falasha etiketu, sustavno educiraju ljude o tome što je roots i kako on zvuči, te najvažnije — kako se isti vrtio na počecima soundsystem zabava na Jamajci. Abu ste mogli gledati na posljednjem Zagreb Winter Reggae festivalu gdje je odsvirao izvrstan originalni soundsystem set. Što se tiče same Abine produkcije tu se može primijeniti izmijenjen slogan, *roots to the bone*.

Kako sada stvari stoje, nebo je granica. I to stoga jer je roots, kao stav, sposoban apsorbirati nove ideje i prebaciti ih u rootical dimenziju, ali i zadržati originalni šarm i poruku. Tome najbolje svjedoči doktrina koju upražnjava Neil Perch kroz Deep Root etiketu, na kojoj spaja dub sa roots vokalima stvarajući tako podlogu koja može opravdano nositi slogan etikete "dubwise no compromise". A o originalnom dubu i njegovim fuzijama više sljedeći put...

INTERVJU BRANISLAV BABIĆ—KEBRA,
OBOJENI PROGRAM

Dečak u četrdeset trećoj

Ja se uistinu osećam kao neko ko tek počinje da radi neku stvar, ali ne zbog godina, bar njih imam, već nema tog nasleđa koje bi mi olakšalo rad, već stalno sve iz početka

— razgovarao i snimio **Davor Konjikušić**

Obojeni Program je po vlažnoj i zaleđenoj cesti iz Novog Sada po treći put došao u Zagreb, tačnije u Močvaru. Povod za svirku je promocija njihovog poslednjeg albuma "Da li je to čovek ili je mašina". S obzirom da je album izašao još prošle godine, očekivalo se da će i ranije stići u Zagreb, no nakon održanog koncerta, ispostavilo se da je 26. siječnja ipak bio pravi izbor. Za razliku od prošlog koncerta u istom prostoru, na kojem je bilo nešto više od stotinjak ljudi, ovaj put je odziv publike bio solidan. Nekako je sve bilo potaman: ni premalo, ni previše.

Obojeni su odsvirali set pesama, uvežbano i moćno, te ostavili publiku u stanju pozitivne napaljenosti. Verovatno za mnoge nedovoljno, no kada na kraju odličnog koncerta odsviraju "Štipaljku" kojom još samo dodatno razdraže apetite ljudi i ne može biti drugačije.

04: Večeras ste na koncertu izašli dva puta na bis, Čini se da je publika bila zadovoljna. Jesi li i ti?

Naravno da sam zadovoljan, pre svega zato što smo dobro zvučali kao bend. U prvih par pesama smo uspostavljali ravnotežu između nas samih, a lagano tokom koncerta je i publika ušla u pesme i time je bio zatvoren krug. Svima je bilo prijatno, mi smo uživali, a i komentari nakon koncerta su pozitivni. Podjednako je bitan naš osećaj, kao i doživljaj publike. Mi nismo bend koji zabavlja

publiku, mislim na to da publici ne podilazimo na razne načine. Ako osete našu iskrenost — to je to! Mislim da je sve funkcionisalo kako treba i hvala svim tim ljudima što su došli po minus 9 stepeni, koliko je bilo vani, da nas slušaju. Svaka im čast.

04: Ovaj put su vas najavili, i to posebno istaknuli, kao najemotivniji bend Srbije. Što to znači, sem da je ta konstatacija svojevremeno spomenuta u jednoj od recenzija vašeg albuma u magazinu Džuboks. Ja bi uz to svakako dodao, uprkos svemu, i najpozitivniji bend Srbije.

Teško je sve to objasniti, a da se ne ude u nekakvu filozofsku demagogiju. Mislim da je u pitanju osećaj slušalaca. Mi tu priču nikada ne spominjemo, a stalno odgovaram na nju. Prilično interesantna pojava. Rekao bih da je naša publika ipak malo specifična, senzibilnija i nalazi prostor da svoj doživljaj iskaže na emotivan način. Jasno je da u svemu tome ima istine, ali ne treba od toga praviti dramu. A što se tiče pozitivnosti, to je OK, jer mi jesmo pozitivni ljudi i voleli bismo da taj osećaj prenosimo i na druge. Muzika je sama po sebi pozitivna stvar, pa još malo konstruktivnosti, pa estetike i mentalne higijene i dobiješ Obojeni Program. Vrlo jednostavno, zar ne?

04: Osim muzike, jel' pišeš nešto trenutno i pripremaš li možda neki novi roman?

Pa, ja stalno nešto pišem, to me relaksira. Roman? Pa voleo bih da se u drugoj polovini godine tome posvetim. U ovom trenutku sam previše okupiran muzikom. Promovišemo novi album i to će još neko vreme potrajati. Katkada se uželim tišine, a kako stvari trenutno stoje, još nisam ni blizu tom osećaju.

04: U bend se vratio i stari basista, što je za pohvalu. Hoće možda u grupu doći i još neko od stare ekipe?

Neposredno pred povratak Ljube, u bend se vratio i bubnjar Cina. Znači, stara ritam-sekcija. Ako se doda da je Dragan kao gitarista već duže od deset godina u bendu, sve ukazuje da je na okupu ekipa koja je dosta dugo zajedno svirala i da je Obojeni Program već sastavni deo njihovih života. To je lep osećaj. Sa druge strane, kod nas je sve širom otvoreno, i nove izmene u postavi su uvek moguće. Naravno, trenutno niko ne razmišlja o tome.

04: Već prije više od godinu dana, nedugo nakon što je Srpska radikalna stranka po prvi put u Novom Sadu preuzela lokalnu vlast, najstariji gradski bend, tj. Obojeni Program, je izbačen iz prostorija u kojima je vežbao. Jeste se snašli za novi prostor u međuvremenu?

Kad se već spominju te političke strukture, a ja ih rađe ne bi spominjao jer nisu to zaslužili, sve je to u stvari isto. Došlo je vreme kada jedni na druge liče. Kada radikali idu ka centru, a demokrate u desno. Konfuzno, bez ideje, i svima je kultura u nekom smislu nepotrebna. Eventualno, za neke njihove akcije, ali onda se tu angažuju lojalni kadrovi. Više da gotovo i nije važno ko i gde vlada. U različitim mestima vladaju različite partije, a svima je zajedničko da je kultura svedena na najnižu moguću meru. Bar iz mog ugla, verovatno bi oni rekli da to nije tačno i naveli šta sve čine.

04: Jel' "kulturno čišćenje" sprovedeno u još nekom segmentu?

Previše im posvećujemo pažnje, ovde je dosta toga postavljeno naopačke. Šteta! Jer ima

sjajnih ljudi, ali oni su marginalizovani, na ivici egzistencije. Oni se ne bave politikom, to je gruba igra za senzibilne ljude. Ti isti, taj jedini potencijal ove zemlje je medijski izopšten i uglavnom čeka priliku da izađe iz zemlje.

04:U intervjuu za jedan hrvatski medij izjavio si da pripadate srpskoj građanskoj opciji u političkom smislu. Jel' politička situacija koja svakodnevno utiče na živote običnih ljudi još uvek utiče i na vaš rad?

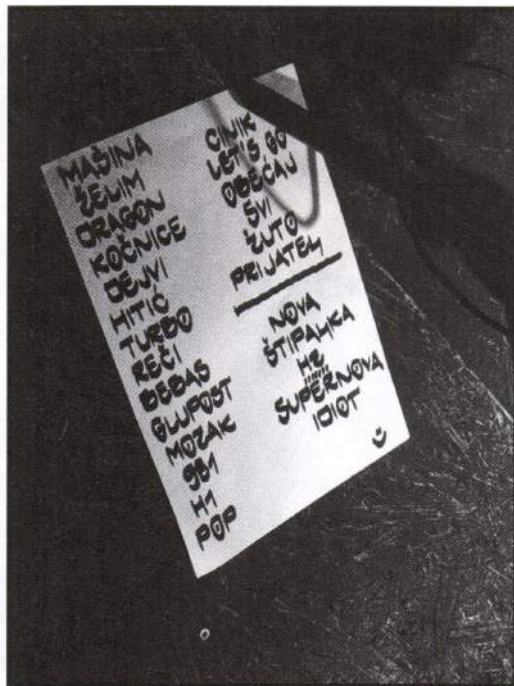
Pa, moglo bi se tako reći da smo nekakva građanska opcija, koja je ovde lagano u izumiranju. Neprimetni, prašina u vazduhu. Nažalost, svaki segment života je u nekakvoj neizbežnoj sprezi sa politikom. Kad to kažem, mislim na model "ako se ti recimo ne želiš baviti politikom, ona će se baviti tobom". Ona je svuda, u mom frižideru, u mojim ormanima, u vazduhu. "Užas", reći ću ja! Dobro, reći će mnogi...

04:Aktivno radiš i na festivalu Exit. Uprkos pojedinim kritikama kako je reč o čisto komercijalnom festivalu i pravljenju profita, festival je doneo i neke pozitivne pomake na kulturnoj sceni Srbije. Na koji si način si našao svoje mesto u tom velikom muzičkom događaju?

Moja aktivnost oko Exit festivala se odvija na dva koloseka, jedan, ujedno i najvažniji, je kada grupa nastupa na festivalu. Drugi je vezan za saradnju sa Exit timom u vezi odabira neafirmisanih bendova za Future Shock Stage. To su neki vidovi saradnje i to za sada ide. Exit festival je za grad kakav je Novi Sad, nešto najbolje sto mu se može desiti. On je odavno prerastao nivo grada, pa i same zemlje. I kad god imam priliku, ja ga veličam, najmanje zbog sebe ili svoje grupe. Može se o njemu pričati i dobro i loše, ali on postoji, i sama njegova bitnost dovoljno govori o potrebi takvog kulturološkog fenomena.

04:Mnogi te rock-kritičari i novinari nazivaju najvećim "dečakom srpskog", odnosno jugoslovenskog rock 'n' rolla. Osećaš se i ti tako, ili ti smeta takav epitet?

Eto ti sad, dečak u 43-oj godini života. Ma dobro, što bi mi smetalo, malo je pedofilno... Doduše, ja se uistinu osećam kao neko ko tek počinje da radi neku stvar, ali ne zbog godina, bar njih imam, jer nema tog nasleđa koje bi mi olakšalo rad, već stalno sve iz početka.

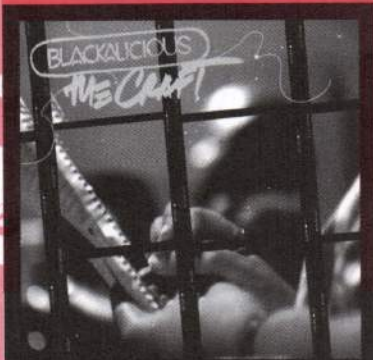

04:I daj za kraj, molim te, otkri hrvatskoj publici zašto na nastupima nosiš svesku sa tekstovima pesama. To već posvuda izaziva kontroverze.

Da, mnogima je ta sveska trn u oku, kada ne znaju kako da ispljuju bend, onda često pričaju kako sam ja odvaljen i čitam. Ali šta ćeš, takvi su ljudi. U suštini, ona služi kao lični kontrolor situacije. Mi smo grupa koja iz materijalnih razloga nije u stanju sebi da priušti, recimo svog čoveka za monitoring. Glavnog tonca još i imamo, ali da bi sve funkcionisalo kako treba — ili kako je svuda u svetu — trebala bi nam barem još tri čoveka. Od čoveka na ulazu, pa čovek ispred publike, pa čovek na bini. Mi se snalazimo na razne načine. Da sada ne navodim razne primere, ali svaki koncert je priča za sebe. Dešavaju se tokom nastupa razne stvari i moraš se užasno brzo prilagođavati. Jednostavno ti mozak ne može na sve strane, a sa druge strane publiku to ne interesuje, što je normalno, i oni te žele uvek sto odsto. Što je manje problema na koncertu, ja se manje i služim sveskom.

Recenzije glazbe 20. i 21.

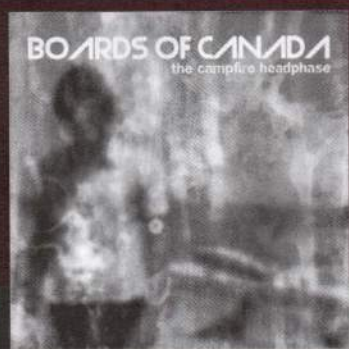
— slušali Ashas Azhdun, Tomislav Kalousek, Igor Kozličić, Dovla

blackalicious, "the craft", anti, 2005, CD 86745

► Producent Chief Xcel i reper Gift of Gab, par koji čini Blackalicious su napravili još jedan album koji zvuči "komercijalno", a da to ustvari to nije. Zvuk im je "turbo" radiofoničan, no daleko su oni od sterilnog i neinventivnog hip hop zvuka. "The Craft", Treći album, samo je potvrdio o kakvim se majstorima tu radi. Chief Xcel je okupio živi bend odličnih i poznatih muzičara, uz pjevača Kweena, pjevačicu Ledisi i njezinog oca, Larryja Saundersa, pionira američkog južnjačkog funka.

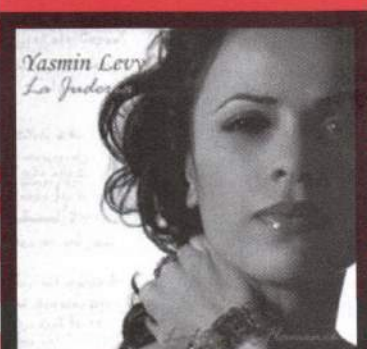
Navodno su napravili nevjerojatnih 120 pjesama dok ih je tek 14 objavljeno na albumu. Tako nije ni čudo što se toliko razlikuju jedna od druge. Album je finalizirao audio-inženjer Russ Elevado, za kojeg Xcel tvrdi da je kao treći član benda. Fini, nenametljivi beatovi i stvarno vrsno otpjevani i odrepani tekstovi zanimljivih tema čine vrlo vješto napravljen album koji će zadovoljiti sve koji traže malo više od same muzike. Oni koji muziku žele samo kao background, moći će Blackalicious čuti u reklami za "Diet Coke", a da to neće ni znati. **aa**

boards of canada, the campfire headphase, warp, 2005, warp 123

► Oduvijek mi se sviđala psihodelija, ali kako sam uglavnom slušao gitarističku glazbu, iznenadio sam se elektronskom muzikom koju rade dva brata pod imenom Boards Of Canada. Njihova bi se glazba mogla opisati kao soundtrack za snove, jer njeguju taj neki jedva mračan infantilno-psihodeličan i sentimentalno-melankoličan pristup, koji se provlači kroz sve njihove radove. Ovdje su momci otkrili gitare, i to je moment koji ovaj materijal totalno odvaja od prijašnjih. Kao i otprije, ime albuma je vrlo čudno, i vidi se da se momci drže provjerenih, i samo njima znanih koncepcija.

Opet, kao i prije, album je dugačak preko sat vremena i u toj dužini dobiva ideju soundtracka: teme se razvijaju dosta sporo, teku poput mirne rijeke, i jednostavno se ne primijeti da je u rijeci proteklo vode i vode, a u ovom smislu minuta i minuta. Nježne harmonije i melodije se prelijevaju s nenametljivim beatovima, poput sjene sunca koja se u sumraku kupa u jedva malo nemirnom uljastom moru, proizvedeci milijune kombinacija svih boja spektra, i tako sve do nirvane. **aa**

yasmin levy — la juderia, Connecting Cultures, 2005

► Kad je u 15-om stoljeću stupio na snagu "Edikt o progonu", sefardski Židovi protjerani su iz Španjolske, a mogli su ponijeti isključivo osobne stvari, uključujući i svoju kulturu. Njihov tradicionalni jezik, ladino, nastao je iz španjolskog i hebrejskog. Sefardima koji se doseljavaju na područje, unutar i oko tadašnjeg Otomanskog carstva, bio je jedina svjetla točka izgnanstva.

Novim albumom, glazbenica ladino tradicije Yasmin Levy, podrijetlom iz Andaluzije, svjetskoj publici nudi sraz flamenca i ladina, odnosno poznate i manje poznate tradicije. Ovom mutacijom Levy otvara vrata ladinu k svjetskim pozornicama, te sama uspješno debitira ove godine na WOMAD-u kao i na prestižnoj BBC World Music nagradi. Lirika albuma tužne je i bolne tematike, unatoč činjenici da pjesme nose ironično vesele nazive poput "La Alegría", što u prijevodu znači radost. Iako bitno različit od prijašnjeg albuma "Romance & Yasmin", u potpunosti inspiriranog ladinom, "La Juderia" se postavlja kao jedno od mogućih rješenja problematike približavanja sefardske svjetovne tradicije širokim masama, dok ona duhovna ostaje i dalje "unutar četiri zida" sefardskih zajednica. **ik**

stoljeća

let 3, bombardiranje
srbije i čačka, Dallas, 2005.

▶ Let 3 se, budimo iskreni, odavno ne bave stvaranjem glazbe. Marketingom, da i to jako dobro. "Bombardiranje Srbije i Čačka", najavljavano pune dvije godine konačno je ugledalo svjetlo dana, iako nikog ne bi začudilo ni da nije izašlo. Kako obično biva sa stvarima koje se tako dugo navlače po medijima, i nije nešto posebno. Let 3 su zadnjih godina više koncentrirani na šokiranje javnosti nego na bivanju pravim bendom, pa tako zvuči i ovaj album.

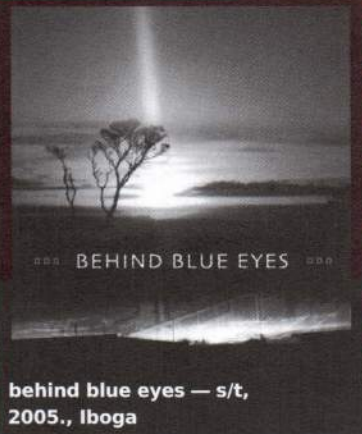
Efektom šokantan, ali od pjesama ni 'p', album zvuči kao da je sklepan u mjesec dana. Prle i Mrlja poznaju recepturu da unatoč neimanju materijala ne samo zadrže publiku, već i stvore novu. Ako već moram o glazbi ukratko se može svrstati u elektro-folk. Nadam se samo da će Let 3 jednog dana objaviti knjigu o manipulaciji masama, jer bi bila šteta da ovakvi majstori zataje svoje znanje o nečemu u čemu su izuzetni. A album? Pa, slušat će se na tulumima... neko vrijeme. **tk**

Jello Biafra with the Melvins,
Sieg Howdy, Alternative
Tentacles, 2005, CD/LP300

▶ Jello Biafra, frontmen bivših Dead Kennedys, ne bi mogao pobjeći od svoje prošlosti, čak i kada bi to htio. Svaki njegov glazbeni pothvat neodoljivo podsjeća na Kennedyse, radio on country s Mojo Nixonom ili post-punk s Nomeansno. Ključ je vjerojatno u Biafrinoj karizmi, koja zasjenjuje sve suradnike. Uvijek se to svede na Biafru u prvom planu, i bend — u pozadini. Slučaj je to i sa Melvinsima, koji ovdje zvuče samo kao nova podloga za Biafrine političke monologe.

Na meti se ovaj put našao Arnold Schwarzenegger u novoj verziji "Kalifornia über alles 21st Century" koja zvuči kao da se Biafra u 20 godina poput Stipe Šuvara nije promijenio ni malo. Dok Biafra istodobno reciklira svoje stare hitove, izruguje se ponovnom okupljanju starih punk-bendova u pjesmi "Those dumb punk kids will buy anything". Licemjerno ili ne, u svakom slučaju klasični Biafra, koji će se svidjeti svima koji su voljeli njegov dosadašnji rad. **tk**

behind blue eyes — s/t,
2005., Iboga

▶ Ovo je relativno novi projekt Rene Nielsena (Beat Bizarre) i Michael Abel Larsena (DJ Banel) i ovo im je prvi album nakon par izdanih singlova na danskom Iboga labelu. Zvuk ovog albuma je vrlo minimalistički i mračan, no jako se osjeti utjecaj starijeg GOA zvuka, dakako, u novom progressive ruhu. Mali minus ide lošem rasporedu stvari, jer jako variraju i ne postoji neka priča, no naravno, ako ste DJ, ovo vam i nije previše bitno.

Uz taj tipični minimalistički prizvuk nekoliko stvari ide puno više k eksperimentu, i upravo na tim dijelovima album je odličan. Imidž izdavača u zadnje vrijeme je spajanje naizgled nespojivih stilova. S druge strane, par stvari ovdje zvuče totalno jednostavno i tipično pa imate dojam kao da je album izdan uz neko požurivanje, što naravno i pokazuje skokovit broj izdanja u zadnjih godinu dana. Ovo odlično izdanje vam se sigurno neće otprva svidjeti upravo zbog minimalističkog pristupa, ali nakon nekog vremena, me jednostavno osvojilo i podsjetilo na neka techno izdanja, a bome i stara GOA izdanja koja sam svojevremeno slušao. **dovla**

MIRNA BAČUN info

Mirna Bačun rođena je 7. 7. 1982. godine u Zagrebu gdje je završila osnovnu i srednju školu. Diplomirala je novinarstvo 2005. na Fakultetu političkih znanosti i radi kao stručnjak za multimediju i web u jednoj informatičkoj firmi. Suosnivačica je Udruge za razvoj nezavisne medijske kulture (www.h-alter.org) i osnivačica i supredsjednica Udruge za razvoj kreativnog življenja "K-zona" (www.mangura.net). Vodi Književne večeri u Studentskom Centru u Zagrebu.

2000. godine postaje članica KUD-a INA s koji nastupa na književnim večerima i recitalima. 2004. glumi na SKAZ-u u predstavi "Šalica sna", nastaloj prema motivima njene neobjavljene priče "Pogled na otok", a krajem godine sudjeluje u radionici kreativnog pisanja koju je u Booksi vodio Zoran Ferić.

Priče je objavila u UV3, Libri Liberi i Zarezu, a čitala ih nekoliko puta u Booksi.

Pjesme je objavila u Zborniku 10 najboljih pjesnika na ReCreativi – konkursu za poeziju, prozu i crno-bijelu fotografiju, Vijencu, www.knjigomat.com, a zbirka pjesama joj je pohvaljena na natječaju "Zdravko Pucak" te čeka objavljivanje u časopisu "Svjetlo". Poeziju je čitala na "Jutru poezije" u Velikoj Gorici i u Booksi.

Kontakt

098/1809149, mirna.bacun@gmail.com

MANTRA

"Kukavica si."

"Nisam." – rekla je J. gledajući negdje mimo N., ali samo ne u njene oči.

"Zašto me onda ne poljubiš?"

"Ne mogu."

"Zašto?"

"Zato jer si..."

"Pa što onda, i ti si. Kukavico."

N. je ispijala pivo. Amsterdam je grad u kojem je sve moguće. Ne samo moguće, već i omogućeno, opušteno i ljudski. Gledala je J. kako pije pivo i sjetila se prošle noći u kojoj su White Widdow i Tequila Sierra Silver učinile svoje. J. ju je opet prvo zavela, a onda se cijelu večer s njom ljubila.

T. je ostao s prijateljem u Coffee shopu i nije se pitao zašto se J. nikada nije napila s njim.

"Nisam kukavica, volim te i da si dečko..."

"Znam, bila bih tvoj dečko. Zanimljivo, pogotovo zato jer je T. ovdje...Ali ja to ne želim biti..."

N. je i dalje ispijala pivo. Ostalo joj je pjene na usnama i diskretno je prešla jezikom preko njih. Gledala je J. ravno u oči, kao da joj želi prodrijeti ravno do mozga. (Srce nikada nije imalo veze s tim. J. je ionako uvijek bila stručnjak u amputaciji tog nepotrebnog organa.)

"Nisi samo kukavica, nego si i licemjer."

"Nisam."

"Oprosti, osoba koja govori jedno a radi drugo za mene je licemjer. Uz to, ako ono što ne radi (a što govori da bi voljela raditi), ne radi kad je trijezna jer se boji – tada je i kukavica, a po mom je mišljenju to čini još većim licemjerom."

"Uopće nisam licemjer, nego jednostavno..."

"Jednostavno što? Sad sam previše "djevojka" da bi bilo jednostavno? Jučer ti nije smetalo, isto kao što ti ne smeta svaki puta kad pocugaš ili se napušiš, onda ti se redovito *slučajno*

omakne. Ne možeš biti trijezna, pogledati me u oči, poljubiti i stati iza onoga što radiš? Onoga što si ne možeš priznati da voliš raditi?"

"Ne, nego...Ja sam s T." – rekla je J. i okrenula glavu na drugu stranu.

"Voliš se igrati riječima? Voliš čuti kako zvuči – poljubiti D J E V O J K U? Voliš pričati o tome drugima? Zašto onda ne pričaš T. o tome kako voliš ljubiti žene, nego šutiš i praviš se luda? Ti si najobičnija kukavica. I licemjer."

N. je i dalje ispijala pivu. Ništa je nije toliko moglo razljutiti kao dvoličnost. Ona je barem uvijek stala iza toga što radi, bez obzira što je ponekad stvarno znala raditi pizdarije. Treba biti svoj. Ionako ćeš to uvijek biti jer će te svi ostali kad – tad sjebati. Ili barem pokušati.

Ako ne uspiješ, bit će to zato jer si se dao sjebati. Ako uspiješ, drugi će to svejedno probati učiniti kad god stignu uz faktor neograničene vremenske konstante. Budi svoj. Na taj način jedino možeš sjebat sam sebe. To joj je uvijek bila utješna misao.

"Ti ne razumiješ...Ti si mi najbolja prijateljica, ali T. i ja se volimo i znaš da nikada nisam upoznala nikoga poput njega. On se jednostavno ne može usporediti..."

"Strpaj si tu riječ u džep a njega zapali. Što ti meni možeš reći o ljubavi? Imaš dečka? Ne traži od mene da razumijem. Trebala si razmisliti o posljedicama prije nego što si poigrala vlastitu znatiželjom sa mnom – ne jednom nego svaki puta kad njega nema u blizini. Ne traži od mene ništa više od ovog što sada vidiš. A ono što si ne možeš zamisliti ne dijelim s kukavicama."

Jučer joj se J., nakon što su se vratile iz grada, opet htjela uvući u krevet iako je T. spavao u krevetu pored njenog. J. se inače, kao prava heteroseksualna žena, ne voli ljubiti sa ženama, osim kada si popije (što je lijepa isprika za to da se ničega poslije *ne sjeća*). Kad se iduće jutro otriježni ona je hetero – to je fascinantna transformacija, vrlo moderna u 21. stoljeću. Ionako, Rebecca faking Loos je biseksualka. Ali ne, J. je hetero, u to je čvrsto uvjerena, osim kad si popije. Onda se ne sjeća što je i drpa N. kako god stigne. Poslije joj je svaki puta žao jer *ima dečka*.

"Gledaj, nije me briga što si ti misliš da jesi ili nisi. Ja sam sa sobom načisto i ako se ljubim s tobom reći ću da je tako. Ako se ljubim sa D., reći ću da se ljubim s njim. Ali ti si kukavica." – N. je ispijala pivu do kraja i ostavila J. koja joj je pokušala pogledati u oči, ali nije uspjela. N. je već bila odvratila pogled i krenula pješke prema malom mostiću koji ju je vodio na drugu stranu rijeke Amstel, na kojoj se nalazio njihov hostel.

*

N. sjedi na krevetu i sluša kako zvone crkvena zvona, koja u Nizozemskoj nemaju neku posebnu svrhu osim da zvone. Pije pivu i razmišlja.

Kukavice puno pričaju. Malo rade. Pogotovo kad je potrebno. Ne razmišljaju o posljedicama. Nikada. Jebeno se boje. Nisu slobodni pred vlastitim strahom i predrasudama što ih čini stvarno jadnim. Lako se zadovolje sa stvarima koje su jednostavnije. J. se zadovoljila s T. – nakon nekog vremena se čak i zaljubila u njega. (Osim kad popije, onda je zaljubljena u N.) Za to nije potrebna hrabrost. To je mudro, to je najjednostavnije.

*

J. si ponavlja svaku večer prije spavanja poput mantrе – *tako je bolje, tako je jednostavnije*. Sada zaista voli T., u to nikada nije bila sigurnija. On joj je sve. Ili je to samo vremenom postao? Pita se to svake noći kad se želi N. uvući u krevet...

N. se puno bolje ljubi od T. Koža joj je meka, usne senzualne i uvijek imaju okus po jagodama, tog se dobro sjeća. Zato stalno sanja jagode dok leži pored njega. Nesvjesno. Proganja ju to. Neopisivo. Nikada se neće moći usporediti. Nikada. Ujutro si ponavlja – *nikada, nikada, nikada se neće moći usporediti*.

J. shvati da ponavlja krivu mantru.

I tako svako jutro.

Ili s krivom odlazi svaku noć u krevet?

ZAGREB DOX POWERED BY FACTUM

International Documentary Film Festival
Međunarodni festival dokumentarnog filma
February 19-26, 2006 / 19-26 veljače 2006
Zagreb, Croatia

SNIMITI ŽIVOT!!

Povodom 2. Međunarodnog festivala dokumentarnog filma — ZagrebDox, powered by FACTUM

Pomama naroda za dokumentarcima vjerojatno neće zaobići ni ovaj festival. Nakon izvrsne posjećenosti Human Rights Film Festivala, enormne navale na Zagreb Film Festival, pa i više nego odličnog broja gledatelja na specifičnim događanjima kakav je eksperimentalni 25FPS, nema nikakvog razloga da i ovaj najveći regionalni festival bujajućeg dokumentarca ne bude dobro prihvaćen. Čak i više od toga da je film kod nas trenutno *hype*, samo letimičan pogled na program, reći će vam koliko ćete dobrih i nagrađivanih svjetskih naslova moći pogledati u kinima Tuškanac, Central i Europa, kao i obaveznim reprizama u KIC-u. Izbornik filmova, umjetnički gazda **Nenad Puhovski**, pobrinuo se da u Zagreb dovede kremu svjetskog dokumentarizma tako što je pohodio neke od najvećih festivala, prije svega **International Documentary Festival Amsterdam – IDFA**-u, gdje se odmah ogrebao za nekoliko značajnih pobjednika. Prije svega valja spomenuti dobitnika nagrade Amnesty International, jednoipolsatni **'China Blue'** u kojemu sasvim detaljno vidite pod kojim uvjetima nastaju naše traperice i gdje vam posljednja rečenica može reći dovoljno o ostatku filma, a glasi: *'Dok ste gledali ovaj film, mala Jasmine i njenih 15 prijateljica napravile su 50 traperica. Zajedno su zaradile 1.45 \$'*. S istog festivala

dolazi nam i britanski **'The Angelmakers'**, o prastarom običaju trovanja muževa, dobitniku nagrade za najboljeg debitanta pa i laureata ovogodišnjeg Joris Ivens Award za najbolji dugi dokumentarac na IDFA-i, španjolski **'My grandmother's House'**. Na ZagrebDox-u ćemo vidjeti još vrijednih dokumentaraca s ovog najvećeg europskog, a neki kažu i svjetskog festivala dokumentarnog filma (www.idfa.nl), koji se održava svake godine u prosincu, a kako znamo da tamo vrte isključivo svjetske premijere, zagrebačka publika tako postaje dio svježije *'update'* ekipe, nedugo nakon prvog javnog prikazivanja!

U svojoj sili od oko 120 naslova, koliko će biti prikazano u osam festivalskih dana, interesantno je izdvojiti **'Our Daily Bread'**, koji razorno razotkriva tretman hrane koju unosimo u sebe, a konačno ćemo i službeno vidjeti britanski **'McLibel'**, film o najdužem sudskom procesu vezanom za prehrambenu industriju, onome u kojemu je multi-gigant McDonalds umalo izgubio spor protiv dvoje nezaposlenih aktivista London Greenpeacea. Aktivisti znaju o čemu se radi. Danski **'Guerilla Girl'** prati obuku za gerilsko ratovanje u kolumbijskom ARFC-u (Armed Revolutionary Forces of Columbia), a svježije ispod norveškog čekića dolazi i **'Raw Youth'**, takozvani *dogumentary*, tj. dokumentarac rađen po svim principima **Von Trierove** 'Dogme 95'. Osim nabrojane međunarodne konkurencije, valja nam spomenuti i onu regionalnu gdje je ove godine čak 11 hrvatskih naslova i nakon koje će se, sa-

svim opravdano, razbuktati priča o procvatu našeg filma.

Novost je kategorija 'Sport i glazba' o 'najvažnijim sporednim stvarima na svijetu', a samo neki od naslova su '**Barcelona Confidential**', na Prix Europa proglašen najboljim filmom o nogometu ili pak zanimljivi '**Pele Forever**', o još nenadmašenom brazilskom nogometašu. Vidjet ćete i '**State of Mind**' jedini film ikad snimljen u Sjevernoj Koreji o cjelogodišnjim pripremama za masovne igre (sjećate li se spota od Faithlessa?). Muzikoljupci dolaze na svoje filmovima o reggaeu ('**Stand Up for Reggae**'), islandskoj sceni ('**Screaming Masterpiece**') ili pak Miles Davisu ('**Miles Electric: A Different Kind of Blue**')...

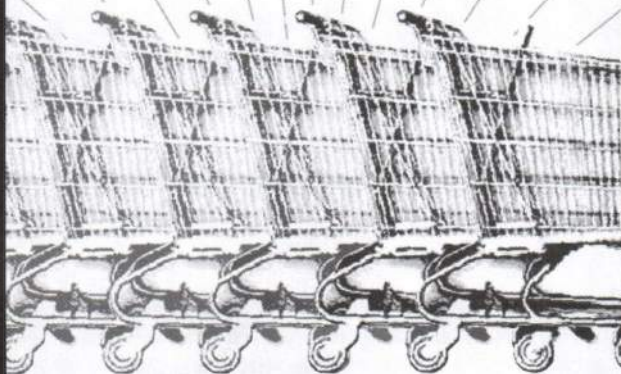
Najbolje da odsurfate na www.zagrebdox.net jer tamo ćete vidjeti i što vam se sprema u posebnom programu dokumentarista **Johana van der Keukena**, BBC-jevom programu 'Storyville', autorskoj večeri **Zorana Tadića** ili pak retrospektivi hrvatskih doxa '80-ih.

Sve skupa, taman dovoljno da ove datume u svojim kalendarima zabilježite kao događaj mjeseca!

O PITCHING FORUMU

Za regionalne dokumentariste posebno je važan *pitching forum*, kojemu će prethoditi radionica o tome '*kako se to radi*'. Naime, *pitching forum* je svojevrsni panel televizijskih urednika u kojem autori i producenti u ograničenom vremenskom razdoblju (od nekoliko minuta) predstavljaju svoje filmove, nastojeći koga zainteresirati za njihovu kupnju, koprodukciju ili pak prikazivanje. Iako je to već godinama redovna stvar na svakom važnom festivalu, u našoj regiji ovo je prvi put, a nadamo se, ne i zadnji.

ZAŠTO JE SHOPPING GRUPNA TERAPIJA ?

www.kulturpunkt.hr

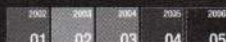
5. REVIJA AMATERSKOG FILMA

19.-25.3.2006.

CZK Trešnjevka,
Booksa, Pauk, Gjuro II

Više od 200 filmova
sa svih kontinenata!

www.revijaamaterskogfilma.hr

— RAF U PAKLU FILMOVA

Geometrijska progresija je vraška stvar, pogotovo ako znamo da se upravo tako umnožava interes za film i video, kod mladih i starih. Istom tom progresijom snižavaju se cijene nekad nedostupnih kamera i digitalnih montaža, a stvaralaštvo se razbuktao do neslućenih razmjera. To je, naravno, omogućilo da snima tko god i što god hoće, ali je i one koji gledaju naučilo da puno kritičkije promatraju ponuđenu sliku i zvuk. To je sve skupa smisao Revije amaterskog filma – RAF koja je svoje polujubilarno, peto, izdanje smjestilo na kraj ožujka, i to od 19. do 25! Naravno, opet nema selekcije, a višegodišnje tlapnje o "pametnoj publici koja zna što voli", ove će godine, izgleda morati doći do izražaja. S obzirom na broj pristiglih filmova, osobna selekcija morat će napraviti svoje, osim ako baš niste od onih koji žele gledati sve. Važnije od svega je da poslije fino pristupite autoru/ici i pohvalite ili popljujete film ili pak prokomentirate to sve na nekom od foruma, sve kako bi to autor/ica uvažio/la i iduće godine prijavio/la još bolji film!! Yeah, mo's mislit j

— RAF JE PUTOVAO

Zgodno je spomenuti da su neki hrvatski kandidati za Oscara (još jednom, yeah!) s budžetima od preko milijun eura imali tek nešto više od 700 gledatelja u kino-distribuciji. Jednako tako je zgodno primijetiti da je svaki film iz "užeg izbora RAF-ove publike" u zadnjih godinu dana vidjelo oko 2000 ljudi u više od 30 projekcija u zemlji i susjedstvu, po čemu bi ispalo da u Hrvatskoj postoji više povjerenja publike prema amaterskom nego profesionalnom filmu. O Bore Leeju da i ne govorimo. "To je sve rodbina autora", reći ćete vi. "Ima i Gamulin rodbinu", reći ćemo mi, "i profesionalnu zajednicu koja svu tu brljavinu izdašno financira". Pa dok se ne poravnaju vrijednosti, vidimo se na nepretencioznim malim svetkovinama amaterizma gdje se loši filmovi barem ne naplaćuju iz poreza.

5. RAF - 19.-25.3.2006.

SENZACIO NALNO!

FAR - RAF predstavlja:

novi DVD STRANKE DOBRIH LJUDI...

Filmovi, reklame, recycle bin, audio...

"uvijek u izboru najboljih
po RAF-ovoj publici"

"Male bolesnoće...",

I.Ramljak, KLIK

www.revijaamaterskogfilma.hr

<http://sdlj.cjb.net/>

SUPER HEROES

S H O P

www.superheroesshop.com

Jedina smo trgovina u Hrvatskoj i ovom dijelu Europe koja u svojoj jedinstvenoj ponudi predstavlja opremu za cirkus i školske dvorane, pribor za žongliranje, opremu za klaunove i mađioničare, profesionalnu šminku za teatar - Kryolan, didaktičke igračke koje potiču kreativnost te sportsko-rekreativni asortiman .

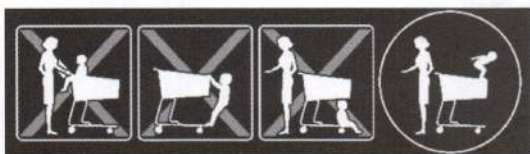
Također naša ponuda sadrži i raznovrsnu ponudu skate odjeće, piercing nakit te mogućnost tetoviranja kanom.

Što čitaš?

knjižara i fairtrade dućan

Što čitaš? je jedini specijalizirani dućan u Hrvatskoj koji nudi isključivo etički prihvatljive (fairtrade) proizvode. Važno nam je da su proizvodi koje nudimo proizvedeni u dobrim uvjetima za ljude i prirodu, te od kvalitetnih materijala. Kod nas možete pronaći knjige, časopise i drugu literaturu (tematski: aktivizam, slobodarstvo, ekologija, feminizam, socijalne i političke teorije, suvremena umjetnost, stripovi), majice, bedževe, torbice, glazbu, razne ekološke proizvode, free software i još puno toga...

www.stocitas.org

Preradovićeva 34

radnim danom od 09:00 do 20:00
subotom od 09:00 do 14:00

Stare i nove nula četvorke kupite ovdje.

Moje, tvoje, naše

2. – 5. ožujka 2006.

28. veljače – 8. ožujka

Distributivna pravda,
instalacija Andreje Kulunčić

2 – 5. ožujka

Ovo vlasništvo vrijedi više
Ovo vlasništvo vrijedi manje
Ovo vlasništvo kurca ne vrijedi
video instalacija Nemanje Cvijanovića

četvrtak, 2. ožujak

17 Artmark: The Horribly Stupid Stunt & Brinign it to you, video projekcije; atelje Nemanje Cvijanovića
19 Radionica kulturne konfrontacije – scena: vlasništvo; HKD – velika dvorana

petak, 3. ožujak

11 – 21 Sajam nezavisnog izdavaštva; HKD – atrij
11 Otvorenje sajma nezavisnog izdavaštva; HKD - atrij
14 Internet radio – UKE, Spirit, ACT, Domachi, prezentacija; Molekula
15 ručak
16 Đurđa Knežević, Aljoša Pužar, Daša Drndić i udruga LORI;
prezentacija knjige *Gutanje vjetra* Đurđe Knežević i časopisa Kruh i ruže; HKD – mala dvorana
18 DemoKino, Davide Grassi; HKD – velika dvorana
20 Ivana Ivković, Davide Grassi, Tomislav Medak: DemoKino, knjiga; HKD – mala dvorana
21 Horkeskart, koncert; HKD – velika dvorana
23 Činč, Krš, Graf, DžDž, Čelik promet, koncert; Big Rock Mama

subota, 4. ožujak

11 – 21 Sajam nezavisnog izdavaštva; HKD – atrij
12 Malo više mozga: Anarhistički pokret na području bivše Jugoslavije;
HKD - mala dvorana i najava 2. ASK-a /Što čitaš?/ - HKD – mala dvorana
12 Razmjena vještina; Molekula
14 ANFEMA: Ženske teme – žene kao vlasništvo i trgovina ženama; HKD – mala dvorana
15 ručak
16 Nenad Romić Marcell: Creative Commons, predavanje; HKD – mala dvorana
18 Andreja Kulunčić, Neven Petrović, Elvio Baccarini, Boran Berčić i dr., diskusija; Galerija Kortil
20 Cesare Pietroiusti & Paul Griffiths, performance; HKD – velika dvorana
21 Disko večer; KUC Kalvarija

nedjelja, 5. ožujak

11 – 16 Sajam nezavisnog izdavaštva; HKD – atrij
13 Audio vizualni show Osovine dobra & 04, predstavljanje; HKD – mala dvorana
15 ručak

produkcija: Drugo more i Infoshop Škatula

▶ PRETPLATITE SE NA 04 ◀

...jer je jeftinije, jer vam stiže na kućnu adresu, jer želimo poznavati svakog čitatelja i svaku čitateljicu, jer ćete biti povlašteni u svakom pogledu...

nije luksuz, a super je! i jedinstveno – pretplata na najbolji megazin na širem prostoru Balkana! tko ne naruči, ne zna!

ZAPAD

godišnja pretplata = 35 eura
(poštanski troškovi uključeni)

godišnja pretplata

STO! kuna

(poštanski troškovi uključeni)

ISTOK

godišnja pretplata = 25 eura
(poštanski troškovi uključeni)

PRETPLATNI UPITNIK:

(da bismo znali kome poslati 04)

(a ako vam se da, nadopišite još)

ime & prezime:

e-mail:

adresa:

godine:

mjesto & poštanski broj:

što radite:

država:

ostale preferencije:

☐ PRIJENOS		☐ NALOG ZA PLAĆANJE	☐ UPLATA	☐ ISPLATA
IZNOS kn		= 100,00		
PLATITELJ: naziv (ime) i adresa IME, PREZIME ADRESA		Model: Broj računa platitelja		
PRIMATELJ: naziv (ime) i adresa SAVEZ UDRUGA KLUBTURA, ZAGREB		Model: Broj računa primatelja 2402006-1100096715		
Statističko obilježje		Opis plaćanja PRETPLATA NA ČASOPIS 04		
Datum valute/uplate/isplate		Ovjera nalogodavca		Ovjera banke
Datum podnošenja				
Potpis primatelja				

br. NP-1 HUB-1 (1) MMV-94 Zagreb

uplate na:

SAVEZ UDRUGA KLUBTURA
Svačićev trg 1
Zagreb
10 000

inozemstvo

SWIFT CODE: ESBCHR22
IBAN: HR1124020061100096715

pretplatni upitnik zajedno s
kopijom uplatnice pošaljite na
adresu redakcije:

SAVEZ UDRUGA KLUBTURA (za 04)
Svačićev trg 1
Zagreb
10000

POSTANITE KOLPORTERI/KE MEGAZINA 04

KOLPORTERI/KE SVIH ZEMALJA, UJEDINITE SE!

ZALAŽEMO SE ZA 6 PRAVILA KOLPORTERA/KI

- 4 Kolporteri/ke će od sada raditi na ljepšim mjestima, tamo gdje se skupljaju mladi, po mogućnosti festivalima ili otvaranjima događaja, na muzickim hepeninzima.
- 7 Kolporteri/ke neće nositi velike novine, nego mali časopis, kako ne bi istegnuli/e leđa.
- 10 Kolporteri/ke će biti plaćeni/e kao i svi ostali/e, ni manje ni više.
- 13 Kolporteri/ke neće morati vikati, ako baš ne žele, ali to im je plus.
- 17 Kolporteri/ke ne moraju prodati časopis osobama kojima ne žele prodati časopis.
- 21 Kolporteri/ke su sami/e odgovorni/e za svoj život i djela.

najlegere zaposlenje – sjediš s ekipom na faksu i dilaš 04
zainteresirani – javite se Tomislavu na 091 891 6449 – vrki@04zine.org

KOLPORTERIMA/KAMA NUDIMO 50% OD PRODAJE!

× **PRODAJNA MJESTA**

04 MEGAZIN se može kupiti na sljedećim prodajnim mjestima:

× **Književni klub Booksa**

Martićeve 14d,
Zagreb

× **Moderna vremena**

Teslina 16,
Zagreb

× **Kolporter na trgu**

Trg bana Jelačića,
Zagreb

× **Net.klub mama**

Preradovićeve 18,
Zagreb

× **Superheroes/**

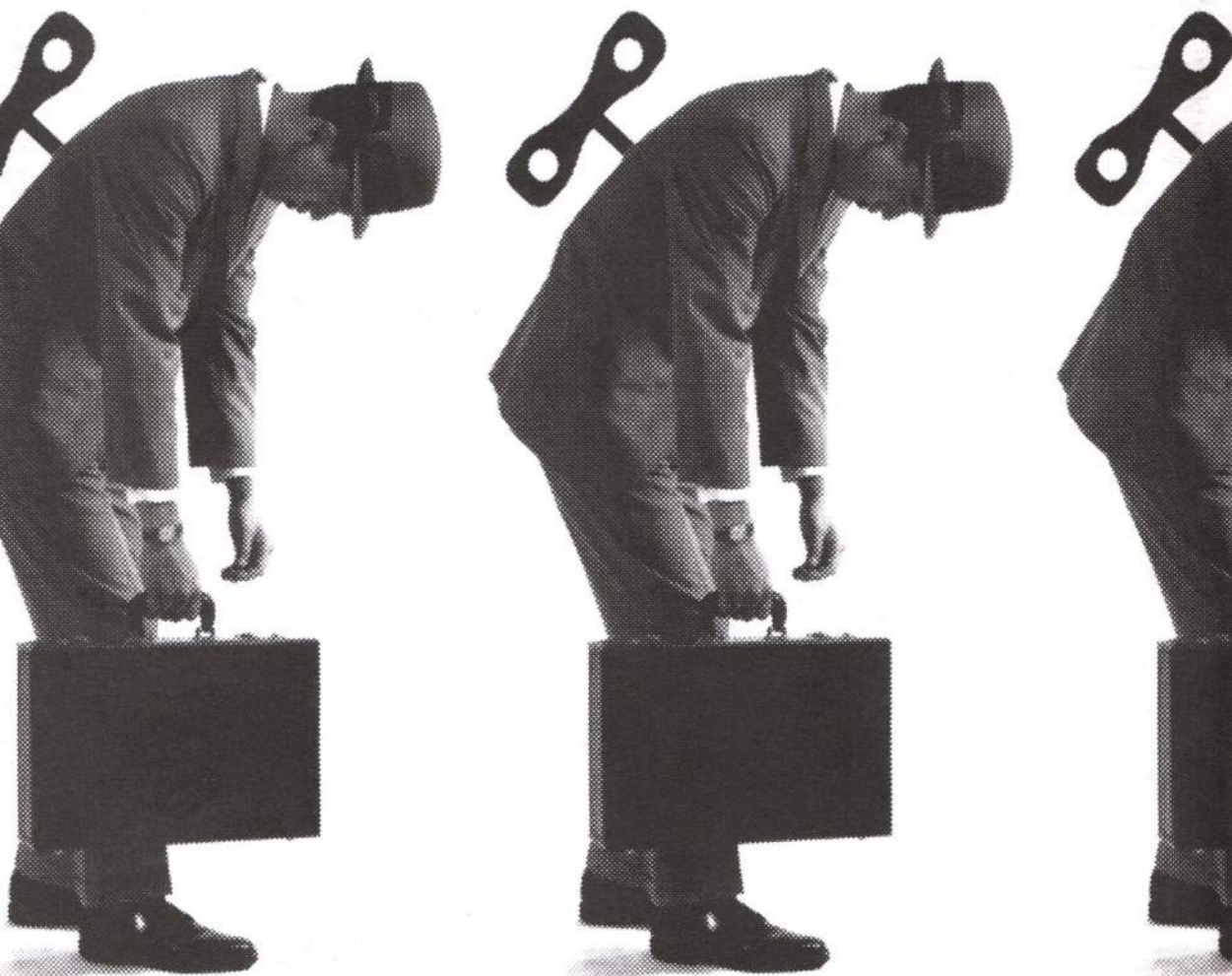
Što čitaš? shop

Preradovićeve 34, Zagreb

× **Monteparadiso**

Hacklab — Ex Rojc

Gajeve 3, Pula

× **Glavni kiosci Tiska u:**

Zagrebu, Dubrovniku, Splitu,
Zadru, Šibeniku, Rijeci, Puli,
Poreču, Sisku, Karlovcu,
Varaždinu, Bjelovaru, Požegi,
Slavonskom Brodu i Osijeku.

× **Beopolis**

Makedonska 22,
Beograd

× **Klub Kocka**

Carice Milice 7,
Beograd

× **Kulturen centar Točka**

Ilindenska 38
1000 Skopje

× **Zainteresirane knjižare**

ili infoshopovi: obratite se na
mejl 04@clubture.org radi dogovora.